

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет "Острозька академія"

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин та національної
безпеки

Кафедра міжнародних відносин

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня магістра

на тему: **"Становлення та розвиток особливого партнерства між
Україною і Канадою"**

Виконала студентка 2 курсу, групи ММв-2
спеціальності 291 "Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії",
освітньо-професійної програми
"Міжнародні відносини"

Харчук Надія Тарасівна

Керівник - доктор політичних наук, професор
Сидорук Тетяна Віталіївна

Рецензент – Шостак Інна Віталіївна

Робота допущена до захисту
(протокол № _____ засідання кафедри міжнародних відносин від
_____ 20__ року)

Завідувач кафедри міжнародних відносин Сидорук Тетяна Віталіївна

м. Острог - 2022 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКИХ ВІДНОСИН ПІСЛЯ ЗДОБУТТЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНОЮ	8
1.1. Визнання незалежності України та становлення дипломатичних відносин з Канадою.....	8
1.2. Створення нормативно-правової бази взаємин у політичній сфері.....	12
Висновок до розділу 1	20
РОЗДІЛ 2. ДВОСТОРОННЯ СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ ТА КАНАДИ У ЕКОНОМІЧНІЙ, ВІЙСЬКОВІЙ ТА ГУМАНІТАРНІЙ СФЕРАХ.....	22
2.1. Основні напрямки та особливості двосторонньої торговельно-економічної співпраці	22
2.2. Безпековий та військовий виміри співробітництва	36
2.3. Розвиток двосторонніх культурно-гуманітарних взаємин	54
Висновок до розділу 2	63
РОЗДІЛ 3. ВЗАЄМИНИ УКРАЇНИ ТА КАНАДИ В ПЕРІОД РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	65
3.1. Співпраця держав у період 2014-2021 рр.	65
3.2. Розвиток партнерських відносин після повномасштабного нападу Росії на Україну в 2022 році	73
Висновок до розділу 3	82
ВИСНОВКИ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	87
ДОДАТКИ.....	110

ВСТУП

Актуальність наукової роботи. Зародження українсько-канадських відносин розпочалось з визнання Канадою незалежності України. З того моменту відносини між країнами характеризуються як специфічні. Оскільки взаємини є особливим видом взаємодії у таких сферах, як: безпекова, військово-технічна, економічна, культурна, політична. Характеризуючи співпрацю між Канадою та Україною, варто зазначити, що з 1991 року вона пройшла досить довгий шлях реформацій та адаптацій до різних умов. Особливістю відносин також є спільний фундамент історичного характеру, що закладався з появою перших українських мігрантів на території Канади у кінці ХХ століття. Від початку 1991 року відносини характеризуються не лише вигідною для обох країн співпрацею в економічній та безпековій сферах, а й у культурно-гуманітарній. Саме це і позначилось на визначенні основних інтересів Канади. Ними стали поліпшення та розвиток канадської економіки; покращення відносин з Україною, що розташована в край нестабільному європейському регіоні, одночасно з цим закласти міцну нормативно-правову основу політичного співробітництва. Зі свого боку, Україна має інтереси у поглибленні економічної сфери співпраці, зростанні товарообігу. А під час війни в умовах геополітичних змін у регіоні Чорного моря та окупації східних областей держави, анексії Кримського півострова і початку повномасштабного вторгнення Росії на територію нашої країни Україна змушена розширювати свої інтереси до військового співробітництва. Дані причини та зростаючі інтереси обох країн у політичній, економічній, культурній, гуманітарній, безпековій, військово-технічній сферах, підвищують зацікавлення до теми становлення та розвитку двостороннього співробітництва між двома державами й визначають актуальність даного дослідження.

Аналіз стану наукової розробки теми.

Важливою науковою працею, при дослідженні українсько-канадського партнерства є робота Л. О. Лещенка "Канада – наш сусід і партнер"¹, де розглянуто внутрішній та зовнішньополітичний стан держави через призму відносин з Україною.

Також є ряд дослідницьких статей, що присвячені зовнішній політиці Канади і окремим сферам відносин між Україною і Канадою, під авторством О. Є. Белоколоса², І. Бочар³, О. П. Кучмій⁴. Сучасний стан українсько-канадських відносин проаналізовано у роботах М. В. Сідорова⁵, М. Наливайка⁶, П. П. Черника⁷, Я. Коземчука⁸, Н. Є. Конона та А. В. Скребнева⁹.

Так як партнерські відносини країн з кожним роком активно розвиваються та видозмінюються, виникає потреба у пошуку та аналізу нових джерел інформації, які висвітлюють цю тематику. Особливо це зумовлено початком повномасштабної війни Росії та України, яка потребує вивчення українсько-канадських відносин через її призму.

Метою роботи є дослідження становлення та розвитку особливого українсько-канадського партнерства.

¹ Лещенко Л. О. Канада – наш сусід і партнер. Київ. Товариство "Знання".1990 рік. с. 41. (дата звернення: 06.12.2022)

² Белоколос О. Є. Україна – Канада: особливе партнерство у динамічному світі. Дзеркало тижня. 2017, 30 червня. URL: https://zn.ua/ukr/international/ukrayina-kanada-osoblive-partnerstvo-u-dinamichnomu-sviti-247133_.html (дата звернення: 06.12.2022)

³ Бочар І. Нормативно-правове забезпечення зовнішньої політики Канади. Політологічний вісник. 2008. Вип. 33. с. 249-263. (дата звернення: 06.12.2022)

⁴ Кучмій О. П. Стратегія мультикультуралізму у внутрішній та зовнішній політиці Канади. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2008. Вип. 77. с. 55-64 (дата звернення: 06.12.2022)

⁵ Сідоров М. В. Перспективи українсько-канадських відносин в контексті підписання Угоди про вільну торгівлю CUFTA. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=binf_2017_3_14 (дата звернення: 06.12.2022)

⁶ Наливайко М. Україна-Канада: що змінилося за два роки Трюдо? URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2331038-ukrainakanada-so-zminilosaza-dva-roki-trudo.html> (дата звернення: 06.12.2022)

⁷ Черник П. П. Україна-Канада: стан та перспективи сучасних міждержавних. Гілея. 2014. Вип. 82. с. 453-458. (дата звернення: 06.12.2022)

⁸ Коземчук Я. Українсько-канадські взаємини в 1991-2001. URL: <http://newright.primordial.org.ua/canada.htm>. (дата звернення: 06.12.2022)

⁹ Конон Н. Є., Скребнева А. В. Українсько-канадські відносини: сучасний стан та перспективи. Грани. 2016. № 2 (130). с. 27-32. (дата звернення: 06.12.2022)

Для досягнення зазначеної мети у роботі поставлено такі **дослідницькі завдання**:

- проаналізувати процес становлення українсько-канадських відносин;
- дослідити нормативно-правову базу відносин у політичній сфері;
- охарактеризувати основні напрямки та особливості двосторонньої торговельно-економічної співпраці;
- проаналізувати безпековий та військовий виміри співробітництва;
- розглянути розвиток двосторонніх культурно-гуманітарних взаємин;
- дослідити особливості співпраці держав в період 2014-2022 рр.;
- проаналізувати розвиток партнерства під час повномасштабної війни Росії проти України.

Об'єктом дослідження є двосторонні українсько-канадські відносини.

Предмет дослідження: партнерство України та Канади у політичній, торговельно-економічній, культурно-гуманітарній, безпековій та військовій сферах.

Теоретико-методологічна база дослідження. При написанні роботи було використано такі методи дослідження: історичний (для простеження історії формування українсько-канадського співробітництва), метод аналізу (для проведення аналізу нормативно-правової бази співпраці України з Канадою), метод спостереження (для простеження змін у розвитку двостороннього українсько-канадського партнерства у період російсько-українського конфлікту та повномасштабної війни Російської Федерації проти України), метод систематизації (для узагальнення та формулювання висновків до роботи).

Хронологічні рамки охоплюють період від здобуття Україною незалежності (1991 рік) до сучасності, з наголосом на періоді гібридної війни Російської Федерації проти України та повномасштабного вторгнення Росії на територію України, оскільки саме в цей період наша держава

потребувала й досі має необхідність у сильній взаємодії та підтримці з боку західних країн, особливо Канади.

Географічні рамки охоплюють Україну та Канаду.

Джерельна база. Першою групою джерел, які були використані при написанні магістерської роботи, є документи, що регулюють українсько-канадські відносини: Спільна Декларація про особливе партнерство між Україною та Канадою (від 31 березня 1994 року), Декларація про відносини між Україною і Канадою (22 вересня 1991 р. № 124_028), Спільна Декларація про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Канадою (27.01.1992 р. №124_005), Декларація про економічне співробітництво між Україною і Канадою (від 7 липня 1992 року), Угода між Урядом України та Урядом Канади про торговельні та комерційні відносини (від 31 березня 1994 року), Угода про дружбу і співробітництво між Україною і Канадою (від 24 жовтня 1994 року), Угода між Урядом України і Урядом Канади про сприяння та захист інвестицій (від 24 жовтня 1994 року), Угода між Урядом України і Урядом Канади про економічне співробітництво (від 24 жовтня 1994 року), Спільна Декларація про подальший розвиток відносин особливого партнерства між Україною і Канадою, Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою (від 11 липня 2016 року), Спільна Декларація про особливе партнерство між Україною та Канадою (від 31 березня 1994 року No124_002), Декларація про економічне співробітництво між Україною та Канадою (від 7 липня 1992 року), Угода між Урядом України і Урядом Канади про торговельні та комерційні відносини (Дата підписання: 31.03.1994 р.), Угода між Урядом України та Урядом Канади про економічне співробітництво (Дата підписання: 24.10.1994 р.), Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою (Дата підписання: 11.07.2016 р.), Пріоритети українсько-канадських відносин (Дорожня карта) (від 24 вересня 2009 року), Угода між Урядом України і Урядом Канади про військові відносини (Дата

підписання: 24.10.1994 р.), Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством оборони України та Міністерством національної оборони Канади в галузі двосторонніх військових стосунків (Дата підписання: 24.11.1994 р.).

Другою групою джерел є матеріали з українських та канадських інтернет-порталів, а саме: "Співробітництво оборонних відомств України та Канади буде посилюватися" (Головне управління розвідки Міністерства оборони України, 2019), "Підсумки саміту НАТО у Варшаві 8-9 липня 2016 року" (Верховна Рада України, 2016), "Operation UNIFIER" (Department of National Defence), "Трастові фонди НАТО в Україні" (оцінки з Міноборони), "Canada-Ukraine relationship: Minister tells Ukrainian Canadian Congress Canada's support is unwavering" (Department of National Defence, 21 June 2017) та ін.

Практичне значення магістерського дослідження полягає у використанні матеріалів у наступних напрямках: для навчання та продовження дослідження розвитку українсько-канадських відносин в торговельно-економічній, військово-технічній, культурно-гуманітарній та безпековій сферах. Окремі розділи та підрозділи можуть бути використані як джерела при підготовці до лекційних матеріалів та семінарських занять навчальних дисциплін що викладаються в навчальних закладах. Перспектива подальшого опрацювання теми полягає у поглибленому вивченні українсько-канадських відносин в період російсько-української війни.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що попередні праці, які стосувалися теми українсько-канадських відносин не розглядали особливе партнерство обох країн через призму повномасштабної війни Росії проти України. Якщо раніше двостороння співпраця активно розвивалася у різних сферах, то наразі вона будується на активній економічній, гуманітарній та

військовій допомозі нашій країні задля перемоги та недопущення поширення російської агресії далі.

Апробація матеріалів дослідження. Результати праці були апробовані у наукових статтях "Безпековий та військовий виміри співробітництва Україна та Канади" і "Співпраця України та Канади у період 2014-2021 рр", які були опубліковані на науковому блозі Національного університету "Острозька академія".

Структура роботи обумовлена поставленими метою та завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів, семи підрозділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, додатків. Перший розділ розглядає становлення та розвиток українсько-канадських відносин після здобуття Україною незалежності. У другому розділі досліджується двостороння співпраця України та Канади у економічній, військовій та гуманітарній сферах. Третій розділ присвячений взаєминам України та Канади у період російсько-української війни. У висновку підсумовано усі розділи магістерського дослідження, що сформовані із поставлених завдань та цілей.

РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКИХ ВІДНОСИН ПІСЛЯ ЗДОБУТТЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНОЮ

1.1. Визнання незалежності України та становлення дипломатичних відносин з Канадою

Становлення українсько-канадського співробітництва було започатковане ще задовго до офіційного проголошення незалежності України. Дане явище зумовлене декількома чинниками, і одним із них є перебування української діаспори на території Канади. Українська громада в Канаді є однією із найбільш потужних, чудово організованих та активних. Підтвердженням цьому є їхня відчутна роль у політичному та культурному житті Канади. Українці неодноразово обирались мерами Едмонтону і Вінніпега - міст, де найбільш компактно проживає українська громада. Близько 100 українців були обрані у провінційні законодавчі органи, майже 30 - були членами федерального парламенту, 5 - сенаторами, 10 із них були призначені міністрами (включно із колишнім міністром закордонних справ Канади, а зараз заступником прем'єр міністра Канади Христею Фріланд та Рамоном-Джоном Гнатишиним, який був обраний генерал-губернатором Канади)¹⁰. Українська діаспора в Канаді сильно дбає про своє духовне та історичне коріння, тому досить плідно допомагає Україні у виданні патріотичних книг, україномовних журналів та газет, підтримує українські благодійні фонди тощо¹¹.

За даними канадського перепису населення 1991 року, при загальному населенні у трохи менше 27 млн, українське походження мали 406 645 жителів країни. Перепис населення 2016-го року показав вже 1 359 655 канадських українців при загальному населенні країни 34 460 065 осіб.

¹⁰ КАНАДА - Енциклопедія історії України. Ковальчук О.О. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України. "Наукова думка". 2007. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Canada>. (дата звернення: 22.11.2022)

¹¹ Україна та Канада: міжнародні стосунки. Osvita.ua. 2011. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/international-relations/19265/>. (дата звернення: 22.11.2022)

Тобто пропорційно кількість українців зросла з 1,5% до майже 4% від загального населення. Звісно, причина такого суттєвого зростання не лише міграція, а й визнання самими канадцами свого українського походження. Однак незаперечним залишається те, що українців у Канаді стало більше¹².

Як результат, наявність спільних національних та стратегічних інтересів обох країн, а також присутність канадців українського походження у владних структурах не в останню чергу сприяло тому, що Канада 2 грудня 1991 року першою із закордонних держав визнала незалежність України, започаткувала та закріпила тісні дружні стосунки на найвищому рівні. А двостороннє "особливе партнерство"¹³ ґрунтується на поглибленій співпраці у найважливіших сферах: політичній, економічній, безпековій, військовій, гуманітарній та культурній. І, власне, цей принцип було закладено у спільних Деклараціях.

Важливим є і той факт, що наприкінці листопада 1991 року, напередодні історичного грудневого референдуму, прем'єр-міністру Канади Брайану Малруні зателефонував держсекретар США Джеймс Бейкер III. Він хотів поговорити про Україну. "Як лідери демократичних націй, ми повинні підтримувати Україну", - сказав Бейкер лідеру Канади. Брайан Малруні знав, що США вагаються щодо України, адже раніше того літа президент Джордж Буш-старший засудив "суїцидальний націоналізм" українців у своїй промові¹⁴.

**Ця промова обурила українських націоналістів та американських консерваторів настільки, що журналіст-консерватор Вільям Сафайр, редактор газети The New York Times, обізвав цю промову "котлетою по-*

¹² Україна-Канада: Наскільки ми зблизилися за 30 років? Максим Наливайко. Укрінформ. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3390605-ukrainakanada-naskilki-mi-zblizilisa-za-30-rokiv.html>. (дата звернення: 24.11.2022)

¹³ Спільна Декларація про особливе партнерство між Україною та Канадою: від 31 березня 1994 року No124_002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_002. (дата звернення: 21.11.2022)

¹⁴ Chicken Kyiv speech: повний текст промови Джорджа Буша-старшого у Верховній Раді України 1 серпня 1991 року. Нестор Дим. Новинарня. 2018. URL: <https://novynarnia.com/2018/12/01/chicken-kyiv-speech-ua/>. (дата звернення: 24.11.2022)

київськи" (англ. *Chicken Kyiv speech*; англ. *chicken* - курка, у переносному значенні - боягуз, англ. *Kyiv* - місце виголошення промови), звинувативши Буша в колосальному прорахунку¹⁵.

Водночас тисячі людей вийшли на вулиці Києві з синьо-жовтими прапорами та гаслами "Україна без Москви", "52 мільйони українців вимагають незалежності" та "Україна віддала 15 мільйонів життів за Радянський Союз". Бейкер запропонував "не поспішати з офіційним визнанням" України без певних запевнень з боку українських лідерів щодо декількох ключових питань, включаючи ядерну зброю, прав людини та меншин. Але прем'єр-міністр Канади Брайан Малруні заявив, що Канада визнає незалежність України, а потім вестиме переговори про встановлення дипломатичних відносин¹⁶.

1 грудня 92% українців, які проголосували на всенародному референдумі, підтримали Акт проголошення незалежності країни. А через день, 2 грудня 1991 року, Канада стала другою після Польщі країною (через те, що день в Канаді починався на шість годин пізніше), яка офіційно визнала незалежну Україну.

За кілька місяців до того телефонного дзвінка Малруні відвідав урочистості в Едмонтоні, столиці західної канадської провінції, з нагоди 100-річчя еміграції українців до Канади у 1891 році.

Формування українсько-канадської договірно-правової бази розпочалося після визнання канадським урядом незалежності України та підписанням "Декларації про відносини між Україною та Канадою" 22 вересня 1991 року¹⁷. Окреслюючи своє бажання до двосторонньої співпраці, канадське керівництво покликалося на історичне минуле, в якому яскраво

¹⁵ Котлета по-київськи (промова). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Котлета_по-київськи_\(промова\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Котлета_по-київськи_(промова)). (дата звернення: 25.11.2022)

¹⁶ How Canada became first in West to recognize Ukraine's independence. Olena Goncharova. Kyiv Post. 2021. URL: <https://www.kyivpost.com/ukraine-politics/how-canada-became-first-in-west-to-recognize-ukraines-independence.html>. (дата звернення: 24.11.2022)

¹⁷ Декларація про відносини між Україною і Канадою. 22 вересня 1991 р. № 124_028. Відомості Верховної Ради України. Оттава. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_028#Text. (дата звернення: 21.11.2022)

простежується певна спільність двох народів, а також на "бажання розвивати і поглиблювати контакти на всіх рівнях і заохочувати обміни у галузях політики, науки, техніки, освіти і спорту а також в інших сферах"¹⁸. Саме дипломатичні відносини були встановлені 27 січня 1992 року, підписанням "Спільної Декларації про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Канадою"¹⁹. 27 січня міністр закордонних справ Барбара Макдугалл відвідала Київ і підписала з міністром закордонних справ України Анатолієм Зленком вищезгадану Декларацію. Генеральне консульство Канади у Києві перетворено в посольство, а Нестор Гайовський отримав титул тимчасово повіреного у справах²⁰. Канада стала однією з перших країн, яка відкрила українське посольство. 3 травня 1992 року в Оттаві було відкрито Посольство України в Канаді; 16 липня перший Надзвичайний та Повноважний Посол України в Канаді Левко Лук'яненко вручив вірчі грамоти генерал-губернатору Рамону Гнатишину; вже 31 липня було призначено Франсуа Матіса першим Надзвичайним та Повноважним Послом Канади в Україні; 22 вересня у Києві розпочало роботу Посольство Канади в Україні; з 28 вересня по 1 жовтня відбувся перший офіційний візит глави іноземної держави, генерал-губернатора Рамона Гнатишина, в Україну; 1 грудня - офіційне відкриття Посольства України в Канаді. Важливо зазначити, що великий внесок до розбудови мережі українських дипломатичних установ у Канаді зробила місцева діаспора. Так, перше приміщення посольства України в Канаді (яке на той час служило й консульством й резиденцією посла) у 1992 році придбав канадський меценат українського походження Ераст Гуцуляк. Згодом діаспора зібрала гроші й на резиденцію посла, а чинне приміщення

¹⁸ Там само.

¹⁹ Спільна Декларація про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Канадою. 27.01.1992 р. №124_005. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_005#Text. (дата звернення: 22.11.2022)

²⁰ Chronology of Ukraine-Canada Relations. Embassy of Ukraine in Canada. 2003. URL: <http://www.infoukes.com/ukremb/chrono.shtml>. (дата звернення: 22.11.2022)

посольства України в Канаді теж було придбане за фінансової підтримки фонду Конгресу українців Канади²¹.

За часи незалежності також суттєво розширилася взаємна дипломатична присутність. Окрім посольства в Києві, Канада тепер також має генеральне консульство у Львові. Натомість інтереси України в Канаді представляє посольство в Оттаві й два генконсульства: у Торонто та Едмонтоні. Свою цінну роботу виконують й почесні консули України у Ванкувері та Монреалі.

Тож, Канада стала однією із перших держав, котрі визнали незалежність України. Після встановлення дипломатичних відносин, співпраця на різних рівнях та у різних сферах стала стрімко розвиватися, адже обидві сторони були зацікавлені у цьому. Велику роль у такій ефективній співпраці зіграла українська діаспора, яка проживає на території Канади.

1.2. Створення нормативно-правової бази взаємин у політичній сфері

Українсько-канадська співпраця розпочалася саме з укладання системи нормативних актів, якими сторони послуговуються досі. Хронологію розвитку взаємин між державами можна розділити умовно на 3 етапи:

1) із 1991 року до 1999 - етап становлення відносин між державами, початок розвитку співпраці: проведено 15 зустрічей і візитів на різних рівнях, підписано 40 документів, що складають основу для розвитку взаємовигідної економічної співпраці, визначають загальні напрями та цілі розвитку двосторонньої економічної співпраці. Це, зокрема, Декларація про економічне співробітництво між Україною і Канадою (07.07.1992 р.)²², Угода між Урядом України та Урядом Канади про торговельні та

²¹ Україна-Канада: Наскільки ми зблизилися за 30 років? Максим Наливайко. Укрінформ. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3390605-ukrainakanada-naskilki-mi-zblizilisa-za-30-rokiv.html>. (дата звернення: 22.11.2022)

²² Декларація про економічне співробітництво між Україною і Канадою: від 7 липня 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_006#Text (дата звернення: 25.11.2022)

комерційні відносини (31.03.1994 р.)²³, Угода про дружбу і співробітництво між Україною і Канадою (24.10.1994)²⁴, Угода між Урядом України і Урядом Канади про сприяння та захист інвестицій (24.10.1994 р.)²⁵, Угода між Урядом України і Урядом Канади про економічне співробітництво (24.10.1994 р.)²⁶;

2) із 2000-го до 2006 р. - уповільнення темпів розвитку відносин та контактів на найвищому рівні: проведено 14 зустрічей і візитів, підписано сім документів, зокрема Спільну декларацію про подальший розвиток відносин особливого партнерства між Україною і Канадою (05.12.2001 р.)²⁷, низку домовленостей у сфері співробітництва з питань зміни клімату, житлового будівництва, у галузі доброчесності, у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним способом, та фінансування тероризму;

3) із 2007 р. до сьогодні - найбільш продуктивна стадія розвитку відносин. Підписано п'ять документів, зокрема Дорожню карту українсько-канадських відносин (24.09.2009 р.)²⁸, Угоду про вільну торгівлю (11.07.2016 р.)²⁹, Домовленість про оборонне співробітництво між Міністерством оборони України та Міністерством національної оборони Канади і Збройними силами Канади (03.04.2018 р.)³⁰

²³ Угода між Урядом України та Урядом Канади про торговельні та комерційні відносини: від 31 березня 1994 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_004#Text (дата звернення: 25.11.2022)

²⁴ Угода про дружбу і співробітництво між Україною і Канадою: від 24 жовтня 1994 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_001#Text (дата звернення: 25.11.2022)

²⁵ Угода між Урядом України і Урядом Канади про сприяння та захист інвестицій: від 24 жовтня 1994 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_008#Text (дата звернення: 25.11.2022)

²⁶ Угода між Урядом України і Урядом Канади про економічне співробітництво: від 24 жовтня 1994 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_009#Text (дата звернення: 25.11.2022)

²⁷ Спільна Декларація про подальший розвиток відносин особливого партнерства між Україною і Канадою. Embassy of Ukraine in Canada. 2001. URL: <http://www.infoukes.com/ukremb/jointdeclar-u.shtml> (дата звернення: 25.11.2022)

²⁸ Україна та Канада підписали Дорожню карту українсько-канадських відносин. Інтерфакс-Україна. 2009. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/20900.html>. (дата звернення: 25.11.2022)

²⁹ Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою: від 11 липня 2016 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_052-16#Text (дата звернення: 25.11.2022)

³⁰ Україна – Канада: сучасні наукові студії. Колективна монографія у 3-х книгах. Книга 1. Ukraine – Canada: Modern Scientific Studies: Collective Monograph in three books. Book 1. Луцьк . Вежа-Друк. 2018. с.32-33 (дата звернення: 25.11.2022)

Важливими документами, які визначають специфічний статус відносин обох держав є "Спільна Декларація про особливе партнерство між Україною та Канадою" (31.03.1994 р.)³¹ і "Спільна Декларація про подальший розвиток відносин особливого партнерства між Україною і Канадою" (05.12.2001 р.)³². Як видно із назв даних документів, підписаних міністрами закордонних справ Канади та України, стосунки між обома державами закріплено як особливе партнерство. Варто зазначити, що в обох Спільних деклараціях наголошено, що безпечне існування й територіальна цілісність вільної, незалежної, процвітаючої та суверенної України відповідає основоположним інтересам Канади й усього міжнародного співтовариства. У вищезгаданих документах проголошено відданість України та Канади принципам демократії й ринкової економіки, підтримка Канадою розвитку України та важливість двосторонньої співпраці для забезпечення стабільності й процвітання у світі. Серед основних напрямів двосторонніх відносин також виокремлювались і такі: підтримка миру в Європі та діяльність у галузі превентивної дипломатії в рамках ООН; співробітництво у рамках програми НАТО "Партнерство заради миру"³³, підтримка міжнародних зусиль, котрі спрямовані на припинення гонки озброєнь, скорочення кількості озброєння, ядерне роззброєння України під ефективним міжнародним наглядом та контролем; утримання від надання допомоги третій стороні, що бере участь у конфлікті з іншою стороною-учасницею Декларації; захист навколишнього середовища та подолання наслідків Чорнобильської катастрофи та поліпшення рівня безпеки ядерних реакторів в Україні з метою недопущення подібних аварій у майбутньому. Окрема увага приділялась статтям про підтримання регулярного діалогу на

³¹ Спільна Декларація про особливе партнерство між Україною та Канадою: від 31 березня 1994 року №124_002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_002. (дата звернення: 25.11.2022)

³² Спільна Декларація про подальший розвиток відносин особливого партнерства між Україною і Канадою. Embassy of Ukraine in Canada. 2001. URL: <http://www.infoukes.com/ukremb/jointdeclar-u.shtml>. (дата звернення: 25.11.2022)

³³ Партнерство заради миру. Україна - НАТО: від 8 лютого 1994 року. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/partnerstvo-zaradi-miru> (дата звернення: 25.11.2022)

найвищому політичному рівні; консультації між міністрами закордонних справ, законодавчими і виконавчими органами, громадськими діячами і приватними організаціями і координація їх позицій з міжнародних питань. У політичній сфері передбачено забезпечення регулярного політичного діалогу на найвищому рівні між двома країнами через започаткування процесу співробітництва між Міністерством закордонних справ України й Департаментом закордонних справ та міжнародної торгівлі Канади за допомогою проведення щорічних консультацій. У сфері міжнародної безпеки акцентовано увагу на співробітництві на двосторонньому й багатосторонньому рівнях стосовно ініціатив, спрямованих на боротьбу з міжнародним тероризмом, міжнародною організованою злочинністю, незаконним обігом наркотиків, відмиванням доходів, отриманих злочинним способом, незаконною торгівлею зброї та переміщенням ядерних, хімічних, біологічних й інших потенційно небезпечних матеріалів³⁴.

Стосовно ліквідації окремих видів озброєння, дія яких має антигуманний характер, сторони зобов'язалися продовжувати активне співробітництво в імплементації зобов'язань за Оттавською конвенцією, Рамковою домовленістю між Урядом Канади та Кабінетом міністрів України щодо знищення протипіхотних мін в Україні та Меморандуму про взаєморозуміння між Кабінетом Міністрів України та НАТО з матеріально-технічного забезпечення і працювати в напрямі якнайшвидшої ратифікації Оттавської конвенції.

Незважаючи на те, що в обох деклараціях існує велика кількість спільних позицій про особливе партнерство, у них також містяться і суттєві відмінності. Так, у першому документі ("Спільна Декларація про особливе партнерство між Україною та Канадою") разом із зауваженням необхідності створювати найсприятливіші умови для прискорення розвитку контактів у

³⁴ Спільна Декларація про особливе партнерство між Україною та Канадою: від 31 березня 1994 року №124_002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_002. (дата звернення: 25.11.2022)

всіх відповідних галузях, особливо у галузях політики, економіки, безпеки, науки, культури та охорони навколишнього середовища на основі принципів взаємної вигоди, а також формувати й практично реалізовувати ефективну договірно-правову базу для розширення двосторонніх відносин, - окрему увагу акцентовано на питаннях відмови України від ядерної зброї³⁵. Пригадаймо той факт, що в перші три роки після здобуття української незалежності це питання було чи не найважливішим у політиці західних держав щодо України. Друга спільна декларація про особливе партнерство вже містить визнання Канадою внеску України в процес нерозповсюдження ядерної зброї та роззброєння (тут йдуться про ратифікацію Договору СНО-1, Договору про заборону випробувань ядерної зброї та належність до Договору про нерозповсюдження як без'ядерної держави)³⁶. Тож, як ми можемо спостерігати, питання подальшого нерозповсюдження ядерної зброї й набуття Україною статусу без'ядерної держави, порівняно із документом 1994 року та текстом декларації 2001 року втратило свою актуальність. Різниця між обома деклараціями полягає також в тому, що другий документ має більш визначену структуру й чіткіше сформульовані пріоритети подальшого особливого партнерства між Канадою та Україною. Так, з-поміж пріоритетів виокремили політичні, безпекові, економічні та інші відносини³⁷.

Крім зазначених вище сфер співпраці в рамках "Спільної Декларації про особливе партнерство між Україною і Канадою"³⁸ приділяється увага і налагодженню співробітництва між окремими областями та провінціями двох держав. У вищезгаданому документі варто виокремити 18 та 19

³⁵ Там само.

³⁶ Спільна Декларація про подальший розвиток відносин особливого партнерства між Україною і Канадою. Embassy of Ukraine in Canada. 2001. URL: <http://www.infoukes.com/ukremb/jointdeclar-u.shtml>. (дата звернення: 25.11.2022)

³⁷ Україна – Канада: сучасні наукові студії. Колективна монографія у 3-х книгах. Книга 1. Ukraine – Canada: Modern Scientific Studies: Collective Monograph in three books. Book 1. Луцьк . Вежа-Друк. 2018. с.8-9 (дата звернення: 25.11.2022)

³⁸ Спільна Декларація про особливе партнерство між Україною та Канадою: від 31 березня 1994 року №124_002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_002. (дата звернення: 25.11.2022)

пункти. Окреслюючи відносини держав у різних галузях, у пункті 19 зазначається про заохочення співпраці регіонів у важливих напрямках, а саме економічному, науковому, гуманітарному та культурному. У пункті 18 йдеться про те, що справжні двосторонні відносини не можуть існувати без свободи народів, тому затверджують сприяння та розвиток прямих контактів безпосередньо між громадянами України та Канади. Відповідно, цей пункт можна трактувати як одну із засад зародження взаємин на регіональному рівні. У "Спільній Декларації про подальший розвиток відносин особливого партнерства між Україною та Канадою"³⁹ від 2001 року у одному із пунктів акцентується увага на сприянні міжрегіонального співробітництва шляхом підписання договорів/угод між окремими регіонами України та провінціями Канади.

У той же час сформована договірно-правова база міжрегіонального співробітництва, яка включає офіційні угоди, що встановлюють партнерство між⁴⁰:

1) народом України та провінцією Саскачеван⁴¹, в якому йшлося про співпрацю у сфері енергетики, сільського господарство, охорони здоров'я, освіти, культури тощо;

2) Чернівецькою областю та провінцією Саскачеван⁴²;

³⁹ Спільна Декларація про подальший розвиток відносин особливого партнерства між Україною і Канадою. Embassy of Ukraine in Canada. 2001. URL: <http://www.infoukes.com/ukremb/jointdeclar-u.shtml>. (дата звернення: 27.11.2022)

⁴⁰ Міжрегіональне співробітництво між Україною та Канадою. Посольство України в Канаді. URL: <https://canada.mfa.gov.ua/posolstvo/97-mizhregionalyne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-kanadoju> (дата звернення: 27.11.2022)

⁴¹ Меморандум про співробітництво між Україною та провінцією Саскачеван (Канада): від 2 жовтня 1995 року. Київ. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_042#Text (дата звернення: 27.11.2022)

⁴² Прес-служба ОДА. Михайло Папієв зустрівся із канадською делегацією на чолі з надзвичайним і повноважним послом Канади в Україні Троєм Лулашником. Буковинський вісник державної служби та місцевого самоврядування. 2013. No 2. С. 6. URL: <http://cppk.cv.ua/i /2031746.pdf> (дата звернення: 27.11.2022)

3) Івано-Франківською областю та провінцією Альберта, включаючи окрему Угоду про побратимство між містами Косів та Дофін (провінція Манітоба)⁴³;

4) Львівською областю та провінцією Альберта, включаючи окремий Меморандум між містами Стрий та Вегревіль⁴⁴;

5) Дніпропетровською областю та провінцією Манітоба⁴⁵.

Окрім офіційних документів, варто згадати і про дружні стосунки інших міст, а саме: Київ і Торонто, Одеса і Ванкувер, Ужгород і Гамільтон.

Попри те, що зовнішня політика України протягом 1990-х років характеризувалась багатовекторністю через бажання знайти якомога більше стратегічних партнерів, Канада ж продовжувала залишатись одним з найважливіших вектором співпраці, хоча для канадського керівництва така політична модель була проявом маневрування та невизначеності.

Протягом 2000-го - 2006 років спостерігалось уповільнення темпів розвитку відносин та простежувався певний застій і безініціативність в розвитку співпраці, яка потребувала якісно новий рівень, саме тому оновлення пріоритетів у багатьох сферах (політичній, економічній, безпековій, військово-технічній) ознаменувалось підписанням "Дорожньої карти українсько-канадських відносин"⁴⁶ від 24.09.2009 року. У документі, який підписали Міністр закордонних справ Канади Лоуренс Кеннон та Міністр закордонних справ України Володимир Хандогій було підкреслено, що дві держави позиціонуються як друзі та надійні партнери, що "прагнуть

⁴³ Прикарпаття поглиблюватиме співпрацю з провінцією Альберта (Канада). Івано-Франківська обласна державна адміністрація. URL: <http://www.if.gov.ua/news/prikarpattya-pogliblyuvatime-spivpracuju-z-provinciyeu-alberta-kanada> (дата звернення: 27.11.2022)

⁴⁴ Область співпрацюватиме з канадською провінцією Альберта. ZBRUC. URL: <https://zbruc.eu/node/72379> (дата звернення: 27.11.2022)

⁴⁵ Меморандум про взаєморозуміння між Дніпропетровською обласною державною адміністрацією, Україною та провінцією Манітоба, Канада. Government of Manitoba. URL: https://www.gov.mb.ca/asset_library/en/documents/fedprovrelations/europe/mou_ukraine_may2008_ukraine.pdf (дата звернення: 27.11.2022)

⁴⁶ Пріоритети українсько-канадських відносин (Дорожня карта): від 24 вересня 2009 року. Government of Canada. URL: https://www.canadainternational.gc.ca/ukraine/bilateral_relations_bilaterales/canada_ukraine.aspx?lang=ukr (дата звернення: 27.11.2022)

до динамічних взаємин між двома народами, що в свою чергу на особливих історичних та культурних зв'язках, збагачених та скріплених наявністю у Канаді понад мільйонної української діаспори".

Серед пріоритетів було визначено і такі: політичний діалог, євроатлантична безпека, оборонна сфера, співробітництво в економічній, торговельній та енергетичній сферах, міжособистісні контакти й культурні обміни. У "Дорожній карті" вказано, що цей перелік пріоритетів не є вичерпним, але помітно, що він є подовженням тих основних напрямів співпраці, які зафіксовано в Спільних деклараціях про особливе партнерство 1994 і 2001 рр⁴⁷. В перспективі, відносини мали б розвиватися на основі декількох принципів: поширення демократії, економічні свободи, гарантія територіальної цілісності та безпеки, верховенство права, захист прав людини і громадянина, підтримка інноваційного розвитку і технологій.

"Дорожня карта українсько-канадських відносин" містить підвалини для подальшого розвитку політичного діалогу, євроатлантичної безпеки, співробітництва в економічній, торговельній та енергетичній сферах. Україна та Канада ведуть активний двосторонній політичний діалог, це підтверджують обміни візитами на високому рівні, плідна співпраця в рамках Комісії Україна-НАТО, ОБСЄ, ООН тощо, а також здійснюються консультації між Міністерством закордонних справ України та Департаментом закордонних справ і міжнародної торгівлі Канади. В рамках НАТО, держави захищають спільні цінності, зміцнюють мир та безпеку в регіоні і світі. Більше того, Канада повністю підтримує євроатлантичні прагнення України та готова усіляко допомогти. Варто зазначити, що пріоритети українсько-канадських відносин, задекларовані у документах, про які вказувалося вище, успішно виконуються за допомогою укладання

⁴⁷ Там само.

та втілення відповідних угод і меморандумів про порозуміння у багатьох галузях. Держави продовжують протидіяти незаконному розповсюдженню матеріалів та технологій, співпрацюють в рамках ініціативи "Глобальне партнерство проти розповсюдження зброї масового знищення"⁴⁸, яка була ініційована Великою вісімкою (G8) з метою ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, забезпечення нерозповсюдження, протидії тероризму та фізичної ядерної безпеки, а також імплементують існуючі міжнародні домовленості у сфері контролю над озброєнням.

Як ми можемо спостерігати, положення, які окреслюють особливе партнерство України та Канади, подальший план дій держав стосовно їх плідного співробітництва у різних сферах дуже ефективно втілюється в життя та дає багатообіцяючі результати.

Висновок до розділу 1

Отже, становлення українсько-канадського співробітництва було започатковане ще задовго до офіційного проголошення незалежності України. Дане явище зумовлене декількома чинниками: перебування української діаспори на території Канади, наявність спільних національних та стратегічних інтересів обох країн - це останню чергу сприяло тому Канада 2 грудня 1991 року однією із перших закордонних держав визнала незалежність України, започаткувала та закріпила тісні дружні стосунки на найвищому рівні.

Саме дипломатичні відносини були встановлені 27 січня 1992 року, підписанням "Спільної Декларації про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Канадою". Важливо зазначити, що великий внесок до розбудови мережі українських дипломатичних установ у Канаді зробила місцева діаспора. Так, перше приміщення посольства України в Канаді у 1992 році придбав канадський меценат українського походження Ераст

⁴⁸ Глобальне партнерство. Сайт з питань ядерної безпеки, радіаційного захисту та нерозповсюдження ядерної зброї. 2002. URL: <https://www.uatom.org/globalne-partnerstvo-2> (дата звернення: 29.11.2022)

Гуцуляк. Згодом діаспора збрала гроші й на резиденцію посла, а чинне приміщення посольства України в Канаді теж було придбане за фінансової підтримки фонду Конгресу українців Канади.

У 1994 році була підписана "Угода про дружбу і співробітництво між Україною і Канадою", яка стала своєрідним поштовхом розвитку українсько-канадських відносин. Основною ідеєю угоди було забезпечення умов для розвитку "політичних підвалини для довгострокового, конструктивного і динамічного партнерства, як на двосторонній, так і багатосторонній основі".

Принцип особливого партнерства було закладено у спільних Деклараціях 1994 та 2001 року, він ґрунтується на поглибленій співпраці у найважливіших сферах: політичній, економічній, безпековій, військовій, гуманітарній та культурній. В обох деклараціях наголошено, що безпечне існування й територіальна цілісність вільної, незалежної, процвітаючої та суверенної України відповідає основоположним інтересам Канади й усього міжнародного співтовариства. У вищезгаданих документах проголошено відданість України та Канади принципам демократії й ринкової економіки, підтримка Канадою розвитку України та важливість двосторонньої співпраці для забезпечення стабільності й процвітання у світі. Серед основних напрямів двосторонніх відносин також виокремлювались і такі: підтримка миру в Європі та діяльність у галузі превентивної дипломатії в рамках ООН; співробітництво у рамках програми НАТО "Партнерство заради миру", підтримка міжнародних зусиль, котрі спрямовані на припинення гонки озброєнь, скорочення кількості озброєння, ядерне роззброєння України під ефективним міжнародним наглядом та контролем; захист навколишнього середовища та подолання наслідків Чорнобильської катастрофи та поліпшення рівня безпеки ядерних реакторів в Україні з метою недопущення подібних аварій у майбутньому.

РОЗДІЛ 2. ДВОСТОРОННЯ СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ ТА КАНАДИ У ЕКОНОМІЧНІЙ, ВІЙСЬКОВІЙ ТА ГУМАНІТАРНІЙ СФЕРАХ

2.1. Основні напрямки та особливості двосторонньої торговельно-економічної співпраці

Одним із основних векторів зовнішньоекономічної діяльності України є підтримання та розбудова партнерських відносин як і з сусідніми, так і з географічно віддаленими державами та регіонами, адже співпраця з ними має особливе значення для становлення державної економіки та покращення позицій на світовому ринку. Канада протягом усієї історії незалежної України висловлювала й надавала підтримку нашій державі з питань розбудови ринкової економіки, розв'язання економічних, соціальних, екологічних проблем, а також підтримувала в питанні входу України до Світової організації торгівлі.

Важливим та чи не найголовнішим чинником будь-яких двосторонніх міждержавних відносин є торговельно-економічна співпраця. В цілому, основною метою зовнішньоекономічної політики України та Канади є реалізація наміру розширити співробітництво в економічній сфері задля сприяння економічному зростанню й створенню робочих місць, підтримки реформ і лібералізації економіки, розвитку сприятливого для торгівлі, а також інвестицій бізнес-клімату й удосконалення взаємного доступу на ринки товарів та послуг.

Початком нормативно-інституційного оформлення взаємин в економічній сфері розпочалося із підписанням "Декларації про економічне співробітництво між Україною і Канадою"⁴⁹ 07 липня 1992 року, у якій вказувалися принципи українсько-канадських економічних відносин. Згідно з документом, обидві держави були повинні наступного року після

⁴⁹ Декларація про економічне співробітництво між Україною та Канадою: від 7 липня 1992 року. Відомості Верховної Ради України. № 124_006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_006#Text (дата звернення: 29.11.2022)

підписання Декларації розпочати переговори про підготовку до створення та укладання відповідної сучасних умов двосторонньої "Угоди про економічне співробітництво", яка мала на меті замінити вже існуючу "Довгострокову Угоду між урядом Канади та урядом Союзу Радянських Соціалістичних Республік про розвиток економічного, промислового та науково-технічного співробітництва" від 14 липня 1976 року. Як ми можемо спостерігати, зовнішньоекономічна українсько-канадська співпраця існувала ще до того, як наша держава здобула незалежність.

У вищезгаданій декларації вказувалось про економічну перебудову та перехід України до ринкової економіки; приєднання до світових структур міжнародної економіки, таких як СОТ (*Світова організація торгівлі*), МВФ (*Міжнародний валютний фонд*), ОЕСР (*Організація економічного співробітництва та розвитку*) тощо та подальша економічна взаємодія в рамках цих організацій; орієнтація на лібералізовану систему ринкових відносин; диверсифікація зв'язків та оптимізація контактів на всіх рівнях; підтримка малого та середнього бізнесу. Механізмом, котрий мав забезпечити дотримання основних пунктів угоди, стали регулярні консультації щодо економічного співробітництва між Міністерством зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України та Міністерством закордонних справ і міжнародної торгівлі Канади. Україна і Канада зосереджуватимуть двостороннє економічне співробітництво та обміни у багатьох секторах господарства (див. додаток 1), активна співпраця в яких свідчить про покращення взаємин в економічній сфері⁵⁰.

Окреслюючи сферу економічної взаємодії двох держав варто згадати про низку угод, завдяки яким були встановлені повноцінні двосторонні торговельно-економічні відносини: "Угода між Урядом України і Урядом

⁵⁰ Там само.

Канади про торговельні та комерційні відносини"⁵¹ та "Спільну Декларацію про особливе партнерство між Україною та Канадою"⁵². Економічна перебудова, а також перехід України до ринкової економіки створили додаткові можливості для розширення двосторонньої торгівлі, тому основними принципами угоди про торговельні та комерційні відносини стали саме такі: інтеграція України до ГАТТ (*Генеральна угода з тарифів і торгівлі*); встановлення режиму найбільшого сприяння, за яким для товарів двох держав передбачались вигоди, пільги, привілеї та імунітет; забезпечення вільного транзиту товарів через свою територію.

Зі свого боку, Спільна декларація проголошувала розвивати взаємовигідне співробітництво, в тому числі торговельне, на засадах рівності, недискримінації і взаємної вигоди; йшлося про необхідність у постійних контактах, з метою внесення конкретних пропозицій щодо відповідних змін у законодавстві, які стосувалися регулювання економічної і торговельної співпраці обох країн; розвиток двостороннього співробітництва вбачався також і у залученні приватного бізнесу⁵³.

Переломним моментом в українсько-канадських економічних відносинах став 1992 рік, адже саме тоді сформувалася думка про необхідність підписання "Угоди між Урядом України та Урядом Канади про економічне співробітництво"⁵⁴, що і було зроблено 24 жовтня 1994 року. Метою вищезгаданої угоди стало сприяння фінансовому, промислового та науково технічному співробітництву між компаніями, підприємствами, урядовими агентствами та іншими економічними утвореннями. Важливим є те, що в

⁵¹ Угода між Урядом України і Урядом Канади про торговельні та комерційні відносини. Дата підписання: 31.03.1994 р. Дата ратифікації: 20.06.1995 р. Дата набрання чинності: 08.08.1995 р. № 124_004. Київ. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_004#Text (дата звернення: 29.11.2022)

⁵² Спільна Декларація про особливе партнерство між Україною та Канадою: від 31 березня 1994 року №124_002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_002. (дата звернення: 29.11.2022)

⁵³ Там само.

⁵⁴ Угода між Урядом України та Урядом Канади про економічне співробітництво. Дата підписання: 24.10.1994 р. Дата ратифікації: 20.06.1995 р. Дата набрання чинності: 08.08.1995 р. № 124_009. Оттава. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_009#Text (дата звернення 30.11.2022)

угоді чітко вказувалися принципи та форми співпраці, які повністю відповідали "Декларації про економічне співробітництво між Україною та Канадою", уточнювались та доповнювались сектори співробітництва (див. додаток 2).

На основі вивчення наповнення чинних документів та офіційних заяв представників України та Канади щодо двосторонньої економічної співпраці варто виокремити основні напрями зовнішньоекономічної політики двох держав:

- 1) сприяння збільшенню обсягів торгівлі й інвестицій;
- 2) розширення доступу до ринків та зміцнення багатосторонньої торговельної системи.

У даному контексті варто зазначити, що якісне, добре налагоджене, стабільне та взаємовигідне співробітництво може бути досягнуте завдяки врахуванню національних інтересів двох країн та за допомогою засобів економічної дипломатії. Економічна дипломатія є дуже ефективною, адже вона спрямована на виконання цілей і завдань торговельної політики, захист внутрішнього ринку від кризових впливів у світовій економіці, надто жорсткої іноземної конкуренції, різкого зростання імпорту та інших несприятливих умов для розвитку національної економіки, а також захист прав та економічних інтересів, вітчизняних підприємств та інших суб'єктів господарювання за кордоном⁵⁵. Метою економічної дипломатії є також забезпечення зовнішньополітичних умов функціонування вітчизняних підприємств на ринках іншої країни, розширення уже існуючих ринків збуту та диверсифікація потоків вітчизняного експорту.

Говорячи про ефективні інструменти економічної дипломатії які застосовують Україна та Канада, можна виділити такі:

⁵⁵ ЕКОНОМІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ПОТУЖНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ КОНФЛІКТОГЕННОСТІ КРАЇН. Н.М. Грушинська. Економічний нобелівський вісник. 2016. URL: <https://econforum.duan.edu.ua/images/stories/Files/2016/11.pdf>. (дата звернення 30.11.2022)

- 1) підписання двосторонніх угод про розвиток економічної співпраці;
- 2) використання переговорного механізму для відстоювання національних інтересів, вирішення спорів, запобігання економічній дискримінації;
- 3) проведення двосторонніх бізнес-форумів як механізму розширення можливостей співробітництва в торговельній, інвестиційній, а також науково-технологічній сферах;
- 4) надання технічної допомоги для покращення підприємницької освіти та створення сприятливого бізнесового середовища, забезпечення сталого економічного зростання;
- 5) розвиток міжрегіонального співробітництва й зміцнення зв'язків між провінціями та територіями Канади й областями України;
- 6) підтримка ділової активності української громади, яка проживає за кордоном, що посилює її вплив на розвиток двосторонніх торговельно-економічних й інвестиційних відносин.

Важливим етапом у розвитку українсько-канадської економічної співпраці стало підписання, ратифікація та імплементація "Угоди про вільну торгівлю між Україною та Канадою", саме тому, протягом другої половини 90-х років вся увага політичної верхівки обох держав була націлена на укладання різноманітних угод, в рамках особливого партнерства, які могли б наблизити реалізацію поставленої державами-партнерами мети. До прикладу, були укладені "Конвенція між Україною і Канадою про уникнення подвійного оподаткування та попередження ухилень від сплати податків стосовно доходів і майна"⁵⁶ у 1996 році, також "Меморандум про умови надання і використання цільової безповоротної

⁵⁶ Конвенція між Україною і Канадою про уникнення подвійного оподаткування та попередження ухилень від сплати податків стосовно доходів і майна. Дата підписання: 04.03.1996 р. Дата набрання чинності для України: 22.08.1996 р. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_674#Text (дата звернення 30.11.2022)

фінансової допомоги (гранту)"⁵⁷ 1997 року чи навіть "Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Центром аналізу фінансових операцій та звітів Канади (FINTRAC) щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму"⁵⁸ 2006 року. У свою чергу уряд України почав проводити необхідні реформи для стимулювання економічного зростання, в тому числі шляхом подолання корупції та впровадження заходів для створення більш сприятливого бізнес-середовища.

Отож, якщо проаналізувати умовний другий етап взаємин між Україною та Канадою в період з 2000 по 2006 рік, то спостерігаємо незначну, але позитивну динаміку. Якщо обсяги експорту у 2004 році склали 161 млн дол. США; імпорту - 58, 8 млн дол. США, то у 2005 році показники зросли майже вдвічі (експорт - до 296 млн дол. США, імпорт - 82 млн дол. США)⁵⁹. Важливим також є те, що світова економічна криза 2007-2008 років позначилась і на українсько-канадських економічних відносинах, відбулось зменшення об'ємів торгівлі, а зовнішньоторговельне сальдо для України набуло від'ємного значення.

Після початку військових дій в Україні та повної переорієнтації зовнішньополітичної стратегії на Захід, українсько-канадські відносини значно активізувались, незважаючи на те, що динаміка торговельних операцій була знижена. Україна та Канада розпочали переговори щодо "Угоди про вільну торгівлю" ще у 2009 році. Робота над її текстом була

⁵⁷ Меморандум про умови надання і використання цільової безповоротної фінансової допомоги (гранту). Дата підписання: 27.11.1997 р. Дата набрання чинності для України: 27.11.1997 р. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_049#Text (дата звернення 30.11.2022)

⁵⁸ Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Центром аналізу фінансових операцій та звітів Канади (FINTRAC) щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. Дата підписання: 24.02.2006 р. Дата набуття чинності: 24.02.2006 р. № 124_038. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_038#Text (дата звернення 30.11.2022)

⁵⁹ Canada's merchandise trade with Ukraine. Parliament of Canada. 2017. URL: <https://lop.parl.ca/Content/LOP/ResearchPublications/2017597-e.html#show/hide>. (дата звернення 30.11.2022)

довготривалою, з 2009 по 2015 рік було проведено шість раундів переговорів. У межах робочого візиту Прем'єр-міністра України Арсенія Яценюка до Канади 14 липня 2015 року в Оттаві підписано документ про завершення переговорного процесу щодо створення зони вільної торгівлі між Україною й Канадою. 11 липня 2016 року новий Прем'єр-міністра Канади Джастін Трюдо відвідав Україну, щоб особисто висловити підтримку нашій державі у важкій боротьбі проти російської агресії, а також щоб взяти участь у створенні зони вільної торгівлі між обома країнами. Саму ж "Угоду про вільну торгівлю між Україною та Канадою"⁶⁰ у присутності тогочасного президента України Петра Порошенка і Прем'єр-міністра Канади Джастіна Трюдо підписали український віце-прем'єр та міністра економічного розвитку Степан Кубів і міністр міжнародної торгівлі Канади Христя Фріланд (з 2020 року - заступник Прем'єр-міністра Канади та міністр фінансів Канади). Керівники обох держав високо оцінили угоду не лише як важливий економічний чинник, але й як потужний політичний фактор підтримки нашої держави у напруженій ситуації⁶¹. 14 березня 2017 року Угода була ратифікована і, власне, виконання її положень передбачає розвиток взаємовигідної торговельної співпраці між країнами: з одного боку, Канада відкриває 98% свого ринку для українських виробників, які зможуть без мита експортувати перероблену сільськогосподарську продукцію, товари харчової, легкої, хімічної, нафтової й машинобудівної промисловості; експорт деяких товарів (пшениці, ячменю, яєць, яловичини, свинини) буде безмитним лише в межах встановлених квот; з іншого – Україна зобов'язується скасувати митні тарифи на 72 % канадських товарів (зокрема на рибу й морепродукти,

⁶⁰ Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою. Дата підписання: 11.07.2016 р. Дата ратифікації: 14.03.2017 р. № 124_052-16. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_052-16#Text (дата звернення 30.11.2022)

⁶¹ Ukraine – Canada: the Materials of the First International Scholarly and Practical Congress on Canadian Studies (Lutsk, Ukraine). Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. 2018. URL: https://umanitoba.ca/faculties/arts/departments/ukrainian_canadian_studies/media/MaterialsCongress.pdf. (дата звернення 30.11.2022)

зернові, арахіс, соки, мінеральну воду), при цьому на частину канадських товарів мита скасують не одночасно, а з використанням перехідних періодів у 3, 5 і 7 років. Якщо детально, то поетапне скасування ввізних мит для сільськогосподарських товарів передбачало:

1) 3 роки - живі вівці та птиця, яловичина, баранина, горіхи, продукція борошномельно-круп'яної промисловості, соуси, супи і заготовки тощо;

2) 5 років - окремі субпродукти свиней, плоди та насіння олійних культур, інші жири та олія рослинна тощо;

3) 7 років - свинина свіжа або охолоджена, субпродукти та птиця свіжа або охолоджена, молоко та вершки, яйця птиці, мед, овочі, ковбаси тощо⁶². Що стосується перехідних періодів до повної лібералізації для промислових товарів, то положення наступні:

1) 3 роки - будматеріали, інструменти ручні, промислове обладнання, частини літальних апаратів тощо;

2) 5 років - приймальна, електрична апаратура, променеві трубки, мотоцикли, причепа, судна, фотокамери тощо;

3) 7 років - автомобілі, трактори та запчастини до них⁶³.

Важливо, що документом передбачено можливість України застосовувати надзвичайні захисні заходи (тимчасове підвищення мит) для стабілізації ситуації та запобігання значної шкоди українському національному виробникові у випадку значного зростання імпорту з Канади після скасування ввізних мит⁶⁴. З огляду на різний рівень економічного розвитку України і Канади, співпраця в рамках даної угоди виконується за принципом асиметричності тарифних зобов'язань, що і дозволяє нашій державі пристосуватися до умов вільної торгівлі.

⁶² "Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою: нові горизонти для українського бізнесу". Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: files/Canada_Brochure2015_v5.pdf (дата звернення 01.12.2022)

⁶³ Там само.

⁶⁴ Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою. Дата підписання: 11.07.2016 р. Дата ратифікації: 14.03.2017 р. № 124_052-16. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_052-16#Text (дата звернення 30.11.2022)

Для України вагомою перевагою від Угоди про зону вільної торгівлі є те, що порівняно з європейським, ринок Канади - це зовсім новий ринок і дана Угода допоможе адаптуватися, зрозуміти та вивчити ринок Північної Америки, пристосувати українські товари до його потреб і споживчих уподобань канадського населення. До того ж, в Угоді про створення ЗВТ указано про надання Канадою технічної допомоги. Канадські фахівці безкоштовно консультуватимуть українські компанії, що і допоможе їм вийти на цей ринок. Це дає змогу очікувати, що українські виробники витримають конкуренцію та будуть здатні не просто вийти на канадський ринок, але й зайняти певне місце на ньому⁶⁵.

Розвиток зовнішньоторговельних відносин між Україною та Канадою відповідає міжнаціональному та національному рівням міжнародних економічних відносин. Перш за все, це пов'язано із тим, що Україна та Канада є членами Світової організації торгівлі.

Світова організація торгівлі регулює практично усі сторони взаємодії держав-учасниць у зовнішньоекономічній сфері міжнародних відносин, які передбачені універсальними угодами та документами міжнародної організації. У рамках СОТ встановлені міжнародно-правові правила регулювання торгівлі товарами, послугами, сільськогосподарською продукцією, текстилем та одягом, інтелектуальною власністю; уніфіковано торговельні правила використання захисних заходів, стандартів і технічних бар'єрів, розроблено та удосконалюється механізм розв'язання торговельних суперечок⁶⁶. Активно впроваджуються документи СОТ, що регулюють торговельні аспекти конкурентної політики, міжнародного інвестування, охорони навколишнього середовища, трудових питань,

⁶⁵ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА КАНАДИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ. І. І. Білецька. Глобальні та національні проблеми економіки. URL: <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/21.pdf>. (дата звернення 30.11.2022)

⁶⁶ РЕГУЛЯТОРНА ПОЛІТИКА СОТ. 2017. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/vybir/fmecon/program_5a68b5efd031a.pdf. (дата звернення 01.12.2022)

електронної комерції, функціонування регіональних інтеграційних угруповань⁶⁷.

Інтеграція в міжнаціональні структури, а також розширення взаємовигідного співробітництва в межах Світової організації торгівлі із учасниками на двосторонній основі є одним із стратегічних напрямів зовнішньоекономічної політики України і фактично всі ці вектори співробітництва відображено в двосторонній Угоді про вільну торгівлю.

Аналіз реалізації ЗВТ, який проводять експерти, зауважує, що найбільші переваги від скасування мит у межах зони вільної торгівлі мають отримати українські виробники одягу (буде скасовано мито в розмірі 17,2 %) і взуття (9,7 %), представники машинобудівної (5,6 %) та хімічної галузей (4,5 %), а також аграрії (4,5 % – для овочів і фруктів). Серед товарів, які також отримають низку переваг від безмитного доступу на канадський ринок серед українських продуктів матимуть соняшникова олія, цукор, кондитерські вироби, шоколад, алкогольні напої, пиво, соки; щодо промислових товарів – це одяг, кераміка, металургія та хімія⁶⁸. На думку експертів, під час реалізації Угоди про ЗВТ з боку Канади ситуація складніша, оскільки після вступу угоди в силу відразу скасовуються мита лише для 72 % канадських товарів. Мита на решту 27 % скасовуватимуться поступово з перехідним періодом. Окрім того, угодою передбачено часткову лібералізацію щодо важливих для України сільськогосподарських товарів, а також тарифні квоти й певні види товарів⁶⁹.

За даними Посольства України в Канаді з посиланням на Державний комітет статистики України, у 2017 році торговельно-економічні відносини

⁶⁷ Інвестиційні стратегії країн в умовах регіоналізації міжнародної торгівлі. Ольга В'ячеславівна Пащенко. 2018. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/dissertations/D08.051.03/dissertation_5bc88f5d5892e.pdf. (дата звернення 01.12.2022)

⁶⁸ "Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою: нові горизонти для українського бізнесу". Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: files/Canada_Brochure2015_v5.pdf (дата звернення 01.12.2022)

⁶⁹ Канадсько-український проект підтримки торгівлі та інвестицій (CUTIS). 2018. "Безмитний доступ до ринку Канади". URL: <https://cutisproject.org/publications/cufta-in-10-min/> (дата звернення 01.12.2022)

між Україною й Канадою отримали позитивну динаміку до збільшення обсягів двосторонньої торгівлі, що позначено набуттям чинності Угоди про ЗВТ. Уперше з 2014 року вдалося подолати негативні тенденції у двосторонньому торговельному співробітництві та за даними Державного комітету статистики України, за 9 місяців 2017 року, загальний обсяг торгівлі між Україною та Канадою склав 327,6 млн дол. США (із них загальний експорт – 98,2 млн дол. США, загальний імпорт – 229,4 млн дол. США, сальдо – мінус 131,2 млн дол. США)⁷⁰.

Оскільки Угода набула чинності у 2017 році, варто зазначити, що у 2018 році, порівняно з 2016 загальний експорт України збільшився у 2,7 рази (з 28,9 до 78,1 млн дол. США). Імпорт України з Канади зріс значно більше ніж експорт та у 2018 році становив 333,1 млн дол. США⁷¹.

За словами виконавчого директора Торгово-промислової палати Канада-Україна Емма Турос, у 2020 році попри пандемію Covid товарообіг між Україною та Канадою збільшився - загальна торгівля становила 226,7 млн дол. США. Зазначається, що експорт з Канади до України становив майже 119,5 млн дол. США, це на 30% більше, ніж у 2019 році. В свою чергу імпортовано українських товарів на суму майже 107 млн дол. США⁷².

За підсумками 2021 року товарообіг між Україною та Канадою склав 553 млн дол. США – зростання на +36% або на 147 млн дол. США у порівнянні з 2020 роком. Експорт українських товарів до Канади склав 160 млн дол. США – збільшення на 97% або на 79 млн дол. США Основні групи експорту товарів: чорні метали (21% від загального обсягу; +164% у порівнянні з аналогічним періодом минулого року); мідь і вироби з неї (21%; +130%); продукти переробки овочів (9%; +990%); засоби наземного

⁷⁰"Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Канадою". Посольство України в Канаді. 2018. URL: <http://canada.mfa.gov.ua/ua/ukraine-ca/trade> (дата звернення 01.12.2022)

⁷¹ International Trade Center. URL: <https://www.intracen.org/> (дата звернення 01.12.2022)

⁷² Експорт українських товарів до Канади збільшився на 78%. Agravery.com — аграрне інформаційне агентство. 2021. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/eksport-ukrainskih-tovariv-do-kanadi-zbilsivsa-na-78>. (дата звернення 01.12.2022)

транспорту (крім залізничного) (7%; +98%); залізничні локомотиви (7%, +291%). Імпорт канадських товарів склав 261 млн дол. США – збільшення на 29% або на 61 млн дол. США. Основні групи імпорту товарів: засоби наземного транспорту, крім залізничного (25%; +17%); риба і ракоподібні (18%; +19%); реактори ядерні, котли, машини (9%; +26%); літальні апарати (7%; +147%)⁷³.

Важливим є і той факт, що Україна та Канада напередодні 30-річчя встановлення дипломатичних відносин готуються до розширення Угоди про вільну торгівлю⁷⁴. Підписання даної угоди сприймалося насамперед як перший крок до лібералізації торгівлі. Вона із самого початку передбачалася як тестова, яка з певним проміжком часу дасть змогу зрозуміти, на які галузі економічного співробітництва слід спрямувати наступну редакцію⁷⁵. Під час майбутніх перемовин стосовно модернізації Угоди про вільну торгівлю, Україна та Канада розглянуть можливість розширення співпраці в сфері послуг, інвестицій, електронної торгівлі, працевлаштування та навколишнього середовища. Сторони мають намір забезпечити рівні можливості для міжнародної торгівлі, а особливо для підприємств малого та середнього бізнесу. Очікується, що інтеграція нових положень Угоди про вільну торгівлю диверсифікує та розширить торговельну співпрацю між Канадою та Україною, що сприятиме довготривалому економічному зростанню⁷⁶.

Так як робота над розширенням Угоди про вільну торгівлю була розпочата напередодні широкомасштабної агресії держави-терориста Росії,

⁷³ Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Канадою. Посольство України в Канаді. 2021. URL: : <https://canada.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/94-torgovelyno-jekonomichne-spivrobotnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-kanadoju/torgivlya-mizh-ukrayinoju-ta-kanadoju>. (дата звернення 01.12.2022)

⁷⁴ Україна та Канада розширять зону вільної торгівлі. Інтерфакс-Україна. 2022. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/794609.html>. (дата звернення 01.12.2022)

⁷⁵ Перегляд ЗВТ між Україною та Канадою: навіщо і чого варто очікувати? Аналітичний центр ADASTRA. 2021. URL: <https://adastra.org.ua/blog/pereglyad-zvt-mizh-ukrayinoju-ta-kanadoju-navisho-i-chogo-varto-ochikuvati>. (дата звернення 01.12.2022)

⁷⁶ Україна та Канада переглянуть угоду про ЗВТ. Financial club. 2022. URL: <https://finclub.net/ua/news/ukraina-rozshyryt-uhodu-pro-zvt-z-kanadoiu.html>. (дата звернення 01.12.2022)

перемовини між Україною та Канадою були призупинені. Проте, у травні 2022 року віце-прем'єр-міністр економіки України Юлія Свириденко провела віртуальну зустріч з міністром міжнародної торгівлі, просування експорту, малого бізнесу та економічного розвитку Канади Мері Енджі, де обидві сторони вирішили, що війна не має стати на заваді, робота над угодою буде відновлена і її завершення планується протягом найближчих тижнів⁷⁷.

Ще одним важливим етапом торговельно-економічної співпраці України та Канади була підготовка та реалізація спільного п'ятирічного Канадсько-українського проекту сприяння торгівлі та інвестиціям CUTIS (Canada-Ukraine Trade and Investment Support project)⁷⁸, одним із головних завдань якого є сприяння експорту українських товарів до Канади, а також залучення прямих іноземних інвестицій в українську економіку. Започатковано цей проект у лютому 2016 року, а втілюється він за участю Конференційної ради Канади та Канадсько-Української торгово-промислової палати. На реалізацію проекту CUTIS, розрахованого на період до 2021 р., канадський уряд виділив 13,6 млн доларів. Даний проект орієнтований на підтримку малих і середніх підприємств України у співпраці з бізнес-асоціаціями, торгово-промисловою палатою, а також на розвиток екологічно чистого бізнесу в Україні⁷⁹.

Серед пріоритетів Канадсько-українського проекту сприяння торгівлі та інвестиціям виділяють поглиблення українсько-канадських ділових зв'язків. Первинною ціллю його реалізації на практиці став Канадсько-український бізнес-форум, який відбувся в червні 2016 року. У ньому взяли

⁷⁷ Україна та Канада повернулися до роботи над розширеною угодою про вільну торгівлю, – Свириденко. LB.ua. 2022. URL: https://lb.ua/economics/2022/05/09/516173_ukraina_kanada_povernulisya.html. (дата звернення 01.12.2022)

⁷⁸ Канадсько-український проект з підтримки торгівлі та інвестицій ("Проект CUTIS"). grc.ua URL: [https://grc.ua/employer/2473011-Kanadsko-ukrayinskyu-proekt-z-pidtrymky-torhivli-ta-investytsiy-\("Proekt-CUTIS"\)](https://grc.ua/employer/2473011-Kanadsko-ukrayinskyu-proekt-z-pidtrymky-torhivli-ta-investytsiy-(). (дата звернення 02.12.2022)

⁷⁹ CUTIS (Canada-Ukraine Trade and Investment Support Project). 2018. URL: http://ukrlegprom.org.ua/news/cutis-_canada_ukraine-trade-and-investmentsupport-project/ (дата звернення 02.12.2022)

участь понад 400 представників українського та канадського бізнесу. Основними сферами співробітництва, які обговорювались на форумі, були інновації, інформаційні технології, сільське господарство та енергоефективність. Бізнес-форум окреслив інвестиційні переваги України для представників канадського бізнесу та закликав встановлювати торговельні контакти між малими і середніми підприємствами обох країн⁸⁰. Отож, як ми можемо бачити, проект CUTIS забезпечує діалог представників українських підприємств із потенційними канадськими партнерами, а також буде консультувати канадський бізнес з інвестиційними пропозиціями українського⁸¹.

Із метою окреслення провідних галузей українського експорту до Канади на основі аналізу статистичних даних українсько-канадської торгівлі визначено десять сфер, які мають найбільший потенціал для торгівлі саме з цією країною. У рамках Канадсько-українського проекту сприяння торгівлі та інвестиціям було проведено дослідження, в якому взяли участь 300 підприємств і компаній як українських, так і канадських. Враховуючи певні критерії, такі як: доступ до канадського ринку, потенціал його зростання та загалом потенціал зростання світового ринку, виробничий та експортний потенціал малого та середнього бізнесу в Україні, було здійснено набір пріоритетів для збільшення українського експорту до Канади, до яких увійшли ІТ-послуги, одяг, взуття, меблі, шоколад та кондитерські вироби⁸².

Сферу легкої промисловості було виділено пріоритетною для залучення канадських інвестицій, тому вже зовсім скоро, 30 листопада 2017 року відбулася перша зустріч представників підприємств легкої промисловості,

⁸⁰ Там само.

⁸¹ "CUTIS will help Ukrainian businesses to enter Canadian market". Vergeles, Olga. 2018. URL: <https://cutisproject.org/en/publications/vergeles-cutis-help/> (дата звернення 02.12.2022)

⁸² CUTIS (Canada-Ukraine Trade and Investment Support Project). 2018. URL: http://ukrlegprom.org.ua/news/cutis-_canada_ukraine-trade-and-investmentsupport-project/ (дата звернення 02.12.2022)

асоціації "Укрлегпром" та модераторів проекту CUTIS⁸³. Черговий діалог між представниками як урядових структур, так і бізнесу з обох сторін дасть можливість залучити підприємства легкої промисловості України до вивчення головних вимог системи контролю й процедур ліцензування товарів, що, власне, і повинно забезпечити зростання експорту продукції легкої промисловості України до Канади⁸⁴.

Тож, як ми можемо спостерігати, Канада продовжує залишатися для України одним із ключових економічних партнерів, співпраця з яким продовжує поглиблюватися. Очевидно, що для повної реалізації всіх закріплених положень потрібен час, проте держави-партнери на правильному шляху.

2.2. Безпековий та військовий виміри співробітництва

У спільних деклараціях про особливе партнерство між Україною та Канадою 1994 та 2001 років наголошено, що безпечне існування й територіальна цілісність вільної, незалежної, процвітаючої та суверенної України відповідає основоположним інтересам Канади й усього міжнародного співтовариства⁸⁵. Зокрема, в даних документах було підкреслено, що співпраця у сфері безпеки ґрунтується на основних засадах і принципах ООН, серед них підтримання миру та здійснення місії превентивної дипломатії. Країни-підписанти також домовились проводити спільну політику з питань подолання Чорнобильської катастрофи та поліпшення рівня безпеки ядерних реакторів в Україні, покращувати стан природнього середовища та запобігати транскордонним забрудненням

⁸³ Українські підприємства запрошуються для участі у Програмі підтримки експорту до Канади. Житомирська обласна державна адміністрація. 2017. URL: <https://oda.zht.gov.ua/news/ukrayinski-pidpruyemstva-zaproshuyuts/>. (дата звернення 02.12.2022)

⁸⁴ CANADA-UKRAINE TRADE AND INVESTMENT SUPPORT. Торгово-Промислова Палата України 1991-2022. URL: <https://orcci.odessa.ua/international-projects/cutis>. (дата звернення 02.12.2022)

⁸⁵ Спільна Декларація про особливе партнерство між Україною та Канадою: від 31 березня 1994 року №124_002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_002. (дата звернення: 03.12.2022)

тощо⁸⁶. Україна та Канада зобов'язувались розвивати дружні відносини між націями, послуговуючись принципами міжнародного права: суверенної рівності та недоторканості територіальних кордонів, заохочувати повагу до прав людини і громадянина, а також до особистої свободи, співпрацювати на міжнародному рівні, утримуватися від застосування сили чи погрози силою⁸⁷.

Одним з провідних елементів двосторонньої співпраці у військовій сфері є участь України у канадській Програмі допомоги у військовій освіті (Military Training Assistance Program, МТАР), до якої Україна приєдналася у 1993 році⁸⁸. МТАР - це широка програма оборонної дипломатії, яка сприяє внеску Канади в міжнародний мир та безпеку; заснована у 1963 році та керується Директоратом військової підготовки та співробітництва. Метою програми є мовна та професійна підготовка фахівців для участі у миротворчих операціях; розвиток та зміцнення двосторонніх оборонних відносин з країнами, що становлять стратегічний інтерес для Канади⁸⁹.

Незабаром постало питання нормативного формування двосторонніх відносин у військовій сфері, відтак Україна та Канада 24 жовтня 1994 року підписали "Угоду між Урядом України і Урядом Канади про військові відносини"⁹⁰, а також додаток до угоди - "Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством оборони України та Міністерством національної оборони Канади в галузі двосторонніх військових стосунків"⁹¹ 24 листопада 1994 року.

⁸⁶ Там само.

⁸⁷ Основні принципи міжнародного публічного права. URL: <https://juresprudence.com.ua/osnovni-printsipi-mizhnarodnogo-publichnogo-prava/>. (дата звернення: 03.12.2022)

⁸⁸ Стан та перспективи українсько-канадських відносин. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/torg_econ_vidn/UKR/1368.html. (дата звернення: 03.12.2022)

⁸⁹ Military Training Cooperation Program. Government of Canada. URL: <https://www.canada.ca/en/department-national-defence/programs/military-training-cooperation-program.html>. (дата звернення: 03.12.2022)

⁹⁰ Угода між Урядом України і Урядом Канади про військові відносини. Дата підписання: 24.10.1994 р. Дата набуття чинності: 24.10.1994 р. № 124_040. Оттава. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_040#Text (дата звернення: 03.12.2022)

⁹¹ Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством оборони України та Міністерством національної оборони Канади в галузі двосторонніх військових стосунків. Дата підписання: 24.11.1994 р. Дата набуття

Інституційною формою реалізації Угоди були обрані Міністерство оборони України та Департамент національної оборони Канади. Угоди чітко регламентували зобов'язання та функції направляючої організації, приймаючої організації, делегуючої та приймаючої країн.

Поступово, із розвитком двостороннього співробітництва у різних сферах, безпековий напрям набував все нових та більш детальних форм, вже 23 вересня 1996 року між Україною та Канадою було підписано "Договір про взаємодопомогу у кримінальних справах"⁹². Підґрунтям для створення договору та його підписання стала потреба покращити ефективність діяльності держав у розслідуванні та боротьбі із злочинністю, розгляді судових справ. Згідно з положенням договору, сторони повинні надавати одна одній найширшу взаємодопомогу у кримінальних справах, яка полягає у:

- 1) визначенні місцезнаходження осіб і предметів та їх ідентифікації;
- 2) врученні документів, у тому числі документів, у яких міститься запит про виклик осіб;
- 3) наданні інформації, документів, включаючи документи про судимість, інших записів, судових документів та інших офіційних документів;
- 4) тимчасовій передачі рухомого майна, в тому числі речових доказів;
- 5) одержанні доказів, показань, заяв або пояснень осіб;
- 6) общуці та накладенні арешту на майно;
- 7) наданні можливості затриманим та іншим особам давати показання, представляти докази або надавати іншу допомогу в розслідуванні;
- 8) вжитті заходів щодо визначення місцезнаходження, арешту, конфіскації доходів, одержаних злочинним шляхом;

чинності: 24.11.1994 р. № 124_041. Оттава. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_041#Text (дата звернення: 03.12.2022)

⁹² Договір між Україною та Канадою про взаємодопомогу у кримінальних справах. Дата підписання: 23.09.1996 р. Дата ратифікації: 17.12.1997 р. Дата набуття чинності: 01.03.1999 р. № 124_003. Оттава. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_003#Text (дата звернення: 03.12.2022)

9) іншій допомозі⁹³.

Друга половина 90-х років ХХ століття стала плідною в плані затвердження, поглиблення і диверсифікації зв'язків України та Канади у безпековій сфері, адже 6 березня 1997 року було укладено "Декларацію щодо миротворчої діяльності між Урядом України та Урядом Канади"⁹⁴; 28 січня 1999 року – "Меморандум про взаємовигідне співробітництво між Урядом України та Урядом Канади у напрямку ліквідації запасів протипіхотних наземних мін, що знаходяться на зберіганні в Збройних Силах України"⁹⁵, продовженням якої стало підписання 26 березня 2001 року – "Рамкової домовленості між Кабінетом Міністрів України і Урядом Канади про ліквідацію протипіхотних мін в Україні"⁹⁶.

Переломним моментом в українсько-канадських відносинах став листопад 2004 року, причиною цього стала "Помаранчева революція", яка доволі позитивно сприймалася Заходом. У листопаді та грудні, під час виборчої кампанії, до України прибула найбільша за чисельністю місія спостерігачів, яка була направлена сюди Канадою (вона складалась із понад 500 осіб) на чолі з колишній Прем'єр-міністром Канади Джоном Тернером⁹⁷. Варто зазначити, що протягом листопада 2004 - січня 2005 року на території України також були присутні канадські спостерігачі, які регулярно моніторили перебіг подій Революції.

⁹³ Там само.

⁹⁴ Декларація щодо миротворчої діяльності між Урядом України та Урядом Канади. Посольство України в Канаді. 06.03.1997 р. URL: <http://canada.old.mfa.gov.ua/ua/ukraine-%D1%81%D0%B0/legal-acts> (дата звернення: 03.12.2022)

⁹⁵ Меморандум про взаємовигідне співробітництво між Урядом України та Урядом Канади у напрямку ліквідації запасів протипіхотних наземних мін, що знаходяться на зберіганні в Збройних Силах України. Посольство України в Канаді. URL: <http://canada.old.mfa.gov.ua/ua/ukraine-%D1%81%D0%B0/legal-acts> (дата звернення: 03.12.2022)

⁹⁶ Рамкова домовленість між Кабінетом Міністрів України і Урядом Канади про ліквідацію протипіхотних мін в Україні. Посольство України в Канаді. 26.03.2001 р. URL: <http://canada.old.mfa.gov.ua/ua/ukraine-%D1%81%D0%B0/legal-acts> (дата звернення: 03.12.2022)

⁹⁷ Про реєстрацію офіційних спостерігачів від Канадської місії спостереження за виборами (CANEOM) на позачергових виборах Президента України 25 травня 2014 року : Постанова ЦВК від 06.05.2014 р. № v0483359-14. Відомості Верховної Ради України. 2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0483359-14/sp:max100> (дата звернення: 03.12.2022)

Якісно новий етап у відносинах України та Канади розпочався у 2009 році, коли була підписана "Дорожня карта українсько-канадських відносин"⁹⁸, яка вмістила в себе не лише політично та торгівельно-економічну сферу взаємин, а ще й положення, які стосувалися безпеки оборонного комплексу. Зокрема, Канада, визнаючи Україну незалежною та демократичною, всіляко заохочувала євроатлантичні інтеграційні наміри; сторони зобов'язувались "протидіяти міжнародному тероризму та його фінансуванню, міжнародній організованій злочинності, (торгівлі людьми, піратству, незаконному обігу наркотиків та зброї"⁹⁹. У сфері оборони, Україна та Канада підтвердили прагнення продовжувати практику проведення військово-політичних консультацій, військових навчань (Яворівський загальновійськовий полігон в Україні)¹⁰⁰, військової освіти (МТАР), залучення Канади до забезпечення функціонування Центру підготовки офіцерів для багатонаціональних штабів Національної академії оборони України.

Варто зазначити, що безпекове та військове співробітництво України та Канади відбувається не лише в площині двосторонніх взаємин, а й в рамках міжнародних організацій. Загалом, у сфері міжнародної безпеки держави послуговуються чотирма напрямками розвитку партнерства, котрі були сформовані та закріплені у деклараціях про особливе партнерство; Україна та Канада погодилися і надалі співпрацювати на двосторонньому та багатосторонньому рівнях у справі протидії міжнародному тероризму та його фінансуванню, а також міжнародній організованій злочинності, включаючи торгівлю людьми, піратство, незаконний обіг зброї та

⁹⁸ Пріоритети українсько-канадських відносин (Дорожня карта): від 24 вересня 2009 року. Government of Canada. URL: https://www.canadainternational.gc.ca/ukraine/bilateral_relations_bilaterales/canada_ukraine.aspx?lang=ukr (дата звернення: 03.12.2022)

⁹⁹ Там само.

¹⁰⁰ На Львівщину прибули близько 200 військових Королівського полку кінної артилерії Канади. Галина Терещук. Радіо Свобода. 2020. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/na-lvivshchynu-prybuly-blyz'ko-200-viys'kovosluzhbovtsiv-korolivs'koho-polku-kinnoyi-artyleryi-kanady/30876133.html>. (дата звернення: 03.12.2022)

наркотиків і корупцію¹⁰¹. Стосовно нерозповсюдження ядерної зброї Україна та Канада продовжують протидіяти незаконному розповсюдженню матеріалів і технологій, що можуть використовуватись у цілях створення зброї масового знищення, шляхом дотримання міжнародних стандартів нерозповсюдження та ефективного застосування і посилення експортного контролю. Із цією метою активна співпраця в рамках режимів експортного контролю та відповідних міжнародних форумів буде продовжуватися¹⁰².

Досить цікавим є і той факт, що з моменту приєднання України до ініціативи "Глобальне партнерство проти нерозповсюдження зброї масового знищення та матеріалів для її виготовлення"¹⁰³ у 2004 році, Канада також допомагає в облаштуванні державного кордону України, аби запобігти протизаконному обігу ядерних матеріалів. Згідно з даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, 22 січня 2009 року Уряд Канади прийняв рішення щодо виділення додаткових 4 млн дол. США на встановлення обладнання з виявлення матеріалів радіоактивного випромінювання на ключових пунктах перетину кордону України¹⁰⁴.

26 травня 2010 року у Києві здійснювалися українсько-канадські консультації з питань політики та безпеки на рівні заступників міністрів закордонних справ. Сторони зауважили необхідність здійснення дієвих кроків для покращення торговельно-економічного, безпекового та інвестиційного співробітництва, подальшого надання канадською

¹⁰¹ Військово-технічне Співробітництво України та Канади: наукова доповідь. Наталія Романюк. Луцьк, 2018. URL: <https://relint.eenu.edu.ua/index.php/relint/article/view/80/74> (дата звернення: 03.12.2022)

¹⁰² Там само.

¹⁰³ Глобальне партнерство. Сайт з питань ядерної безпеки, радіаційного захисту та нерозповсюдження ядерної зброї. 27 червня 2002 р. URL: <https://www.uation.org/globalne-partnerstvo-2> (дата звернення: 03.12.2022)

¹⁰⁴ Інформація щодо міжнародної технічної допомоги, що надається Україні. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. 2018 р. URL: <https://static.ukrinform.com/files/1519139843-1027.pdf> (дата звернення: 03.12.2022)

сторонаю технічної допомоги Україні, шляхів взаємодії у рамках ООН, ОБСЄ та інших впливових міжнародних форумів¹⁰⁵.

Як вже зауважувалось раніше, Канада брала активну участь у розробці та реалізації програм військового навчання для українських військовослужбовців, тому згодом, 5 червня 2010 року Віктор Янукович, усвідомлюючи зобов'язання, взяті на себе Україною після приєднання до програми НАТО "Партнерство заради миру", видав указ "Про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України у 2010 році для участі у багатонаціональних військових навчаннях"¹⁰⁶. Відповідно до документу, на території України, в рамках українсько-польсько-канадсько-литовського навчання "Кленова Арка - 2010", здійснювались навчання із залученням підрозділів збройних сил Польщі, Канади, Литви (до 300 військовослужбовців зі штатною стрілецькою зброєю та військовою технікою) на строк до 12 діб¹⁰⁷.

Особливої уваги заслуговує українсько-канадське співробітництво в рамках миротворчої діяльності ООН, де дві держави активно співпрацюють ще з початку 90-х років, а саме з 1992 року, коли українські та канадські військові підрозділи разом, в складі загальних миротворчих сил ООН, взяли участь у миротворчій операції на території колишньої Югославії (СООНО-UNPROFOR)¹⁰⁸. Даний досвід військового та безпекового партнерства посприяв подальшому розвитку двосторонніх відносин між Україною та Канадою, саме в миротворчих та гуманітарних місіях ООН: Сили

¹⁰⁵ Щодо українсько-канадських політичних консультацій від 01.06.2010 р. Посольство України в Канаді. 2010. URL: <https://mfa.gov.ua/news/948-shhodo-ukrajinsyko-kanadyskih-politichnih-konsulytacij> (дата звернення: 03.12.2022)

¹⁰⁶ Про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України у 2010 році для участі у багатонаціональних військових навчаннях. Указ президента України. 05.06.2010 р. № 614/2010. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614/2010#Text> (дата звернення: 03.12.2022)

¹⁰⁷ Там само.

¹⁰⁸ Участь ЗС України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки : Відомості Міністерства оборони України. URL: <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/mirotvorchist/> (дата звернення: 03.12.2022)

Виконання Угоди¹⁰⁹, Сили Стабілізації у Боснії і Герцеговині 1995-1999 роки¹¹⁰, Місія ООН превентивного розгортання в Македонії з 1995 по 1999 рік, Тимчасова адміністративна місія ООН в Косово 1999-2003 роки тощо¹¹¹.

Увагу світової спільноти до України, необхідності реформування її Збройних Сил та Міністерства оборони України привернули події кінця 2013 - початку 2014 року в Україні. Через діяльність тодішнього українського керівництва обороноздатність нашої держави була практично на нулі. Саме тому, український уряд, за допомогою фінансової підтримки міжнародного співтовариства поступово інвестував у розвиток Збройних Сил України, їх модернізацію, розширення, закупівлю зброї та техніки. До прикладу, протягом періоду 2014 - 2017 років чисельність Збройних Сил України зростає з 129 тисяч до 200 тисяч¹¹².

Так як українська армія потребувала здійснення оборонної реформи, механізмом її реалізації стало залучення до участі у Консультативній раді з питань оборонної реформи в Україні (*DRAB - Defence Reforms Advisory Board*) партнерів (група іноземних стратегічних радників високого рівня від країн-членів НАТО), основним завданням якої було модернізація ЗСУ¹¹³.

Важливим етапом розвитку двостороннього співробітництва було підписання 20 липня 2015 року "Технічної угоди між Міністерством оборони України та Департаментом національної оборони і Збройних сил

¹⁰⁹ Про участь Українського контингенту в операції багатонаціональних Сил з виконання угоди на території Боснії та Герцеговини: від 29 грудня 1995 року. КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-95-п#Text>. (дата звернення: 03.12.2022)

¹¹⁰ Боснія і Герцеговина / Колишні місії / Миротворчі місії. URL: <https://smc.naiou.kiev.ua/bosniya-i-gerczogovina/>. (дата звернення: 04.12.2022)

¹¹¹ Міжнародна миротворча діяльність МВС України. URL: <https://smc.naiou.kiev.ua/mizhnarodna-mirotvorcha-diialnist-mvs-ukraini.html>. (дата звернення: 04.12.2022)

¹¹² Воєнна історія. Міністерство оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/ministry/istoriya.html> (дата звернення: 04.12.2022)

¹¹³ Представниця DRAB від Канади Джилл Сінклер дала позитивну оцінку діяльності оборонного відомства України. Міністерство оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/special/news.html?article=58473>. (дата звернення: 04.12.2022)

Канади щодо проведення заходів військової підготовки в Україні"¹¹⁴. Відповідно до Угоди, канадські військові в рамках операції UNIFIER (до складу якої входять військовослужбовці ЗС Канади, Швеції та Данії)¹¹⁵ розпочали військові навчання українських ЗС у Міжнародному центрі миротворчості та безпеки (с. Старичі, Яворівський район, Львівська область), Центрі розмінування ГУОЗ ЗСУ (м. Кам'янець-Подільський) та інших навчальних центрах.

З початку місії Збройні Сили Канади підготували понад 12 500 членів силових структур України. Було також обрано вищого представника до Комітету реформ Міністерства оборони України. Цей представник надає стратегічні поради щодо реформи сфери безпеки і оборони міністру оборони України та вищим посадовим особам¹¹⁶. Починаючи з 2014 року, уряд Канади виділи Україні кошти в розмірі понад 700 млн. канадських доларів на посилення безпеки, просування демократії, дотримання прав людини і верховенства закону, економічної стабільності, розвиток громадянського суспільства¹¹⁷.

Допомога Канади Україні включає постачання не смертельної військової техніки: системи зв'язку, що використовуються для польових операцій, пересувна польова лікарня, обладнання для утилізації вибухових речовин, медичні набори, що використовуються для військових польових операцій, окуляри нічного бачення. Протягом 2014-2015 років Канада надала Україні

¹¹⁴ Технічна угода між Міністерством оборони України та Департаментом національної оборони і Збройних сил Канади щодо проведення заходів військової підготовки в Україні. Дата підписання: 20.07.2015 р. Дата набрання чинності для України: 28.07.2015 р. № 124_051. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_051#Text 92. (дата звернення: 04.12.2022)

¹¹⁵ Нова 12-та ротація канадської операції UNIFIER розпочинає свою роботу в Україні. АрміяInform. 2021. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/09/30/nova-12-ta-rotacziya-kanadskoyi-operacziyi-unifier-rozpochynaе-svoyu-robotu-v-ukrayini/>. (дата звернення: 04.12.2022)

¹¹⁶ Canada's engagement in Ukraine : National Defence of Canada. URL: <https://www.international.gc.ca/worldmonde/country-pays/ukraine/relations.aspx?lang=eng> (дата звернення: 04.12.2022)

¹¹⁷ Canada-Ukraine relationship: Minister tells Ukrainian Canadian Congress Canada's support is unwavering. Department of National Defence. 21 June 2017. URL: https://www.canada.ca/en/department-nationaldefence/news/2017/06/canada-ukraine_relationshipministertellsukrainiancanadiancongres.html (дата звернення: 04.12.2022)

чотири партії таких товарів, а також військовий одяг¹¹⁸. Варто зазначити, що канадське керівництво координувало свою політику разом із США, Литвою, Швецією, Данією, Великою Британією, Польщею, які спільно надають допомогу Україні у боротьбі з Російською Федерацією.

З 2016 року в Україні діє Програма операцій з підтримки миру і стабілізації. Проект сприяє та підтримує навчання та реформування Національної поліції України. Проект сприяв створенню Департаменту патрульної поліції України як повністю професійного та демократичного інституту поліції, а також надав безпосередню підтримку у створенні першої в Україні академії підготовки поліцейських на національному рівні. Канадський уряд надав понад 74 млн дол. на стабілізацію українського безпекового сектору¹¹⁹.

Завдяки допомозі канадських партнерів, в Україні відбувається адаптація закордонних навчальних програм до нашого законодавства, підготовки військовослужбовців майбутньої Військової поліції українського війська. Як результат, у Львові відкрили навчальний центр Військової служби правопорядку у 2016 році. На даний час це висококваліфікований заклад, із професійним викладацьким складом, представники якого походять із Литви, Польщі, Данії, США, Великобританії, Грузії, Чехії та охоче діляться досвідом¹²⁰.

Варто зазначити, що програма UNIFIER передбачає розробку і реалізацію ще декількох навчальних програм, а саме:

- *Combined Arms Training Group* — навчання зведених армійських підрозділів у межах начальних курсів: командне

¹¹⁸ Operation UNIFIER. Department of National Defence. URL: <https://www.canada.ca/en/department-nationaldefence/services/operations/military-operations/current-operations/operation-unifier.html> (дата звернення: 04.12.2022)

¹¹⁹ ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПРАЦІВНИКІВ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ: ЗМІСТ І ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ. 2018. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/8055/1/МОНОГРАФІЯ%20Бондаренко.pdf>. (дата звернення: 04.12.2022)

¹²⁰ Відкрився навчальний центр Військової служби правопорядку. zbruc.eu.2016. URL: <https://zbruc.eu/node/70763>. (дата звернення: 04.12.2022)

лідерство, основи розвідки, планування навчального процесу та загальновійськовій дисципліні.

- *Engineer Training Group* — підготовка інженерних підрозділів у межах навчальних курсів: сапер 1-3 рівня, мінно-вибухова справа, підвищення кваліфікації персоналу інженерних підрозділів.
- *Military Police Training Group* — підготовка особового складу Військової служби правопорядку в ЗС України.
- *Medical Training Group* — підготовка військових із питань тактичної медицини.
- *Officer and NCO Development* — навчальні курси лідерства, вивчення іноземних мов тощо¹²¹.

Однією із форм співпраці України та Канади в рамках НАТО є діяльність трастових фондів. На Варшавському саміті НАТО у 2016 році затверджено Комплексний пакет допомоги для України, метою якого є розширення допомоги Україні, з метою збільшення здатності протидіяти агресії, гарантування безпеки та проведення необхідних реформ, в тому числі у сфері безпеки і оборони¹²². Згідно з цим документом, передбачено 40 цілеспрямованих заходів підтримки в 13 ключових напрямках:

1. *Розбудова потенціалу та інституцій*. Заходи, передбачені КПД, спрямовані на посилення демократичного контролю, включаючи посилення ролі парламенту та громадянського суспільства, сприяння реформам інституцій безпеки та оборони, вдосконалення системи професійної військової освіти в Україні, а також посилення

¹²¹ Канадська навчальна тренувальна місія UNIFIER четвертий рік поспіль навчає українських військових за стандартами НАТО. Відомості Міністерства оборони України. URL: <http://www.mil.gov.ua/news/2019/11/21/kanadska-navchalna-trenovalna-misiya-unifier-chetvertij-rik-pospilnavchae-ukrainskih-vijskovih-za-standartami-nato/> (дата звернення: 04.12.2022)

¹²² Підсумки саміту НАТО у Варшаві 8-9 липня 2016 року обговорено під час прес-конференції в парламенті. Верховна Рада України. 2016. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/132986.html>. (дата звернення: 04.12.2022)

добросовісності та належного управління в українському оборонному та пов'язаному з ним секторі безпеки.

2. *Командний контроль, зв'язок і комп'ютери.* НАТО допоможе Україні в реорганізації та модернізації її структур і можливостей командного контролю, зв'язку і комп'ютерів, як це передбачено Стратегічним оборонним бюлетенем України. Ця діяльність спрямована на сприяння їх взаємодії з НАТО для участі в навчаннях і операціях під проводом НАТО, а також на посилення здатності України забезпечувати власну оборону та безпеку. Проекти, розроблені в рамках Цільового фонду командного контролю, зв'язку і комп'ютерів під керівництвом Канади, Німеччини та Великобританії, допоможуть досягти поставлених цілей.
3. *Логістика та стандартизація.* Створення цілісної, злагодженої та ефективної інтегрованої системи матеріально-технічного забезпечення стане ключовою складовою реформування Збройних Сил України. Відповідно до КПД, стратегічні цілі, сформульовані на політичному рівні, сприятимуть досягненню цілей партнерства, процесу планування та аналізу проектів у рамках Цільового фонду логістики та стандартизації, який очолюють Чеська Республіка, Нідерланди та Польща.
4. *Оборонно-технічне співробітництво.* Діяльність у цій сфері включає зусилля, зосереджені на посиленні оперативної сумісності матеріальних засобів між Україною та НАТО, а також кодифікаційного потенціалу України. Поточна робота в рамках спільної робочої групи з питань оборонно-технічного співробітництва, а також проект у рамках Цільового фонду матеріально-технічного забезпечення та стандартизації сприятимуть КПД у цій сфері. Крім того, спільна робоча група з питань оборонно-

технічного співробітництва працює над наданням консультацій щодо трансформації оборонної промисловості України.

5. *Кіберзахист.* У 2016 році Україна затвердила нову стратегію кібербезпеки. НАТО надаватиме підтримку в її реалізації та сприятиме розвитку оборонних технічних можливостей України для протидії кіберзагрозам. У рамках КПД Тростовий фонд кіберзахисту, очолюваний Румунією, надасть обладнання та навчання для посилення можливостей України впоратися з інцидентами кібербезпеки.
6. *Енергетична безпека.* Як важливий компонент Стратегії національної безпеки України, енергетична безпека розглядатиметься в рамках КПД з акцентом на підтримці захисту критичної інфраструктури шляхом обміну передовим досвідом, тренінгів та навчань. Центр передового досвіду з енергетичної безпеки НАТО у Вільнюсі, Литві, керуватиме впровадженням відповідних проектів.
7. *Медична реабілітація.* Створення ефективної системи медичного забезпечення своїх сил на основі євроатлантичного досвіду є проголошеною метою Стратегічного оборонного бюлетеня України. Підтримка цієї мети здійснюється в рамках КПД, зокрема у сфері медичних реабілітаційних послуг. Через Тростовий фонд медичної реабілітації НАТО допомагає Україні підвищити стандарти та довгострокову стійкість послуг медичної реабілітації для поранених військовослужбовців і військовослужбовиць. Так як Болгарія є провідною країною, Тростовий фонд медичної реабілітації зосереджується на безпосередній медичній підтримці військовослужбовців і військовослужбовиць, щоб полегшити їхній швидкий доступ до послуг медичної та психологічної реабілітації, а також на розвитку спроможності медичних реабілітаційних закладів України.

8. *Боротьба із саморобними вибуховими пристроями, знешкодженням вибухонебезпечних предметів і розмінуванням.* Україні загрожують саморобні вибухові пристрої, а також боєприпаси, що не розірвалися. НАТО взяла на себе зобов'язання надати допомогу в розбудові спроможностей для вирішення цих викликів у рамках КПД. Для розробки конкретних заходів у цій сфері буде створено спеціальний Цільовий фонд з боротьби із саморобними вибуховими пристроями та знешкодженням вибухових боєприпасів. Проблеми, пов'язані з військовою діяльністю Радянської Армії в Україні, продовжуватимуть вирішуватися в рамках Цільового фонду зі знищення звичайних боєприпасів, стрілецької зброї та легкого озброєння та протипіхотних мін під керівництвом США та Цільового фонду з утилізації Радіоактивних джерел з колишніх радянських військових об'єктів під керівництвом Німеччини.
9. *Наука пов'язана з безпекою.* Діяльність програми в Україні спрямована на вирішення широкого спектру нових викликів безпеці, таких як боротьба з тероризмом, передові технології, кіберзахист, енергетична безпека та захист від хімічних, біологічних, радіологічних і ядерних агентів. Як флагманський проєкт, буде розвиватися потенціал України у сфері телемедицини та парамедицини.
10. *Стратегічні комунікації.*
11. *Протидія гібридній війні.* З огляду на розвиток загроз, що впливають із методів сучасної гібридної війни, НАТО та Україна в рамках КПД зобов'язалися створити платформу для вивчення досвіду та особливостей гібридної війни в Україні.
12. *Реформа СБУ.* Реформування Служби безпеки України передбачено Стратегією національної безпеки. НАТО надаватиме допомогу у

відповідних реформах, приділяючи особливу увагу забезпеченню цивільного демократичного контролю.

13. *Планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру.*

Відповідно до КПД НАТО допомагатиме Державній службі України з надзвичайних ситуацій у нарощуванні спроможності та можливостей у сфері цивільного захисту та гуманітарної допомоги, спираючись на діяльність Євроатлантичного координаційного центру реагування на катастроф¹²³.

Програма допомоги Україні через трастові фонди діє ще з 2000-х років. Найперший трастовий фонд стосувався утилізації протипіхотних мін, застарілих та надлишкових запасів озброєнь і боєприпасів. Провідними країнами-спонсорами трастових фондів для України є США, Канада, Німеччина, Велика Британія, Швеція, Польща, Нідерланди, Болгарія, Чехія. Орієнтовний загальний бюджет чинних в Україні проектів трастових фондів НАТО становить майже 40 млн євро¹²⁴.

Важливим внеском в українсько-канадське співробітництво у сфері оборони стало підписання 3 квітня 2017 року "Домовленості про оборонне співробітництво між Канадою та Україною"¹²⁵. У документі зазначались наступні напрямки співпраці:

- оборонні дослідження, розробка та виробництво;
- матеріальне забезпечення галузі оборони;
- оборонна логістика;
- оборонна політика і політика безпеки;

¹²³ Comprehensive Assistance Package for Ukraine. North Atlantic Treaty Organization. 2016. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_09/20160920_160920-compreh-ass-package-ukraine-en.pdf. (дата звернення: 04.12.2022)

¹²⁴ Трастові фонди НАТО в Україні - оцінки з Міноборони. URL: <https://old.defence-ua.com/index.php/statti/2521-trastovi-fondiv-nato-v-ukrayini-pohlyad-minoborony> (дата звернення: 04.12.2022)

¹²⁵ Домовленість про оборонне співробітництво між Міністерством оборони України та Міністерством національної оборони Канади і Збройними Силами Канади. Дата підписання: 03.04.2017 р. Дата набрання чинності для України: 03.04.2017р. № 124_053-17. Оттава. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_053-17#Text (дата звернення: 04.12.2022)

- військова освіта та підготовка кадрів тощо¹²⁶.

Взаємодія між учасниками угоди може відбуватися у формі зустрічей уповноважених цивільних або військових посадових осіб, наукових експертів; навчальних заходів та тренувань; конференцій, практикумів та семінарів. Міністр національної оборони Канади Харджит Сінгх Сейджжан підкреслив, "Угода дозволяє нам тісніше співпрацювати в питаннях спільної безпеки та щодо занепокоєнь у секторі оборони, а також краще підтримувати один одного; демонструє, як рішуче Канада налаштована підтримувати євроатлантичну безпеку, і доводить непохитну підтримку Україні"¹²⁷.

Незабаром держави-партнери підписали 18 травня 2018 року ще "Технічну угоду між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством національної оборони Канади і Канадськими Збройними Силами про проведення заходів військової підготовки, нарощування потенціалу та надання підтримки державі, що приймає"¹²⁸. Цілями проведення військової підготовки та нарощування потенціалу стали:

- сприяння взаєморозумінню, довірі, досягненню ефективності, професіоналізму та співпраці між силами, що прибувають, та силами, що приймають;
- підвищення тактичних навиків та взаємосумісності сил;
- підготовка підрозділів у сфері забезпечення внутрішньої безпеки та колективної оборони;
- підготовка особового складу зі знешкодження боєприпасів, навчання з питань боротьби із саморобними вибуховими пристроями;

¹²⁶ Там само.

¹²⁷ Полторак в Оттаві: Україна й Канада підписали оборонну угоду. 3 квітня 2017 рік. URL: <https://novynarnia.com/2017/04/03/poltorak-v-ottavi-ukrayina-y-kanada-pidpisali-oboronnu-ugodu/> (дата звернення: 04.12.2022)

¹²⁸ Технічна угода між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством національної оборони Канади і Канадськими Збройними Силами про проведення заходів військової підготовки, нарощування потенціалу та надання підтримки державі, що приймає. Дата підписання: 18.05.2018 р. Дата набрання чинності для України: 18.05.2018 р. № 124_001-18. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_001-18#Text (дата звернення: 04.12.2022)

- медична підготовка; модернізація логістики;
- професійний розвиток та освіта¹²⁹.

Наприкінці 2019 року відбулася зустріч заступників Міністра оборони України із заступником Міністра національної оборони Канади. Сторони обговорили подальші напрями реформування і розвитку вітчизняного оборонного відомства, зокрема в частині реалізації Програми трансформації Міністерства оборони та Збройних Сил України. Йдеться про нову оборонну політику, впровадження стандартів НАТО, цивільно-демократичний контроль, кар'єрне зростання, освіта і соціальне забезпечення військових, а також антикорупційна політика відомства. За підсумками діалогу члени делегацій наголосили на необхідності продовження співпраці на всіх рівнях, подальшого розширення співробітництва між двома країнами, а також висловили готовність і надалі підтримувати взаємовигідне партнерство¹³⁰.

13 лютого 2020 року Міністр оборони України Андрій Загороднюк здійснив робочий візит до штаб-квартири НАТО в Брюсселі, під час візиту було проведено двосторонню зустріч з Міністром національної оборони Канади Харджидом Сінгхом Сейджжаном. Сторони наголосили на продовженні давніх дружніх та партнерських відносин між країнами. Андрій Загороднюк подякував своєму канадському колезі за всебічну підтримку України за багатьма напрямами, зокрема за сприяння в організації багатосторонніх зустрічей з міністрами оборони Великої Британії, Канади, Польщі, Литви та США, що відбулися перед зустріччю в форматі "QUINT"¹³¹. Міністр оборони України також повідомив, що оборонна реформа та подальший розвиток спроможностей ЗСУ є

¹²⁹ Там само.

¹³⁰ Співробітництво оборонних відомств України та Канади буде посилюватися. Головне управління розвідки Міністерства оборони України. 2019. URL: <https://gur.gov.ua/content/spivrobotnytstvo-oboronnykh-vidomstv-ukrainy-ta-kanady-bude-posyliuvatysia.html>. (дата звернення: 04.12.2022)

¹³¹ У Брюсселі міністри країн-членів НАТО обговорять загрози РФ. Слово і Діло. 2020. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/02/12/novyna/svit/bryusseli-ministry-krayin-chleniv-nato-obhovoryat-zahrozy-rf>. (дата звернення: 04.12.2022)

основними інструментами стримування російської збройної агресії. У підсумку зустрічі керівники оборонних відомств країн визначили перспективні напрями двостороннього оборонного співробітництва, серед яких: консультації щодо політичної стратегії з питань територіальної цілісності, політичної незалежності та безпеки, співпраця в рамках операції "UNIFIER" та військово-технічне співробітництво, продовження консультативно-дорадчої допомоги¹³².

14 квітня 2021 року відбувся Стратегічний діалог на рівні заступника Міністра оборони України з питань європейської інтеграції Анатолія Петренка та заступника Міністра національної оборони Канади з політичних питань Пітера Хаммершмідта. Під час нього сторони обговорили та узгодили пріоритети двосторонньої співпраці та можливості її розширення за напрямками професійної військової освіти, підготовки підрозділів Збройних Сил України у рамках діяльності операції UNIFIER, інституційної трансформації, реалізації Україною отриманого статусу партнера НАТО з розширеними можливостями, а також надання міжнародної технічної допомоги з метою здійснення відповідного планування та зосередження необхідних ресурсів. Сторони погодились посилити україно-канадське співробітництво як у двосторонньому, так і у багатосторонніх форматах, надати йому всеохоплюючого характеру в інтересах зміцнення обороноздатності України, посилення взаємодії з країнами-членами Альянсу та реалізації стратегічної мети України щодо повноправного членства в НАТО¹³³.

Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну, допомога та підтримка, яку наша держава отримує від Канади тільки збільшилась. Варто

¹³² Міністри оборони України та Канади визначили пріоритети двостороннього оборонного співробітництва. Урядовий портал. 2020. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ministri-oboroni-ukrayini-ta-kanadi-viznachili-prioriteti-dvostoronнього-oboronного-spivrobotnictva>. (дата звернення: 04.12.2022)

¹³³ Україна та Канада обговорили пріоритети співпраці у сфері оборони. Посольство України в Канаді. 2021. URL: <https://canada.mfa.gov.ua/news/ukrayina-ta-kanada-obgovorili-prioriteti-spivpraci-u-sferi-oboroni>. (дата звернення: 04.12.2022)

згадати про Контактну групу з питань оборони України (Ukraine Defence Contact Group), яка була сформована після російського вторгнення в Україну Міністерством оборони США. До Контактної групи долучилися понад 45 країн, щоб оцінити останні оборонні потреби України та надати допомогу, партнери роблять все, щоб зміцнити нашу державу на полі бою і за столом переговорів¹³⁴.

Було проведено безліч зустрічей на різних рівнях, які стосувалися військового та оборонного співробітництва. Наприклад, Міністр оборони України Олексій Резніков неодноразово проводив зустрічі та бесіди із Міністром національної оборони Канади Анітою Ананд. Президент України Володимир Зеленський під час візиту до Торонто заявив про досягнення угоди щодо посилення військового співробітництва з Канадою. Під час брифінгу з прем'єр-міністром Канади Джастіном Трюдо український президент зазначив, що сторонами було прийнято принципове рішення про можливість постачання оборонної зброї та новітньої військової техніки тощо.

Співпраця України та Канади в оборонній та військовій сфері стрімко розвивається та виходить на якісно новий рівень партнерства. Обидві країни мають спільне бачення міжнародної безпеки, вирішення міжнародних проблем, про що свідчать зустрічі, консультації та поповнення нормативно-правової бази домовленостями стосовно співробітництва та спільних дій стосовно глобальних викликів.

2.3. Розвиток двосторонніх культурно-гуманітарних взаємин

Культурно-гуманітарне співробітництво відіграє важливу роль в українсько-канадських відносинах. Відносини в цій сфері є особливими, це зумовлено наявністю в Канаді величезної української діаспори і має

¹³⁴ Контактна група з оборони України налічує понад 45 країн – посольство США. Радіо Свобода. 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kontaktna-hrupa-45-krain/31898331.html>. (дата звернення: 04.12.2022)

надзвичайно розвинену систему громадських та культурних організацій, науково-дослідних інституцій, музеїв, художніх колективів, мистецьких об'єднань тощо. Це сприяє активному розвитку прямих міжособистісних контактів між громадянами та неурядовими організаціями України та Канади¹³⁵. Україна та Канада визнають важливість розвитку двосторонніх зв'язків та надання сприяння міжособистісним контактам, між їхніми громадськими організаціями, заохочують двосторонні культурні, освітні та професійні обміни, зокрема для молоді. За допомогою численних ініціатив Україна та Канада сприяють контактам в галузі освіти, досліджень та інновацій, молоді та культури тощо.

В цьому контексті важливо пригадати про "Світовий конгрес українців" (UWC), який був заснований у 1967 році та є світовим голосом українського народу у всьому світі. Штаб-квартира організації знаходиться у Канаді, в Торонто. "Світовий конгрес українців" представляє інтереси понад 20 мільйонів українців у діаспорі, об'єднує українські громади та організації в більш ніж 60 країнах (в тому числі і в Канаді), а також працює на підтримку демократичної, процвітаючої європейської України. UWC визнаний Економічною і Соціальною радою ООН як неурядова організація з особливим консультативним статусом і має статус учасника як міжнародної неурядової організації при Раді Європи¹³⁶.

Серед цілей та завдань "Світового конгресу українців" виділено такі:

- сприяти солідарності та представляти інтересу українського народу у всьому світі;
- створювати та координувати міжнародну мережу організацій, які підтримують та сприяють розвитку української релігійної, мовної, духовної, історичної, культурної та соціальної спадщини;

¹³⁵ Культурно-гуманітарне співробітництво. Посольство України в Канаді. 2021. URL: <https://canada.mfa.gov.ua/en/partnership/cultural-and-humanitarian-cooperation>. (дата звернення: 04.12.2022)

¹³⁶ About the Ukrainian World Congress. Ukrainian World Congress. URL: <https://www.ukrainianworldcongress.org/about/>. (дата звернення: 04.12.2022)

- Підтримувати незалежність, територіальну цілісність, національну ідентичність та економічне процвітання України;
- захищати права, статус та інтереси українців та українських громад, захищати їх там, де їм відмовляють, шкодять чи загрожують;
- сприяти розвитку демократії та прав людини в усьому світі, включаючи моніторинг демократичних процесів, таких як вибори та референдуми;
- співпрацювати з урядами, державами, організаціями та окремими особами для досягнення вищезазначених цілей;
- зміцнення зв'язків українських громад та діаспори з Україною, включно з урядом та громадянським суспільством¹³⁷.

У 2013 році цю організацію було реорганізовано у Світовий конгрес українських молодіжних організацій як міжнародний координаційний органі українських громад у діаспорі¹³⁸.

Ще однією організацією є "Союз Українського студентства Канади", (SUSK) був утворений у грудні 1953 року у Вінніпезі і є координуючим органом українсько-канадських студентів у різних вищих навчальних закладах по всій Канаді. Нині Союз вважається найбільшим об'єднанням українських студентів за межами України. Мандати і цілі SUSK включають необхідність підтримувати і просувати українську мову, українські та українсько-канадські дослідження, а також поінформованість про українську та україноканадської культури. SUSK також заохочує та допомагає українським студентським організаціям або USO вирішувати проблеми, пов'язані з українсько-канадською спільнотою¹³⁹.

Починаючи з 1991 року, з моменту, коли Канада визнала незалежність України, почався якісно новий етап двосторонньої українсько-канадської

¹³⁷ Там само.

¹³⁸ Світовий Конгрес Українських Молодіжних Організацій. URL: <https://cutt.ly/8RoTCmj> (дата звернення: 04.12.2022)

¹³⁹ Ukrainian Canadian Students' Union (SUSK). URL: <https://www.susk.ca>. (дата звернення: 04.12.2022)

співпраці у різних сферах, зокрема й у культурно-гуманітарній, що і постійно проявлялося у різних формах.

Перш за все варто зазначити про договірно-правову базу в даній сфері співробітництва. Отож, культурно-гуманітарні аспекти співпраці між Україною та Канадою обумовлені у Спільній Декларації про особливе партнерство між Україною та Канадою від 31 березня 1994 року та Угоді про дружбу і співробітництва між Україною та Канадою від 24 жовтня 1994 року.

Відповідно до положень Спільної Декларації сторони зобов'язалися "активно співпрацювати з метою прискорення взаємного розповсюдження інформації про національні досягнення у галузі культури, науки і освіти, популяризації нових досягнень у цих сферах і розширення культурних, спортивних та інформаційних обмінів"¹⁴⁰.

У Статті 13 Угоди про дружбу та співробітництво наголошується на важливості культурних та спортивних обмінів для взаєморозуміння між народами та міститься положення про продовження двостороннього співробітництва у галузях культури і спорту. Сторони також зобов'язалися сприяти "розвиткові безпосереднього співробітництва між освітніми, архівними, культурними, творчими та спортивними організаціями двох країн, а також між асоціаціями і товариствами в цих галузях"¹⁴¹. Частина друга Статті 14 Угоди регулює двосторонні обміни в культурно-гуманітарній сфері, зокрема в ній говориться, що сторони "сприятимуть розширенню контактів між політичними партіями, профспілками, фондами, школами та вищими учбовими закладами, організаціями по захисту прав

¹⁴⁰ Спільна Декларація про особливе партнерство між Україною та Канадою: від 31 березня 1994 року №124_002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_002. (дата звернення: 04.12.2022)

¹⁴¹ Угода про дружбу і співробітництво між Україною і Канадою: від 24 жовтня 1994 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_001#Text (дата звернення: 04.12.2022)

людини, релігійними, жіночими та молодіжними організаціями, екологічними та іншими асоціаціями"¹⁴².

Незважаючи на мовний бар'єр, культурний обмін між Україною та Канадою постійно набирає обертів. Вже протягом кількох років Україна регулярно бере участь у Міжнародному кінофестивалі у Торонто, у Канаді діє кілька присвячених Україні та українцям музеїв, а фестивалі української культури проходять влітку чи не в усіх великих містах¹⁴³.

Яскравим прикладом активного розвитку співпраці з культурно-гуманітарній сфері є діяльність Канадського агентства міжнародного розвитку¹⁴⁴, яке фінансувало українські проекти, націлені на підтримку та розвиток стійкої інфраструктури державної адміністрації та реформування установ державної служби (підвищення кваліфікації держслужбовців), адже ще у перших угодах, які укладали Україна та Канада йшлося про проведення навчань українських політиків, взаємних обмінів, майстер-класів тощо.

До документів, які складають нормативно-правову базу відносин у гуманітарній сфері можна віднести "Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Урядом Канади стосовно канадської програми співробітництва" від 1994 року, у якому окремим пунктом зазначалося про надання гуманітарної допомоги Україні, а саме: стажування українських працівників в Канаді, обмін корисним досвідом, який, після повернення українських стипендіатів додому, може бути інтерпретований до українських умов життя¹⁴⁵.

¹⁴² Там само.

¹⁴³ Україна-Канада: Наскільки ми зблизилися за 30 років? Максим Наливайко. Укрінформ. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3390605-ukrainakanada-naskilki-mi-zblizilisa-za-30-rokiv.html>. (дата звернення: 24.11.2022)

¹⁴⁴ Канадське агентство з міжнародного розвитку. (Canadian International Development Agency). URL: <http://www.ucs-hrm.org.ua/proekt/pro-proekt/donor.html>. (дата звернення: 04.12.2022)

¹⁴⁵ Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Урядом Канади стосовно канадської програми співробітництва. Верховна Рада України. 1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_033#Text. (дата звернення: 04.12.2022)

Оскільки у другій половині 90-х років ХХ століття в Україні вже були сформовані управлінські структури, гуманітарний вектор українсько-канадської співпраці був спрямований на покращення вже існуючої системи, що значно полегшило та прискорило процес. Під час місії членів Державної комісії з адміністративної реформи до Канади був укладений у 1998 році "Протокол намірів між Головдержслужбою України та міжнародним відділом департаменту підготовки та розвитку Комісії державної служби Канади"¹⁴⁶, в якому містилися такі положення: співробітництво між сторонами повинно здійснюватись шляхом

- обміну законодавчими і нормативними документами, що стосуються праці та соціального забезпечення;
- участі експертів у конференціях, семінарах та інших міжнародних заходах;
- призначення канадських радників та експертів в Україну для довго- або короткострокових місій і проектів співробітництва;
- надання стипендій громадянам України для навчання, професійної підготовки та підвищення рівня кваліфікації в Канаді;
- постачанні обладнання, матеріалів, товарів та послуг, необхідних для успішного виконання проектів співробітництва;
- направлення місій в Канаду або в Україну для проведення аналізу і оцінки проектів допомоги¹⁴⁷.

Отже, проаналізувавши нормативні документи, у яких закріплені положення двосторонньої співпраці України та Канади протягом 90-х років, можна зробити висновок, що основним напрямком гуманітарної співпраці стало поглиблення демократичних перетворень (чистка кадрів державних

¹⁴⁶ Протокол намірів між Головдержслужбою України та міжнародним відділом департаменту підготовки та розвитку Комісії державної служби Канади. Дата підписання: 02.03.1998 р. Дата набуття чинності: 02.03.1998 р. № 124_035. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_035#Text (дата звернення: 04.12.2022)

¹⁴⁷ Там само.

служб, переатестація, регулярні перевірки) із застосуванням антикорупційних механізмів та інструментів перетворення українського політикуму із прорадянського на прозахідний.

Канада підтримувала Україну і в судових реформах, які розпочались ще з 1996 року. "Протокол про Наміри між Офісом голови комісії федеральних судових справ при Уряді Канади (перша сторона) та Міністерством юстиції України (друга сторона) та Верховним Судом України (третья сторона)"¹⁴⁸ від 24 січня 1996 року містив положення про створення та регламентацію діяльності спільного українсько-канадського проекту співпраці по сприянню правовій реформі. Мета проекту полягала у впровадженні ініціатив, пов'язаних з правовою реформою в Україні, посилення незалежності та ефективності судочинства в Україні. Очікуваними результатами мали б стати:

- покращена діяльність та більша ефективність Ради суддів України, конференцій суддів;
- створення своєрідного регламенту поведінки суддів і персоналу судів;
- ефективна діяльність судової адміністрації мала б надати суддям можливість зосередитися на судових обов'язках¹⁴⁹.

Говорячи про судову реформу далі, варто згадати про "Протокол про взаєморозуміння між Верховним Судом України, Радою суддів України і Державною судовою адміністрацією України та Офісом Уповноваженого з федеральних судових справ Канади"¹⁵⁰, який було підписано 9 листопада 2006 року та за яким створювався "Українсько-Канадський Проект Судової

¹⁴⁸ Протокол про Наміри між Офісом голови комісії федеральних судових справ при Уряді Канади (перша сторона) та Міністерством юстиції України (друга сторона) та Верховним Судом України (третья сторона). Дата підписання: 24.01.1996 р. Дата набуття чинності: 24.01.1996 р. № 124_030. Київ. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_030#Text (дата звернення: 04.12.2022)

¹⁴⁹ Там само.

¹⁵⁰ Протокол про взаєморозуміння між Верховним Судом України, Радою суддів України і Державною судовою адміністрацією України та Офісом Уповноваженого з федеральних судових справ Канади. Дата підписання: 09.11.2006 р. Дата набрання чинності: 09.11.2006 р. № 124_044. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_044#Text (дата звернення: 04.12.2022)

Реформи". Загальною метою запропонованого Проекту є сприяння зміцнення верховенства права в Україні шляхом удосконалення і зміцнення незалежності, ефективності, прозорості та доступності судової системи та судів¹⁵¹.

Новим етапом українсько-канадських взаємин у гуманітарній сфері стало підписання 26 травня 2008 року "Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України і Урядом Канади щодо проекту реформування управління персоналом у системі державної служби України"¹⁵². Метою даного проекту є сприяння прозорості та відповідальності державного управління в Україні через реформування системи управління персоналом в центральних органах виконавчої влади відповідно до базових показників SIGMA/OECD¹⁵³. Проект спрямований на досягнення наступних чотирьох цілей:

1. допомога Україні у розвитку стратегії реформування національного законодавства, державної політики, процедур з метою підвищення ефективності управління персоналом у системі державної служби України;
2. підтримка розроблення та інтеграції цілісних та ефективних процесів та процедур управління персоналом, які базуються на принципах політичної нейтральності, прозорості, оцінки за результатами та рівності (включаючи гендерну рівність) в міністерствах та інших центральних органах виконавчої влади України;
3. підвищення спроможності Голодержслужби України та кадрових підрозділів окремих центральних органів виконавчої влади до

¹⁵¹ "УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКИЙ ПРОЕКТ СУДОВОЇ РЕФОРМИ". Державна судова адміністрація України. URL: <https://adm.ki.court.gov.ua/dsa/pokazniki-diyalnosti/234/130164>. (дата звернення: 04.12.2022)

¹⁵² Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Урядом Канади щодо проекту реформування управління персоналом у системі державної служби України. Дата підписання: 26.05.2008 р. Дата набрання чинності для України: 26.05.2008 р. № 124_046. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_046#Text (дата звернення: 04.12.2022)

¹⁵³ European Principles for Public Administration. OECD iLibrary. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/governance/european-principles-for-public-administration_5kml60zwd7h-en. (дата звернення: 04.12.2022)

ефективного запровадження процесів і процедур управління персоналом на умовах сталості, прозорості та політичної нейтральності;

4. розроблення та впровадження на інституційному рівні програми навчальних тренінгів та обміну досвідом з питань управління персоналом¹⁵⁴.

Цікавим є і той факт, що канадські фонди підтримки місцевих ініціатив щороку проводять відбір найперспективніших проєктів, здатних внести вклад у розвиток не тільки українського суспільства, а й українсько-канадських гуманітарних відносин загалом. Проте, із початком війни на території України, канадська гуманітарна допомога переважно реалізується в рамках міжнародної технічної допомоги (підтримка реформ (наприклад українська реформа Збройних Сил України), розвитку демократичних засад тощо). Впродовж 2014-2019 років гуманітарна допомога складала близько половини всієї міжнародної гуманітарної допомоги Україні. Наприклад, допомога в сфері медицини - вона передбачала передання Міністерству оборони України мобільного польового госпіталю та направлення фахівців для проведення навчального курсу з його експлуатації; крім того, Збройні Сили України отримали 4 сучасні реанімобілі, які оснащені кисневими балонами, реанімаційним обладнанням, медикаментами та дають змогу транспортувати одного важкопораненого військовослужбовця або 6–7 легкопоранених¹⁵⁵.

Починаючи з 2015 року, канадський уряд всіляко підтримував українську реформу децентралізації влади, яка була складовою всієї системи реформування державного апарату. Зокрема, Канада забезпечила

¹⁵⁴ Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Урядом Канади щодо проєкту реформування управління персоналом у системі державної служби України. Дата підписання: 26.05.2008 р. Дата набрання чинності для України: 26.05.2008 р. № 124_046. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_046#Text (дата звернення: 04.12.2022)

¹⁵⁵ Біла книга – 2015. Збройні сили України : Інформаційний бюлетень Міністерства Оборони України. Київ. 2015 р. URL: http://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WB_2015.pdf (дата звернення: 04.12.2022)

реалізацію проекту "Партнерство для розвитку міст"¹⁵⁶ на суму 16,5 млн дол. США на період 2015-2021 років. Результатами програми є: запроваджені інструменти відкритого врядування; практика щоквартальних засідань дорадчих комітетів; переглянуто спосіб формування щорічного бюджету тощо. Загалом розроблено і впроваджено стратегічні документи, проведено десятки навчальних заходів та успішно реалізовано ініціативи, які в комплексі створили міцну опору для якісних змін у громадах та розширили перспективу для їхнього зростання¹⁵⁷.

Отже, культурно-гуманітарне співробітництво у двосторонніх відносинах України та Канади відіграє важливу роль. Відносини в цій сфері є особливими, однією із причин є велика кількість української діаспори, яка проживає на території Канади. Важливість розвитку у даній сфері закріплена й в офіційних документах, де сторони зобов'язалися сприяти розвитку співробітництва у культурно-гуманітарній сфері і як ми можемо спостерігати двостороння співпраця є досить успішною.

Висновок до розділу 2

Канада є одним із важливих торговельно-економічних партнерів України, яка активно підтримує економічні реформи й прагнення досягти політичної та економічної стабільності. Про важливість співробітництва України та Канади в різних сферах, у тому числі торговельно-економічній, свідчить наявність низки двосторонніх угод, меморандумів. Сьогодні відносини між країнами у сфері торговельної співпраці вийшли на новий рівень після набуття чинності Угоди про вільну торгівлю. Відкрилися нові можливості для виходу українських експортерів на канадський ринок, а для товаровиробників з'явилися нові імпульси для покращення якості продукції та підвищення її конкурентоспроможності.

¹⁵⁶ "Партнерство для розвитку міст". URL: <http://pleddg.org.ua/ua/>. (дата звернення: 04.12.2022)

¹⁵⁷ Там само.

Військове та оборонне співробітництво України та Канади має особливе значення для обох країн, особливо в умовах сучасних загроз безпеці України, які спричинені агресивною політикою Росії. Канада підтримує територіальну цілісність і суверенітет України, не визнає анексії Криму та засуджує російську військову агресію, тому військово-політична підтримка та співробітництво з боку Канади відіграє важливу роль для України в контексті просування її інтересів і врегулювання конфлікту. Співпраця України й Канади у військово-політичній та оборонній сферах сприяє підвищенню ефективності дій Збройних сил України й зміцненню її оборонного потенціалу, покращенню практичних навичок українських військовослужбовців.

Культурно-гуманітарне співробітництво також займає досить важливе місце в українсько-канадських відносинах. Ця сфера для сторін це є дуже важливою, адже навіть у спільних угодах наголошується на важливості обмінів для взаєморозуміння між народами. Гуманітарний вектор українсько-канадської співпраці ґрунтується перш за все на демократичних засадах, принципах рівності та взаємоповаги, що є дуже важливим для партнерів.

ВЗАЄМИНИ УКРАЇНИ ТА КАНАДИ В ПЕРІОД РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

3.1. Співпраця держав у період 2014-2021 рр.

2014 став роковим для України: саме цей рік дав початок війні, яка триває 8 рік поспіль. Військові дії на сході України спалахнули на початку 2014 року після анексії Криму Росією. Як і будь-який військовий конфлікт, він набув світового визнання, який підштовхнув країни дати відповідну реакцію. Як правило, це переростає в дипломатичні перемовини, надання військової допомоги, фінансової підтримки, допомогу біженцям тощо. Так, починаючи з лютого 2015 року, Франція, Німеччина, Росія та Україна намагалися розпочати переговори про припинення вогню за допомогою Мінських угод. У березні 2018 року Держдепартамент США схвалив продаж Україні протитанкової зброї, що стало першим продажем летальної зброї з початку війни¹⁵⁸.

Україна має давнє міцне політичне партнерство з Канадою: саме 2 грудня 1991 року Канада стала першою західною країною, яка визнала незалежність нашої держави. Російське вторгнення в Україну викликало сильну офіційну та народну реакцію канадців, і Канада відіграла та продовжує відігравати важливу роль у захисті України та її майбутнього. Канада та інші лідери G-7 виступили зі спільною заявою, в якій засудили явне порушення Російською Федерацією суверенітету та територіальної цілісності України. З метою реагування на серйозне порушення Росією суверенітету, територіальної цілісності України та грубі порушення прав людини, відповідно до Закону "Про спеціальні економічні заходи"¹⁵⁹

¹⁵⁸ Center for Preventive Action. Conflict in Ukraine. Center for Preventive Action. Global Conflict Tracker. 2022. URL: <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/conflict-ukraine>. (дата звернення: 04.12.2022)

¹⁵⁹ Прем'єр-міністр Канади С.Гарпер оголосив про введення додаткових економічних та візових санкцій проти російських та колишніх українських посадовців. Посольство України в Канаді. 2014. URL: <https://canada.mfa.gov.ua/news/19899-premjer-ministr-kanadi-sgarper-ogolosiv-pro-vvedennya-dodatkovih-jekonomichnih-ta-vizovih-sankcij-proti-rosijsykih-ta-kolishnih-ukrajinsykih-taposadovciv>. (дата звернення: 04.12.2022)

урядом Канади було введено санкції. 17 березня 2014 року набув чинності Закон про Положення про спеціальні економічні заходи. До таких основних обмежень можна віднести наступні:

1) будь-якій особі в Канаді та будь-якому канадцю за межами Канади заборонено експортувати, продавати, постачати або відправляти будь-які товари, які можуть бути використані для виробництва зброї (див. додаток 3), де б вони не знаходилися, до Росії або будь-якій особі в Росії¹⁶⁰;

2) заборона на експорт, продаж, постачання або відправлення товарів (див. додаток 4) до Росії або будь-якій особі в Росії для їх використання в морських розвідках і видобутку нафти (глибина понад 500 м), сланцевої або арктичної нафти. Це включає заборону на надання будь-яких фінансових, технічних чи інших послуг, пов'язаних із товарами, на які поширюється ця заборона¹⁶¹;

3) заборона на імпорт, купівлю або придбання будь-якою особою в Канаді та будь-яким канадцем за межами Канади конкретних нафтопродуктів (див. додаток 5) з Росії чи будь-якої особи в Росії¹⁶²;

4) економічні санкції та заборони на поїздки щодо 17 українських і російських посадовців, відповідальних за підрив суверенітету та територіальної цілісності України, а також за сприяння російським військовим діям проти України¹⁶³.

Окрім цього, прем'єр-міністр Канади Стівен Харпер заявив, що на вимогу генпрокурора України Канада заморозить активи представників режиму Януковича. У результаті 18 осіб, включно з представниками колишнього режиму Януковича, членами їхніх сімей та їхнім близьким оточенням,

¹⁶⁰ Goods — manufacture of weapons. Justice Laws Website. 2014. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/regulations/SOR-2014-58/page-12.html#h-1348917>. (дата звернення: 04.12.2022)

¹⁶¹ Goods. Justice Laws Website. 2014. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/regulations/SOR-2014-58/page-8.html#h-811165>. (дата звернення: 04.12.2022)

¹⁶² Goods. Justice Laws Website. 2014. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/regulations/SOR-2014-58/page-9.html#h-1341806> (дата звернення: 04.12.2022)

¹⁶³ Canadian Sanctions Related to Russia. Government of Canada. 2014. URL: https://www.international.gc.ca/world-monde/international_relations-relations_internationales/sanctions/russia-russie.aspx?lang=eng. (дата звернення: 04.12.2022)

потрапили до списків відповідно до закону про заморожування активів корумпованих іноземних чиновників. Канада також призупинила участь у канадсько-російській міжурядовій економічній комісії. Прем'єр-міністр Гарпер повідомив, що на прохання України Канада разом із низкою інших країн-членів Організації з безпеки та співробітництва в Європі візьме участь у місії військових спостерігачів, яка звітуватиме про військову діяльність в Україні. Канада надала двох військових спостерігачів¹⁶⁴.

В рамках євроатлантичної інтеграції, Канада використала свою міжнародну допомогу для підтримки цілей України і забезпечення її майбутнього. Канада виступила співавтором резолюції щодо України на Генасамблеї ООН. Резолюція, яку підтримали 100 держав-членів, підтвердила суверенітет, політичну незалежність і територіальну цілісність України в межах її міжнародно визнаних кордонів і підкреслила недійсність референдуму в Криму¹⁶⁵. З січня 2014 року Канада виділила понад 890 мільйонів доларів США на багатопланову підтримку України, до якої входили: розвиток, гуманітарна та фінансова допомога, програми операцій з миру та стабілізації та організація канадської поліції. Відповідно до офіційних даних *Government of Canada*, починаючи з 2013 року Канада розширила свій пакет допомоги задля уникнення серйозного економічного колапсу. Вже з січня 2014 року Канада стала одним із провідних двосторонніх партнерів України, виділяючи понад 250 мільйонів доларів США на допомогу розвитку держави.

Одним із аспектів допомоги в Україні була Феміністична Політика Міжнародної Допомоги¹⁶⁶. З липня 2018 року канадський уряд виділив близько 50 мільйонів доларів США на підтримку: соціально-економічних

¹⁶⁴ The Government of Canada's response to the situation in Ukraine. Government of Canada. 2014. URL: <https://www.canada.ca/en/news/archive/2014/09/government-canada-response-situation-ukraine-884319.html>. (дата звернення: 04.12.2022)

¹⁶⁵ Там само.

¹⁶⁶ Програма Канадського Фонду підтримки місцевих ініціатив на 2018-2019 рік. Громадський Простір. – 2018. URL: <https://www.prostir.ua/?grants=posolstvo-kanady-oholoshuje-vidkryttya-prohramy-kanadskoho-fondu-pidtrymky-mistsevyh-initsiatyv-na-2018-2019-rik>. (дата звернення: 04.12.2022)

програм по всій країні, побудови сильної та підзвітної демократії, сприяння миру та безпеці в країні та регіоні в цілому. Ціллю Канади було зробити внесок у більш демократичну, стабільну та процвітаючу Україну. Ці внески були спрямовані на наступні чотири сфери діяльності Феміністичної Політики Міжнародної Допомоги:

- *Інклюзивне врядування.* Канада сприяла інклюзивному врядуванню шляхом підтримки розширення участі громадян, особливо жінок, у суспільному житті та процесах прийняття рішень через вільну, чесну та інклюзивну виборчу систему. Це також відбувалося шляхом посилення ефективності, прозорості та підзвітності Уряду України та української системи правосуддя. Внески Канади включали 24-мільйонний пакет всебічної підтримки виборів, оголошений у грудні 2018 року, для чесних, прозорих і демократичних виборів в Україні у 2019 році. Цей пакет фінансування підтримував виборчі реформи, спостерігачів за виборами та гендерну рівність в Україні. Крім того, у серпні 2021 року Канада оголосила про виділення 30 мільйонів доларів США протягом 5 років на підтримку інклюзивного врядування в Україні через конкурс пропозицій, які, власне, посилюють демократичне та гендерно-рівне врядування;
- *Підтримка розвитку всіх груп населення.* Канада сприяла інвестиціям і створенню робочих місць, зокрема в сільському господарстві. Таким чином, у грудні 2020 року Канада анонсувала чотири проекти на загальну суму понад 25 мільйонів доларів США для підтримки економічних можливостей сільських жінок, внутрішньо переміщених осіб, осіб з інвалідністю та інших уразливих груп в Україні;
- *Мир і безпека.* Основними цілями Канади було підвищення психологічної та економічної стійкості населення, що постраждало від конфлікту, включаючи внутрішньо переміщених осіб. Канада також допомагала уряду України реагувати на потреби та захищати

права громадян України, які постраждали від триваючого конфлікту на сході України;

- *Розширення прав і можливостей жінок й дівчат.* Канада підтримали жіночі організації та сприяли участі жінок у політичному житті України. Канада також посприяла зміцненню підзвітності та ефективності Уряду України для просування рівності обох статей в доступі до послуг і можливостей. На підтримку жіночого руху в Україні в липні 2018 року Канада оголосила про виділення до 4,75 мільйонів доларів США на підтримку ініціативи "Голос жінок і лідерство"¹⁶⁷, яку реалізує Український жіночий фонд. У грудні 2018 року Канада також оголосила про фінансування 5 мільйонів доларів для ініціативи "Жінки України: почуті, здатні, стійкі". У грудні 2020 року Канада оголосила про виділення 7 мільйонів доларів на посилення безпеки та захисту від сексуального та гендерного насильства для жінок і дівчат по всій Україні.

Допомога Канади також включала гуманітарну допомогу та співробітництво у сфері оборони та безпеки. З початку війни в 2014 році Канада виділила понад 369 мільйонів доларів на гуманітарну допомогу. У 2022 році 320 мільйонів доларів було виділено агентствам ООН, Рухом Червоного Хреста та неурядовим організаціям для надання термінової допомоги постраждалим від конфлікту населення в Україні. Це включало надання: невідкладних медичних послуг, безпечної питної води, продуктів харчування, притулку тощо.

З листопада 2014 року по листопад 2015 року Канада відправила в Україну чотири великі партії товарів. Перша партія включала одяг для холодної погоди. У січні 2015 року було відправлено дві партії нелетального військового спорядження. У листопаді 2015 року Збройні

¹⁶⁷ Голос жінок і лідерство – Україна. ЦЕНТР ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ. 2020. URL: <https://www.genderculturecentre.org/golos-zhinok-i-liderstvo-ukraina-2/>. (дата звернення: 04.12.2022)

Сили Канади допомогли уряду доставити обладнання для знешкодження вибухових речовин на суму близько 3 мільйонів доларів США¹⁶⁸.

4 вересня 2014 року Роб Ніколсон, міністр національної оборони, оголосив, що 13 солдатів канадської армії візьмуть участь у навчаннях Rapid Trident 14, багатонаціональних навчаннях у Міжнародному центрі миротворчості та безпеки в Яворові, Україна, з 11 по 28 вересня 2014 року. Навчання були спрямовані на вдосконалення операції з підтримки стабільності та миру в регіоні. У вересні 2015 року Канада розпочала операцію *Unifier*, військову місію Збройних сил Канади з навчання та розбудови потенціалу в Україні. З її початку *Unifier* навчив понад 34 000 українських військових і співробітників служби безпеки тактиці бою та передовим військовим навичкам. У ході місії більша частина безпосереднього навчання пізніше була передана військовослужбовцям Збройних Сил України, де канадці виступали в якості радників і наставників, а також допомагали в розробці курсів. Окрім участі в операції *Unifier*, місія співпрацює з Силами безпеки України через Програму військової підготовки та співпраці, де Україна є найбільшим отримувачем навчання та фінансування.

З березня 2015 року Канада направила канадських цивільних поліцейських в Україну в рамках Міжнародної поліцейської програми з підтримання миру та миротворчих операцій. Протягом 2021 року Канада мала в середньому 16 поліцейських, направлених в Україну. На початку 2022 року ця кількість зросла до 24 поліцейських. Офіцери поліції були направлені для покращення підготовки поліції, розслідування та реагування на гендерно-зумовлене насильство, впровадження моделей поліцейської діяльності в громаді та вдосконалення механізмів внутрішньої підзвітності

¹⁶⁸ Operation UNIFIER. Government of Canada. 2022. URL: <https://www.canada.ca/en/department-national-defence/services/operations/military-operations/current-operations/operation-unifier.html>. (дата звернення: 04.12.2022)

та нагляду. Канадські офіцери провели тренінги для програми "Поліцейський офіцер територіальної громади" та координували розробку нового курсу "Поліція в громаді" для Донецького університету імені Василя Стуса, серед інших ініціатив.

З 2 по 4 липня 2019 року в Торонто була проведена конференція з питань реформ в Україні, що зібрала ключових міжнародних друзів і партнерів для підтримки України. Цю зустріч можна розглядати як можливість прискорити прогрес на шляху амбітних реформ в Україні, спрямованих на забезпечення безпеки та процвітання її народу. Джастін Трюдо, прем'єр-міністр Канади сказав: "Канаду та Україну пов'язує глибока дружба, заснована на спільних цінностях і міцних зв'язках між людьми. Сьогодні ми зробили наступний крок, щоб поглибити ці зв'язки та створити хороші робочі місця середнього класу як для канадців, так і для українців. Канада завжди підтримуватиме народ України та продовжуватиме підтримувати його зусилля на шляху до більшої демократії, безпеки та процвітання". Виступаючи на конференції реформ в Україні, він підкреслив важливість інклюзивного та підзвітного врядування, верховенства права та поваги до прав людини як керівних принципів демократичного розвитку України. Прем'єр-міністр Канади також заявив, що реформи, орієнтовані на громадян, є ключовими для побудови більш стійкої та процвітаючої України¹⁶⁹.

У рамках зовнішньоекономічних відносин спостерігалися наступні тенденції: у 2021 році товарний експорт Канади в Україну становив 220,3 млн доларів, а імпорт товарів з України – 226 млн доларів. Трійку лідерів експорту в Україну склали риба та морепродукти, оптика та автотранспорт. Найбільше імпорту Канади з України становили залізо та сталь, електричні

¹⁶⁹ Canada and Ukraine further strengthen cooperation. Prime Minister of Canada Justin Trudeau. 2019. URL: <https://pm.gc.ca/en/news/news-releases/2019/07/02/canada-and-ukraine-further-strengthen-cooperation>. (дата звернення: 04.12.2022)

машини та обладнання, тваринні та рослинні жири та олії. У 2020 році обсяг прямих канадських інвестицій в Україну становив 81 млн доларів. Угода про вільну торгівлю між Канадою та Україною (CUFTA), яка набула чинності 1 серпня 2017 року, стало важливим досягненням у канадсько-українських відносинах¹⁷⁰. Ед Фаст, міністр міжнародної торгівлі, очолив канадську делегацію під час триденної місії з питань торгівлі та розвитку в Україні, щоб продемонструвати постійну підтримку країни з боку Канади. Міністр Фаст зустрівся з міністром економічного розвитку і торгівлі України Павлом Шереметою, щоб обговорити шляхи просування Угоди про вільну торгівлю між Канадою та Україною, і оголосив про виділення 100 000 доларів США на підтримку Економічної консультативної ради України¹⁷¹.

З 7 по 8 липня 2021 року Канада брала участь у четвертій Конференції реформ в Україні у Вільнюсі, Литва. На зустрічі міністрів 7 липня тодішній міністр закордонних справ Марк Гарно наголосив на важливості закріплення суверенітету та незалежності України в сильних інституціях і сильному демократичному процесі, чого, за його словами, можна досягти лише шляхом продовження впровадження реформ. Він високо оцінив прогрес, досягнутий Україною на цьому етапі, зокрема в напрямку децентралізації, а також підвищення ефективності, підзвітності та прозорості українського парламенту. Міністр Гарно та віце-прем'єр-міністр Ольга Стефанішина також обговорили спільне бажання збільшити торгівлю між двома країнами та спільне зобов'язання просувати гендерну рівність через феміністичну політику¹⁷².

¹⁷⁰ Canada's engagement in Ukraine/ Government of Canada. URL: <https://www.international.gc.ca/country-pays/ukraine/relations.aspx?lang=eng>. (дата звернення: 04.12.2022)

¹⁷¹ The Government of Canada's response to the situation in Ukraine. Government of Canada. 2014. URL: <https://www.canada.ca/en/news/archive/2014/09/government-canada-response-situation-ukraine-884319.html>. (дата звернення: 04.12.2022)

¹⁷² Canada's engagement in Ukraine/ Government of Canada. URL: <https://www.international.gc.ca/country-pays/ukraine/relations.aspx?lang=eng>. (дата звернення: 04.12.2022)

Можемо зробити висновок, що після початку збройного конфлікту на сході України, Канада відразу та однозначно засудила дії країни-агресора. Після незаконної анексії Криму Росією і початку агресії на Донбасі Канада послідовно підтримує Україну як у рамках міжнародних організацій (ООН, ОБСЄ, НАТО, "Велика сімка"), так і на двосторонньому рівні. Канадські урядовці неодноразово оприлюднювали заяви, у яких засуджувалася політика РФ проти України та підтверджувалася позиція Канади щодо невизнання нелегальної анексії Криму, підтримки суверенітету та територіальної цілісності України тощо.

3.2. Розвиток партнерських відносин після повномасштабного нападу Росії на Україну в 2022 році

24 лютого 2022 року Росія почала військове вторгнення в Україну, здійснивши напади на ряд міст. Відтоді уряд Канади вжив заходів для допомоги українцям у Канаді та за межами України, а також відповів на агресію Росії наданням Україні економічної, гуманітарної та військової допомоги. Канада непохитно підтримує суверенітет, територіальну цілісність та незалежність України. Разом з міжнародними партнерами та союзниками уряд Канади однозначно засуджує незаконні дії Російської Федерації.

Для підтримки економічної стійкості України, Канада надала Україні 1,95 мільярда доларів нових кредитних ресурсів. Ця сума включає 500 мільйонів доларів двосторонньої позики українському уряду відповідно до Бреттон-Вудського закону¹⁷³ і пов'язаних угод та 1,45 мільярда доларів через новий адміністративний рахунок України в Міжнародному валютному фонді для подальшої підтримки економічної стійкості України.

¹⁷³ Bretton Woods Agreement and the Institutions It Created Explained. Investopedia. 2022. URL: <https://www.investopedia.com/terms/b/brettonwoodsagreement.asp>. (дата звернення: 04.12.2022)

Щоб допомогти підтримати довгострокову стабільність і економічне відновлення України, а також продемонструвати відданість двостороннім комерційним відносинам, Канада розпочала переговори щодо модернізації Угоди про вільну торгівлю між Канадою та Україною (CUFTA) 27 січня 2022 року. Посадовці ведуть регулярні обговорення з метою прискорення процесу.

8 травня Канада оголосила про скасування всіх без винятку мит на імпорт з України на один рік. Це забезпечить Україні максимальний рівень безтарифного доступу до канадського ринку.

Канада та інші офіційні кредитори України погодилися забезпечити скоординоване призупинення обслуговування боргу Україною з серпня 2022 року до кінця 2023 року з можливістю продовження на додатковий рік.

Канада також надає кредитну гарантію в розмірі 50 мільйонів доларів, щоб отримати позику від Європейського банку реконструкції та розвитку у розмірі 300 мільйонів євро для Нафтогазу, державної газової компанії України, щоб допомогти зберегти тепло та світло в Україні цієї зими.

З січня 2022 року Канада виділила 320 мільйонів доларів гуманітарної допомоги Організації Об'єднаних Націй, Червоному Хресту та неурядовим партнерам для реагування на гуманітарні наслідки вторгнення Росії в Україну та сусідні країни. Завдяки цьому внеску канадські партнери надають екстрені медичні послуги, захист, підтримку переміщеному населенню та життєво важливі послуги, такі як притулок, вода та їжа.

Канада також відправила 20 вантажних рейсів із понад 377 000 предметів першої необхідності та профінансувала направлення гуманітарних експертів для підтримки ООН і Червоного Хреста в Україні та сусідніх країнах.

Уряд Канади виділив додаткові 96 мільйонів доларів США на допомогу розвитку України та для вирішення нових пріоритетних проблем. Зокрема 35 мільйонів доларів на продовження підтримки стійкості державних

установ України та організацій громадянського суспільства, щоб вони могли краще задовольняти потреби українців, зокрема жінок та вразливих груп. 7 мільйонів доларів у Фонд ООН у галузі народонаселення для підтримки жертв сексуального та гендерного насилля. 2 мільйони доларів на добудову заводу з переробки молока в Західній Україні для підтримки сфери продовольчої безпеки. 52 мільйони доларів США, щоб відповісти на нагальну потребу України у збільшенні ємності й для зберігання зерна та своєчасному діагностичному тестуванні та моніторингу захворювань тварин, щоб забезпечити експортну сертифікацію, з яких 50 мільйонів доларів виділено на зберігання зерна та відповідну технічну допомогу, а 2 мільйони доларів виділено для лабораторного обладнання.

Канада розширює програму безпеки та стабілізації в Україні, виділивши 15 мільйонів доларів на нові та заплановані програми в Україні, у тому числі 3 мільйони доларів на підтримку України, оскільки вона покращує свій стратегічний комунікаційний потенціал і зміцнює стійкість українців перед обличчям дезінформації.

Прем'єр-міністр Трюдо також оголосив про виділення додаткових 24,7 мільйонів доларів США на програму безпеки та стабілізації, яка включає 15 мільйонів доларів США, для розмінування територій, картографування небезпек, очищення від вибухонебезпечних пережитків війни та зміцнення потенціалу українських установ з протимінної діяльності та 9,7 мільйонів доларів США на посилення відповідальності за порушення прав людини в Україні, з особливим акцентом на випадки сексуального та гендерного насильства. Канада також оголосила про виділення 13,4 мільйонів доларів США на підтримку Механізму швидкого реагування Великої сімки для виявлення зовнішніх загроз демократії та реагування на них, включаючи дезінформацію з боку Кремля¹⁷⁴.

¹⁷⁴ Economic, humanitarian, development assistance and peace and stabilization support– Russia's invasion of Ukraine. Government of Canada. 2022. URL: https://www.international.gc.ca/world-monde/issues_development-

На саміті G20, на Балі в Індонезії, прем'єр-міністр Джастін Трюдо оголосив, що Канада надасть Україні 500 мільйонів доларів додаткової військової допомоги на військове обладнання, обладнання для спостереження та зв'язку, паливо та медичне обладнання, щоб допомогти Збройним Силам України захистити свою країну від жорстокого та невинного вторгнення Росії.

"Прагнення Канади щодо надання Україні комплексної військової допомоги є непохитним. З сьогоднішнім оголошенням Канада виділила Україні військову допомогу на суму понад 1 мільярд доларів, і наші Збройні Сили Канади продовжують транспортувати допомогу, а також навчати своїх українських колег в рамках операції UNIFIER. Збройні сили України досягли неймовірного прогресу у відвоюванні території, а військовий внесок Канади є невід'ємною частиною їхнього контрнаступу на сьогоднішній день. Нова військова допомога в розмірі 500 мільйонів доларів США, про яку було оголошено сьогодні, гарантує, що ми продовжимо надавати Україні військову допомогу, яка потрібна їй для боротьби та перемоги", - сказала Аніта Ананд, міністр національної оборони Канади.

Загалом Канада зобов'язалася надати Україні цього року 3,4 мільярдів доларів допомоги. Уряд Канади також має наміри продовжувати працювати з міжнародними партнерами, щоб посилити тиск на російських офіційних осіб і притягнути Володимира Путіна до відповідальності за його незаконне вторгнення, а також за військові злочини та порушення прав людини, скоєні його режимом¹⁷⁵.

enjeux_developpement/response_conflict-reponse_conflits/crisis-crisis/ukraine-dev.aspx?lang=eng. (дата звернення: 04.12.2022)

¹⁷⁵ Prime Minister announces additional military assistance for Ukraine and additional sanctions against Russia. Prime Minister of Canada Justin Trudeau. 2022. URL: [https://pm.gc.ca/en/news/news-releases/2022/11/14/prime-minister-announces-additional-military-assistance-ukraine-and#:~:text="Canada%27s%20commitment%20to%20providing%20Ukraine,Ukrainian%20counterparts%20under%20Op%20UNIFIER](https://pm.gc.ca/en/news/news-releases/2022/11/14/prime-minister-announces-additional-military-assistance-ukraine-and#:~:text=). (дата звернення: 04.12.2022)

З початком повномасштабної війни Канада значно посилила санкції щодо Росії. 24 лютого 2022 року Канада двічі внесла зміни до Регламенту про спеціальні економічні заходи. По-перше, зміни були внесені у відповідь на визнання Росією незалежності та суверенітету так званих Донецької народної республіки (ДНР) та Луганської народної республіки (ЛНР) областей України та додали 351 депутата Держдуми, 5 юридичних осіб до списку осіб, які підлягають санкціям та нові заборони щодо російського державного боргу. У другому випадку зміни були внесені у відповідь на військовий напад Росії на територію України в так званих регіонах ДНР і ЛНР та додано 31 нову фізичну особу та 19 нових організацій до Регламенту про спеціальні економічні заходи.

28 лютого 2022 року Канада внесла додаткові зміни до Положення про спеціальні економічні заходи, щоб додати вісімнадцять членів Ради безпеки Російської Федерації, відповідальних за вторгнення на територію України, включаючи президента Володимира Путіна, міністра закордонних справ Сергія Лаврова, міністра оборони Сергія Шойгу, міністра юстиції Костянтина Чуйченка та міністра фінансів Антона Силуанова.

4 березня 2022 року Канада внесла додаткові зміни до Положення про спеціальні економічні заходи, щоб додати 10 керівників в енергетичному секторі, які працюють у державних або контрольованих нафтових компаніях "Роснефть" або "Газпром".

6 березня 2022 року Канада внесла додаткові зміни до цього ж положення, щоб додати 10 високопосадовців уряду та їхніх близьких співробітників, а також розповсюджувачів дезінформації. Канада також заборонила будь-якому судну, яке зареєстроване в Росії або використовується, орендоване чи зафрахтоване, повністю чи частково, Росією, від її імені чи на користь Росії, особою в Росії чи призначеною особою причалювати до Канади чи проходити через Канадські води.

23 березня 2022 року Канада внесла додаткові зміни, щоб додати 160 членів Ради Федерації Росії, на яких тепер поширюється широка заборона. Таким чином всі члени Ради Федерації Росії зараз перебувають під санкціями Канади.

24 березня 2022 року Канада заборонила експорт певних товарів і технологій до Росії. Список обмежених товарів і технологій включає широкий спектр товарів у сферах електроніки, комп'ютерів, телекомунікацій, датчиків і лазерів, навігації та авіоніки, морської, аерокосмічної техніки та транспорту. Це рішення сприятиме погіршенню можливостей російської армії.

5 квітня 2022 року Канада заборонила надання всіх послуг зі страхування та позик для літаків, авіаційної та аерокосмічної продукції, що належать, контролюються, зареєстровані, зафрахтовані, або керуються юридичними та фізичними особами, які є резидентами чи зареєстрованими в Росії. Ця поправка також включила до списку тих, хто підпадає під санкції ще дев'ять олігархів та членів їхніх родин, а також поплічників режиму.

18 травня 2022 року Канада заборонила експорт певних предметів розкоші та товарів, які можуть використовуватися у виробництві зброї, до Росії, заборонила імпорт деяких предметів розкоші з Росії, а також поширила санкції ще на 14 олігархів, наближених до російського режиму та членів їхніх родин.

7 червня 2022 року Канада внесла додаткові зміни до Регламенту про спеціальні економічні заходи, щоб заборонити надання послуг російській нафтовій, газовій та хімічній промисловості, включаючи технічні, управлінські, бухгалтерські та рекламні послуги.

7 липня 2022 року Канада включила в список ще 29 осіб, які є діячами російської дезінформації та пропаганди і 15 організацій, залучених до дезінформаційної діяльності. Канада також заборонила імпорт деяких виробів із золота з Росії, зокрема необробленого золота, напівобробленого

золота, золотого порошку, монетарного золота та ювелірних виробів із золота.

29 липня 2022 року Канада включила в санкційний список ще 43 особи та 17 організацій. Серед цих осіб – військові посадові особи, причетні до різанини в Бучі, та організації в оборонному секторі, які прямо чи опосередковано підтримують російську армію.

Загалом Канада запровадила санкції проти понад 1400 фізичних та юридичних осіб після незаконного та неспровокованого вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року¹⁷⁶.

Канада також активно сприяє навчанню українських бійців-новобранців. Для цього міністр оборони Аніта Ананд відвідала Польщу 11 жовтня 2022 року для двосторонньої зустрічі з віце-прем'єр-міністром та міністром національної оборони Польщі Маріушем Блащакком. Вона повідомила, що найближчими тижнями Канада відправить близько 40 саперів до Польщі в рамках операції UNIFIER для підтримки програми підготовки саперів для Збройних Сил України. Збройні сили Канади проведуть навчання по низці базових і поглиблених інженерних навичок, інженерної розвідки, використання вибухівки під час робіт з підриву та розмінування.

Канада та Польща є близькими союзниками у НАТО і співпрацюють багатьма способами, зокрема через розгортання персоналу Збройних сил Канади для сприяння подальшому переміщенню українських біженців¹⁷⁷.

Цей проєкт ініційований канадським урядом для навчання новобранців Збройних сил України відбувався також на території Великої Британії.

У рамках операції UNIFIER, військової підготовки та місії Канади з розбудови потенціалу в Україні, Збройні сили Канади відправили до

¹⁷⁶ Canadian Sanctions Related to Russia. Government of Canada. 2022. URL: https://www.international.gc.ca/world-monde/international_relations-relations_internationales/sanctions/russia-russie.aspx?lang=eng#a5. (дата звернення: 04.12.2022)

¹⁷⁷ Defence Minister Anita Anand visits Poland to strengthen defence cooperation and announces new training for Ukrainian personnel. Government of Canada. 2022. URL: <https://www.canada.ca/en/department-national-defence/news/2022/10/defence-minister-anita-anand-visits-poland-to-strengthen-defence-cooperation-and-announces-new-training-for-ukrainian-personnel.html>. (дата звернення: 04.12.2022)

Великої Британії, де 225 військовослужбовців, більшість з яких працюватимуть інструкторами з підтримкою елемента командування та управління. Перша з трьох навчальних груп, що складатиметься приблизно з 90 солдатів, була в основному набрана з канадської легкої піхоти 3-го батальйону принцеси Патриції, що базується в Едмонтоні, Альберта.

Перші курси під керівництвом Канади проходили на військовій базі, розташованій у Південно-Східній Англії, і навчання проводилися за гнучкою навчальною програмою, орієнтованою на індивідуальні навички, необхідні для бойових дій на передовій, включаючи поводження зі зброєю, надання першої допомоги на полі бою, тактику патрулювання та Закон про збройні конфлікти.

Операція UNIFIER була розпочата в 2015 році на запит українського уряду, а на початку 2022 року була розширена та продовжена до березня 2025 року. З лютого 2022 року Канада надала Україні військову допомогу на суму 626 мільйонів доларів США, включаючи артилерійські гармати-гаубиці M777 зі змінними стволами та боєприпасами, а також спеціалізовані камери безпілотників і броньовані машини бойової підтримки, а також відповідне навчання¹⁷⁸.

Окрім фінансової допомоги та військових навчань Канада також постачала військову техніку і зброю для допомоги Збройним силам України у боротьбі з ворогом.

Пакет військової допомоги, який був затверджений 12 жовтня 2022 року включив у себе 400 000 одиниць зимового одягу на загальну суму 15 мільйонів доларів. Це важливе зимове спорядження включає куртки, штани, черевики, рукавички, які надходять від канадських компаній. Додаткові 100 000 одиниць надійдуть із запасів Збройних сил Канади.

¹⁷⁸ Defence Minister Anita Anand announces deployment of Canadian Armed Forces to train Ukrainian soldiers in the United Kingdom. Government of Canada. 2022. URL: <https://www.canada.ca/en/department-national-defence/news/2022/08/defence-minister-anita-anand-announces-deployment-of-canadian-armed-forces-to-train-ukrainian-soldiers-in-the-united-kingdom.html>. (дата звернення: 04.12.2022)

Міністр оборони Аніта Ананд оголосила, що Королівські Збройні сили Канади посилюють свої операції з повітряної мобільності в Європі, збільшуючи здатність Канади виконувати місії підтримки по всій Європі, включаючи доставку військової допомоги в Україну. Для підвищення потужності та оперативної гнучкості Канада додала до загону третій літак CC-130J Hercules і додатковий персонал. Міністр Ананд також підтвердила, що загін доставив понад чотири мільйони фунтів вантажу – в основному військову допомогу Україні.

Прем'єр-міністр Джастін Трюдо оголосив, що Канада передає шість додаткових камер безпілотників L3 Wescam і завершив переговори щодо надання 39 броньованих машин бойової підтримки, включаючи елементи для ремонту та обслуговування.

Міністр Аніта Ананд оголосила 24 травня 2022 року, що Канада передасть понад 20 000 артилерійських снарядів калібру 155 мм стандарту НАТО, включаючи запали та зарядні мішки. Ці боєприпаси були отримані зі Сполучених Штатів за ціною до 98 мільйонів доларів.

26 квітня 2022 року Міністр національної оборони повідомила, що Канада завершила укладання контрактів на вісім броньованих машин комерційного зразка, а також сервісний контракт на обслуговування та ремонт спеціалізованих камер безпілотників, які Канада вже поставила в Україну.

Уряд Канади оголосив про внесок до 4500 реактивних систем залпового вогню M72 і до 7500 ручних гранат, а також 1 мільйон доларів на закупівлю комерційних супутників високої роздільної здатності та сучасних зображень та про передачу 390 000 індивідуальних упаковок їжі та приблизно 1600 бронежилетів.

Також було передано до України щонайменше 100 систем протитанкової зброї - безвідкатних рушниць Carl Gustav M2, 2000 патронів калібру 84 мм,

2 тактичних повітряно-транспортних літака C-130J і команду з 40-50 осіб для підтримки військової допомоги в Європі¹⁷⁹.

Канада також є першою країною, яка скасувала статус найбільшого сприяння для Росії та Білорусі як торгового партнера згідно з канадським законодавством. Це означає, що Росія та Білорусь більше не отримуватимуть тих переваг, зокрема низьких мит, які Канада пропонує іншим країнам-членам Світової організації торгівлі. Мито в розмірі 35 відсотків зараз застосовується практично до всього імпорту.

24 лютого 2022 року Канада оголосила про обмеження експорту до Росії. Канада припинила видачу нових заявок на отримання дозволу на експорт і скасувала діючі існуючі дозволи на експорт контрольованих товарів і технологій до Росії. Дозволи потрібні для експорту та посередництва товарів і технологій, які контролюються Законом Канади про дозволи на експорт та імпорт¹⁸⁰.

Враховуючи інформацію, зазначену вище, можна зробити висновок, що після повномасштабного вторгнення Росії в Україну Канада засудила дії країни-терориста та анонсувала ряд економічної, гуманітарної та військової допомоги для України.

Висновок до розділу 3

З початком війни на сході України та згодом повномасштабним вторгненням на її територію, Канада продовжує підтримувати Україну, допомагати мирному населенню, військовим, направляти свої ресурси на проведення різного роду консультацій, навчань, тренінгів для навчання та професійного росту ЗСУ. Канада продовжує засуджувати протиправні дії РФ, вводити санкції проти російських високопосадовців, пропагандистів,

¹⁷⁹ Canadian military support to Ukraine. Government of Canada. 2022. URL: <https://www.canada.ca/en/department-national-defence/campaigns/canadian-military-support-to-ukraine.html>. (дата звернення: 04.12.2022)

¹⁸⁰ Trade with Russia and Belarus - Russian invasion of Ukraine. Government of Canada. 2022. URL: https://www.international.gc.ca/world-monde/issues_development-enjeux_developpement/response_conflict-reponse_conflits/crisis-crisis/ukraine-trade-commerce-rus-bel.aspx?lang=eng. (дата звернення: 04.12.2022)

олігархів та загалом до осіб, які причетні до вторгнення та тероризму. Позиція Канади чітка та зрозуміла і підкреслюється активною діяльністю.

У спільних деклараціях наголошено, що безпечне існування й територіальна цілісність вільної, незалежної, процвітаючої та суверенної України відповідає основоположним інтересам Канади й усього міжнародного співтовариства. Правляча верхівка Канади переконана, що Україна переможе, бо вона бореться за свою незалежність та суверенітет, а також за демократію в усьому світі.

ВИСНОВКИ

Україна та Канада мають тісні двосторонні відносини відтоді, як Канада стала першою західною державою, яка визнала незалежність України від 2 грудня 1991 року. Активний розвиток міжнародних зв'язків між двома державами відбувається завдяки понад 1,3 мільйонній українській діаспорі на території Канади. У Спільних Деклараціях держави закріпили особливе партнерство, яке активно розвивається і зараз. Українсько-канадське співробітництво охоплює безліч сфер, серед них: політична, торговельно-економічна, безпекова та військова, культурно-гуманітарна тощо. Партнери закріплюють положення на яких базуються двосторонні відносини у спільних заявах, угодах, деклараціях та інших нормативно-правових документах. Канада активно підтримує якісні перетворення в Україні та завжди демонструє свою готовність допомогти та пришвидшити важливі процеси.

Від січня 2014 року Канада виділила близько 785 мільйонів доларів США на підтримку України, охоплюючи широкий спектр фінансової допомоги, допомоги у сфері розвитку, стабілізації та безпеки, нелетальної військової та гуманітарної допомоги.

Українсько-канадські торговельно-економічні відносини ґрунтуються на низці договорів, меморандумів, декларацій, що визначають основні принципи та напрями співпраці між країнами. Найважливішими, з-поміж них є Декларація про економічне співробітництво між Україною й Канадою (07 липня 1992 р.), Угода між Урядом України та Урядом Канади про торговельні й комерційні відносини (31 березня 1994 р.), Угода між Урядом України та Урядом Канади про сприяння й захист інвестицій (24 жовтня 1994 р.), Меморандум про створення міжурядової українсько-канадської Комісії з питань економічного співробітництва (24 жовтня 1996 р.), Спільна Декларація про подальший розвиток відносин особливого партнерства між Україною і Канадою (05 грудня 2001 р.), Дорожня карта

українсько-канадських відносин (24 вересня 2009 р.), а також Угода про вільну торгівлю між Україною й Канадою (11 липня 2016 р.). Не менш важливою є канадсько-українська угода про вільну торгівлю, яка набула чинності 1 серпня 2017 року. Цей документ є важливим досягненням у двосторонніх відносинах бо заклав фундамент для сприяння новим партнерствам у приватному секторі та створення економічних переваг для Канади та України.

Співпраця України та Канади в оборонній та військовій сфері стрімко розвивається та виходить на якісно новий рівень партнерства. Обидві країни мають спільне бачення міжнародної безпеки, вирішення міжнародних проблем, про що свідчать зустрічі, консультації та поповнення нормативно-правової бази домовленостями щодо співробітництва та спільних дій стосовно глобальних викликів.

Культурно-гуманітарне співробітництво у двосторонніх відносинах України та Канади відіграє не менш важливу роль. Відносини в цій сфері є особливими, однією із причин є українська діаспора, яка проживає на території Канади. Важливість розвитку у даній сфері закріплена й в офіційних документах, зокрема у Спільній Декларації про особливе партнерство між Україною і Канадою, а також в Угоді про дружбу і співробітництво України і Канади. Сторони зобов'язалися сприяти розвитку співробітництва у культурно-гуманітарній сфері і як ми можемо спостерігати двостороння співпраця є досить успішною.

Отже, можна виокремити наступні пріоритетні сфери, що підтверджують високий рівень розвитку відносин між Україною й Канадою:

- *політична* (Канада підтримує Україну в контексті протидії збройній агресії Росії; Канада розширює санкції проти РФ, офіційною є позиція членів уряду й прем'єр-міністра Канади щодо необхідності відновлення територіальної цілісності України);

- *економічна* (внаслідок підписання Угоди про вільну торгівлю між Україною та Канадою відбувається поглиблення торговельної співпраці й розглядається можливість розширення дії Угоди на торгівлю послугами; Канада продовжує фінансувати проекти, спрямовані на реформування правоохоронної системи України, розвиток малого та середнього бізнесу, підтримку вимушених переселенців;);
- *безпекова та військова* (внаслідок підписання Угоди про оборонне співробітництво між Україною й Канадою відкриваються нові перспективи інтенсифікації співпраці за такими пріоритетними напрямками, як оборонні дослідження, розробка та виробництво, матеріальне забезпечення, логістика, оборонна політика, освіта; в Україні діє місія UNIFIER, у межах якої канадські військовослужбовці проводять спеціалізовані тренування українців).

Також слід зазначити, що важливу роль для відносин двох країн відіграють міжнародні організації. Так, Канада та Україна співпрацюють через ряд міжнародних організацій, включаючи ООН, ОБСЄ, НАТО, G-7, СОТ, МВФ, ОЕСР тощо.

Після початку повномасштабного військового вторгнення Росії в Україну, уряд Канади вжив заходів для допомоги українцям у Канаді та за межами України, а також відповів на агресію Росії введенням санкцій та наданням Україні економічної, гуманітарної та військової допомоги. Канада непохитно підтримує суверенітет, територіальну цілісність та незалежність України. Разом з міжнародними партнерами та союзниками уряд Канади однозначно засуджує незаконні дії Російської Федерації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела:

1. Декларація про відносини між Україною і Канадою. 22 вересня 1991 р. № 124_028. Відомості Верховної Ради України. Оттава. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_028#Text. (дата звернення: 21.11.2022)
2. Декларація про економічне співробітництво між Україною і Канадою: від 7 липня 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_006#Text (дата звернення: 25.11.2022)
3. Декларація про економічне співробітництво між Україною та Канадою: від 7 липня 1992 року. Відомості Верховної Ради України. № 124_006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_006#Text (дата звернення: 29.11.2022)
4. Декларація щодо миротворчої діяльності між Урядом України та Урядом Канади. Посольство України в Канаді. 06.03.1997 р. URL: <http://canada.old.mfa.gov.ua/ua/ukraine-%D1%81%D0%B0/legal-acts> (дата звернення: 03.12.2022)
5. Договір між Україною та Канадою про взаємодопомогу у кримінальних справах. Дата підписання: 23.09.1996 р. Дата ратифікації: 17.12.1997 р. Дата набуття чинності: 01.03.1999 р. № 124_003. Оттава. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_003#Text (дата звернення: 03.12.2022)
6. Домовленість про оборонне співробітництво між Міністерством оборони України та Міністерством національної оборони Канади і Збройними Силами Канади. Дата підписання: 03.04.2017 р. Дата набрання чинності для України: 03.04.2017р. № 124_053-17. Оттава. Відомості Верховної Ради України. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_053-17#Text (дата звернення: 04.12.2022)

7. Конвенція між Україною і Канадою про уникнення подвійного оподаткування та попередження ухилень від сплати податків стосовно доходів і майна. Дата підписання: 04.03.1996 р. Дата набрання чинності для України: 22.08.1996 р. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_674#Text (дата звернення 30.11.2022)
8. Меморандум про взаємовигідне співробітництво між Урядом України та Урядом Канади у напрямку ліквідації запасів протипіхотних наземних мін, що знаходяться на зберіганні в Збройних Силах України. Посольство України в Канаді. URL: <http://canada.old.mfa.gov.ua/ua/ukraine-%D1%81%D0%B0/legal-acts> (дата звернення: 03.12.2022)
9. Меморандум про взаєморозуміння між Державним комітетом фінансового моніторингу України та Центром аналізу фінансових операцій та звітів Канади (FINTRAC) щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. Дата підписання: 24.02.2006 р. Дата набуття чинності: 24.02.2006 р. № 124_038. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_038#Text (дата звернення 30.11.2022)
10. Меморандум про взаєморозуміння між Дніпропетровською обласною державною адміністрацією, Україною та провінцією Манітоба, Канада. Government of Manitoba. URL: https://www.gov.mb.ca/asset_library/en/documents/fedprovrelations/europe/mou_ukraine_may2008_ukraine.pdf (дата звернення: 27.11.2022)
11. Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством оборони України та Міністерством національної оборони Канади в галузі

- двосторонніх військових стосунків. Дата підписання: 24.11.1994 р. Дата набуття чинності: 24.11.1994 р. № 124_041. Оттава. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_041#Text (дата звернення: 03.12.2022)
12. Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Урядом Канади стосовно канадської програми співробітництва. Верховна Рада України. 1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_033#Text. (дата звернення: 04.12.2022)
13. Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Урядом Канади щодо проекту реформування управління персоналом у системі державної служби України. Дата підписання: 26.05.2008 р. Дата набрання чинності для України: 26.05.2008 р. № 124_046. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_046#Text (дата звернення: 04.12.2022)
14. Меморандум про співробітництво між Україною та провінцією Саскачеван (Канада): від 2 жовтня 1995 року. Київ. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_042#Text (дата звернення: 27.11.2022)
15. Меморандум про умови надання і використання цільової безповоротної фінансової допомоги (гранту). Дата підписання: 27.11.1997 р. Дата набрання чинності для України: 27.11.1997 р. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_049#Text (дата звернення: 30.11.2022)

16. Пріоритети українсько-канадських відносин (Дорожня карта): від 24 вересня 2009 року. Government of Canada. URL: https://www.canadainternational.gc.ca/ukraine/bilateral_relations_bilaterales/canada_ukraine.aspx?lang=ukr (дата звернення: 27.11.2022)
17. Про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України у 2010 році для участі у багатонаціональних військових навчаннях. Указ президента України. 05.06.2010 р. № 614/2010. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614/2010#Text> (дата звернення: 03.12.2022)
18. Про участь Українського контингенту в операції багатонаціональних Сил з виконання угоди на території Боснії та Герцеговини: від 29 грудня 1995 року. КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-95-п#Text>. (дата звернення: 03.12.2022)
19. Протокол намірів між Головдержслужбою України та міжнародним відділом департаменту підготовки та розвитку Комісії державної служби Канади. Дата підписання: 02.03.1998 р. Дата набуття чинності: 02.03.1998 р. № 124_035. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_035#Text (дата звернення: 04.12.2022)
20. Протокол про взаєморозуміння між Верховним Судом України, Радою суддів України і Державною судовою адміністрацією України та Офісом Уповноваженого з федеральних судових справ Канади. Дата підписання: 09.11.2006 р. Дата набрання чинності: 09.11.2006 р. № 124_044. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_044#Text (дата звернення: 04.12.2022)

21. Протокол про Наміри між Офісом голови комісії федеральних судових справ при Уряді Канади (перша сторона) та Міністерством юстиції України (друга сторона) та Верховним Судом України (третья сторона). Дата підписання: 24.01.1996 р. Дата набуття чинності: 24.01.1996 р. № 124_030. Київ. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_030#Text (дата звернення: 04.12.2022)
22. Рамкова домовленість між Кабінетом Міністрів України і Урядом Канади про ліквідацію протипіхотних мін в Україні. Посольство України в Канаді. 26.03.2001 р. URL: <http://canada.old.mfa.gov.ua/ua/ukraine-%D1%81%D0%B0/legal-acts> (дата звернення: 03.12.2022)
23. Спільна Декларація про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Канадою. 27.01.1992 р. №124_005. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_005#Text. (дата звернення: 22.11.2022)
24. Спільна Декларація про особливе партнерство між Україною та Канадою: від 31 березня 1994 року №124_002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_002. (дата звернення: 21.11.2022)
25. Спільна Декларація про особливе партнерство між Україною та Канадою: від 31 березня 1994 року №124_002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_002. (дата звернення: 25.11.2022)
26. Спільна Декларація про особливе партнерство між Україною та Канадою: від 31 березня 1994 року №124_002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_002. (дата звернення: 25.11.2022)

27. Спільна Декларація про подальший розвиток відносин особливого партнерства між Україною і Канадою. Embassy of Ukraine in Canada. 2001. URL: <http://www.infoukes.com/ukremb/jointdeclar-u.shtml>. (дата звернення: 25.11.2022)
28. Спільна Декларація про подальший розвиток відносин особливого партнерства між Україною і Канадою. Embassy of Ukraine in Canada. 2001. URL: <http://www.infoukes.com/ukremb/jointdeclar-u.shtml>. (дата звернення: 25.11.2022)
29. Спільна Декларація про подальший розвиток відносин особливого партнерства між Україною і Канадою. Embassy of Ukraine in Canada. 2001. URL: <http://www.infoukes.com/ukremb/jointdeclar-u.shtml>. (дата звернення: 27.11.2022)
30. Технічна угода між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством національної оборони Канади і Канадськими Збройними Силами про проведення заходів військової підготовки, нарощування потенціалу та надання підтримки державі, що приймає. Дата підписання: 18.05.2018 р. Дата набрання чинності для України: 18.05.2018 р. № 124_001-18. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_001-18#Text (дата звернення: 04.12.2022)
31. Технічна угода між Міністерством оборони України та Департаментом національної оборони і Збройних сил Канади щодо проведення заходів військової підготовки в Україні. Дата підписання: 20.07.2015 р. Дата набрання чинності для України: 28.07.2015 р. № 124_051. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_051#Text 92. (дата звернення: 04.12.2022)
32. Угода між Урядом України і Урядом Канади про військові відносини. Дата підписання: 24.10.1994 р. Дата набуття чинності: 24.10.1994 р.

- № 124_040. Оттава. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_040#Text (дата звернення: 03.12.2022)
33. Угода між Урядом України і Урядом Канади про економічне співробітництво: від 24 жовтня 1994 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_009#Text (дата звернення: 25.11.2022)
34. Угода між Урядом України і Урядом Канади про сприяння та захист інвестицій: від 24 жовтня 1994 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_008#Text (дата звернення: 25.11.2022)
35. Угода між Урядом України і Урядом Канади про торговельні та комерційні відносини. Дата підписання: 31.03.1994 р. Дата ратифікації: 20.06.1995 р. Дата набрання чинності: 08.08.1995 р. № 124_004. Київ. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_004#Text (дата звернення: 29.11.2022)
36. Угода між Урядом України та Урядом Канади про економічне співробітництво. Дата підписання: 24.10.1994 р. Дата ратифікації: 20.06.1995 р. Дата набрання чинності: 08.08.1995 р. № 124_009. Оттава. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_009#Text (дата звернення: 30.11.2022)
37. Угода між Урядом України та Урядом Канади про торговельні та комерційні відносини: від 31 березня 1994 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_004#Text (дата звернення: 25.11.2022)
38. Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою. Дата підписання: 11.07.2016 р. Дата ратифікації: 14.03.2017 р. № 124_052-

16. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_052-16#Text (дата звернення 30.11.2022)
39. Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою: нові горизонти для українського бізнесу. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: files/Canada_Brochure2015_v5.pdf (дата звернення 01.12.2022)
40. Угода про дружбу і співробітництво між Україною і Канадою: від 24 жовтня 1994 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_001#Text (дата звернення: 25.11.2022)
41. Canadian Sanctions Related to Russia. Government of Canada. 2014. URL: https://www.international.gc.ca/world-monde/international_relations-relations_internationales/sanctions/russia-russie.aspx?lang=eng. (дата звернення: 04.12.2022)
42. Comprehensive Assistance Package for Ukraine. North Atlantic Treaty Organization. 2016. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_09/20160920_0_160920-compreh-ass-package-ukraine-en.pdf. (дата звернення: 04.12.2022)
43. Goods — manufacture of weapons. Justice Laws Website. 2014. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/regulations/SOR-2014-58/page-12.html#h-1348917>. (дата звернення: 04.12.2022)
44. Goods. Justice Laws Website. 2014. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/regulations/SOR-2014-58/page-8.html#h-811165>. (дата звернення: 04.12.2022)
45. Goods. Justice Laws Website. 2014. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/regulations/SOR-2014-58/page-9.html#h-1341806> (дата звернення: 04.12.2022)

Література:

46. Белоколюс О. Є. Україна – Канада: особливе партнерство у динамічному світі. Дзеркало тижня. 2017, 30 червня. URL: <https://zn.ua/ukr/international/ukrayina-kanada-osoblive-partnerstvo-u-dinamichnomu-sviti-247133.html> (дата звернення: 06.12.2022)
47. Біла книга – 2015. Збройні сили України : Інформаційний бюлетень Міністерства Оборони України. Київ. 2015 р. URL: http://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WB_2015.pdf (дата звернення: 04.12.2022)
48. Боснія і Герцоговина / Колишні місії / Миротворчі місії. URL: <https://smc.naiiu.kiev.ua/bosniya-i-gerczogovina/>. (дата звернення: 04.12.2022)
49. Бочар І. Нормативно-правове забезпечення зовнішньої політики Канади. Політологічний вісник. 2008. Вип. 33. с. 249-263. (дата звернення: 06.12.2022)
50. Відкрився навчальний центр Військової служби правопорядку. zbruc.eu.2016. URL: <https://zbruc.eu/node/70763>. (дата звернення: 04.12.2022)
51. Військово-технічне Співробітництво України та Канади: наукова доповідь. Наталія Романюк. Луцьк, 2018. URL: <https://relint.eenu.edu.ua/index.php/relint/article/view/80/74> (дата звернення: 03.12.2022)
52. Воєнна історія. Міністерство оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/ministry/istoriya.html> (дата звернення: 04.12.2022)
53. Глобальне партнерство. Сайт з питань ядерної безпеки, радіаційного захисту та нерозповсюдження ядерної зброї. 27 червня 2002 р. URL: <https://www.uatom.org/globalne-partnerstvo-2> (дата звернення: 03.12.2022)

54. Глобальне партнерство. Сайт з питань ядерної безпеки, радіаційного захисту та нерозповсюдження ядерної зброї. 2002. URL: <https://www.uatom.org/globalne-partnerstvo-2> (дата звернення: 29.11.2022)
55. Голос жінок і лідерство – Україна. ЦЕНТР ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ. 2020. URL: <https://www.genderculturecentre.org/golos-zhinok-i-liderstvo-ukraina-2/>. (дата звернення: 04.12.2022)
56. ЕКОНОМІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ПОТУЖНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ КОНФЛІКТОГЕННОСТІ КРАЇН. Н.М. Грущинська. Економічний нобелівський вісник. 2016. URL: <https://econforum.duan.edu.ua/images/stories/Files/2016/11.pdf>. (дата звернення 30.11.2022)
57. Експорт українських товарів до Канади збільшився на 78%. Agravery.com — аграрне інформаційне агентство. 2021. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/eksport-ukrainskih-tovariv-do-kanadi-zbilsivsa-na-78>. (дата звернення 01.12.2022)
58. Інвестиційні стратегії країн в умовах регіоналізації міжнародної торгівлі. Ольга Вячеславівна Пащенко. 2018. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/dissertations/D08.051.03/dissertation_5bc88f5d5892e.pdf. (дата звернення 01.12.2022)
59. Інформація щодо міжнародної технічної допомоги, що надається Україні. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. 2018 р. URL: <https://static.ukrinform.com/files/1519139843-1027.pdf> (дата звернення: 03.12.2022)
60. КАНАДА - Енциклопедія історії України. Ковальчук О.О. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України. "Наукова думка". 2007. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Kanada>. (дата звернення: 22.11.2022)

61. Канадська навчальна тренувальна місія UNIFIER четвертий рік поспіль навчає українських військових за стандартами НАТО. Відомості Міністерства оборони України. URL: <http://www.mil.gov.ua/news/2019/11/21/kanadska-navchalna-treनुvalna-misiya-unifier-chetvertij-rik-pospilnavchae-ukrainskih-vijskovih-za-standartami-nato/> (дата звернення: 04.12.2022)
62. Канадське агентство з міжнародного розвитку. (Canadian International Development Agency). URL: <http://www.ucs-hrm.org.ua/proekt/pro-proekt/donor.html>. (дата звернення: 04.12.2022)
63. Канадсько-український проект з підтримки торгівлі та інвестицій (“Проект CUTIS”). grc.ua URL: [https://grc.ua/employer/2473011-Kanadsko-ukrayinskyy-proekt-z-pidtrymky-torhivli-ta-investytsiy-\("Proekt-CUTIS"\)](https://grc.ua/employer/2473011-Kanadsko-ukrayinskyy-proekt-z-pidtrymky-torhivli-ta-investytsiy-(). (дата звернення 02.12.2022)
64. Канадсько-український проект підтримки торгівлі та інвестицій (CUTIS). 2018. “Безмитний доступ до ринку Канади”. URL: <https://cutisproject.org/publications/cufta-in-10-min/> (дата звернення 01.12.2022)
65. Коземчук Я. Українсько-канадські взаємини в 1991-2001. URL: <http://newright.primordial.org.ua/canada.htm>. (дата звернення: 06.12.2022)
66. Конон Н. Є., Скребнева А. В. Українсько-канадські відносини: сучасний стан та перспективи. Грані. 2016. № 2 (130). с. 27-32. (дата звернення: 06.12.2022)
67. Контактна група з оборони України налічує понад 45 країн – посольство США. Радіо Свобода. 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kontaktna-hrupa-45-krain/31898331.html>. (дата звернення: 04.12.2022)

68. Котлета по-київськи (промова). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Котлета_по-київськи_\(промова\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Котлета_по-київськи_(промова)). (дата звернення: 25.11.2022)
69. Культурно-гуманітарне співробітництво. Посольство України в Канаді. 2021. URL: <https://canada.mfa.gov.ua/en/partnership/cultural-and-humanitarian-cooperation>. (дата звернення: 04.12.2022)
70. Кучмій О. П. Стратегія мультикультуралізму у внутрішній та зовнішній політиці Канади. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2008. Вип. 77. с. 55-64 (дата звернення: 06.12.2022)
71. Лещенко Л. О. Канада – наш сусід і партнер. Київ. Товариство "Знання". 1990 рік. с. 41. (дата звернення: 06.12.2022)
72. Міжнародна миротворча діяльність МВС України. URL: <https://smc.naiu.kiev.ua/mizhnarodna-mirotvorcha-diynalnist-mvs-ukrayini.html>. (дата звернення: 04.12.2022)
73. Міжрегіональне співробітництво між Україною та Канадою. Посольство України в Канаді. URL: <https://canada.mfa.gov.ua/posolstvo/97-mizhregionalyne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-kanadoju> (дата звернення: 27.11.2022)
74. Міністри оборони України та Канади визначили пріоритети двостороннього оборонного співробітництва. Урядовий портал. 2020. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ministri-oboroni-ukrayini-ta-kanadi-viznachili-prioriteti-dvostoronного-oboronного-spivrobitnictva>. (дата звернення: 04.12.2022)
75. На Львівщину прибули близько 200 військових Королівського полку кінної артилерії Канади. Галина Терещук. Радіо Свобода. 2020. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/na-l'vivshchynu-prybulu-blyz'ko-200-viys'kovosluzhbovtsiv-korolivs'koho-polku-kinnoyi-artyleryi-kanady/30876133.html>. (дата звернення: 03.12.2022)

76. Наливайко М. Україна-Канада: що змінилося за два роки Трюдо?
URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2331038-ukrainakanada-so-zminilosaza-dva-roki-trudo.html> (дата звернення: 06.12.2022)
77. Нова 12-та ротація канадської операції UNIFIER розпочинає свою роботу в Україні. АрміяInform. 2021.
URL: <https://armyinform.com.ua/2021/09/30/nova-12-ta-rotacziya-kanadskoyi-operacziyi-unifier-rozpochynaye-svoyu-robotu-v-ukrayini/>.
(дата звернення: 04.12.2022)
78. Область співпрацюватиме з канадською провінцією Альберта. ZBRUC. URL: <https://zbruc.eu/node/72379> (дата звернення: 27.11.2022)
79. Основні принципи міжнародного публічного права. URL: <https://juresprudence.com.ua/osnovni-printsipi-mizhnarodnogo-publichnogo-prava/>. (дата звернення: 03.12.2022)
80. Партнерство для розвитку міст. URL: <http://pleddg.org.ua/ua/>. (дата звернення: 04.12.2022)
81. Партнерство заради миру. Україна - НАТО: від 8 лютого 1994 року. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/partnerstvo-zaradi-miru> (дата звернення: 25.11.2022)
82. Перегляд ЗВТ між Україною та Канадою: навіщо і чого варто очікувати? Аналітичний центр ADASTRA. 2021. URL: <https://adastra.org.ua/blog/pereglyad-zvt-mizh-ukrayinoyu-ta-kanadoyu-navisho-i-chogo-var-to-ochikuvati>. (дата звернення 01.12.2022)
83. Підсумки саміту НАТО у Варшаві 8-9 липня 2016 року обговорено під час прес-конференції в парламенті. Верховна Рада України. 2016.
URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/132986.html>. (дата звернення: 04.12.2022)
84. Полторак в Оттаві: Україна й Канада підписали оборонну угоду. 3 квітня 2017 рік. URL: <https://novynarnia.com/2017/04/03/poltorak-v->

- [ottavi-ukrayina-y-kanada-pidpisali-oboronnu-ugodu/](#) (дата звернення: 04.12.2022)
85. Представниця DRAB від Канади Джилл Сінклер дала позитивну оцінку діяльності оборонного відомства України. Міністерство оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/special/news.html?article=58473>. (дата звернення: 04.12.2022)
86. Прем'єр-міністр Канади С.Гарпер оголосив про введення додаткових економічних та візових санкцій проти російських та колишніх українських посадовців. Посольство України в Канаді. 2014. URL: <https://canada.mfa.gov.ua/news/19899-premjer-ministr-kanadi-sgarper-ogolosiv-pro-vvedennya-dodatkovih-jekonomichnih-ta-vizovih-sankcij-proti-rosijsykih-ta-kolishnih-ukrajinsykih-taposadovciv>. (дата звернення: 04.12.2022)
87. Прес-служба ОДА. Михайло Папієв зустрівся із канадською делегацією на чолі з надзвичайним і повноважним послом Канади в Україні Троєм Лулашником. Буковинський вісник державної служби та місцевого самоврядування. 2013. № 2. С. 6. URL: <http://cppk.cv.ua/i/2031746.pdf> (дата звернення: 27.11.2022)
88. Прикарпаття поглиблюватиме співпрацю з провінцією Альберта (Канада). Івано-Франківська обласна державна адміністрація. URL: <http://www.if.gov.ua/news/prikarpattya-pogliblyuvatime-spivprasyu-z-provinciyeu-alberta-kanada> (дата звернення: 27.11.2022)
89. Про реєстрацію офіційних спостерігачів від Канадської місії спостереження за виборами (CANEOM) на позачергових виборах Президента України 25 травня 2014 року : Постанова ЦВК від 06.05.2014 р. № v0483359-14. Відомості Верховної Ради України. 2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0483359-14/sp:max100> (дата звернення: 03.12.2022)

90. Програма Канадського Фонду підтримки місцевих ініціатив на 2018-2019 рік. Громадський Простір. – 2018. URL: <https://www.prostir.ua/?grants=posolstvo-kanady-oholoshuje-vidkrytya-prohramy-kanadskoho-fondu-pidtrymky-mistsevyh-initsiatyv-na-2018-2019-rik>. (дата звернення: 04.12.2022)
91. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПРАЦІВНИКІВ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ: ЗМІСТ І ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ. 2018. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/8055/1/МОНОГРАФІЯ%20Бондаренко.pdf>. (дата звернення: 04.12.2022)
92. РЕГУЛЯТОРНА ПОЛІТИКА СОТ. 2017. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/vybir/fmecon/program_5a68b5efd031a.pdf. (дата звернення 01.12.2022)
93. Світовий Конгрес Українських Молодіжних Організацій. URL: <https://cutt.ly/8RoTCmj> (дата звернення: 04.12.2022)
94. Сідоров М. В. Перспективи українсько-канадських відносин в контексті підписання Угоди про вільну торгівлю CUFTA. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=binf_2017_3_14 (дата звернення: 06.12.2022)
95. Співробітництво оборонних відомств України та Канади буде посилюватися. Головне управління розвідки Міністерства оборони України. 2019. URL: <https://gur.gov.ua/content/spivrobotnytstvo-oboronnykh-vidomstv-ukrainy-ta-kanady-bude-posyliuvatysia.html>. (дата звернення: 04.12.2022)
96. Стан та перспективи українсько-канадських відносин. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL:

- http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/torg_econ_vidn/UKR/1368.html. (дата звернення: 03.12.2022)
97. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Канадою. Посольство України в Канаді. 2018. URL: <http://canada.mfa.gov.ua/ua/ukraine-ca/trade> (дата звернення 01.12.2022)
98. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Канадою. Посольство України в Канаді. 2021. URL : <https://canada.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/94-torgovelyno-jekonomichne-spivrobotnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-kanadoju/torgivlya-mizh-ukrayinoyu-ta-kanadoyu>. (дата звернення 01.12.2022)
99. ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА КАНАДИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ. І. І. Білецька. Глобальні та національні проблеми економіки. URL: <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/21.pdf>. (дата звернення 30.11.2022)
100. Трастові фонди НАТО в Україні - оцінки з Міноборони. URL: <https://old.defence-ua.com/index.php/statti/2521-trastovi-fondiv-nato-v-ukrayini-pohlyad-minoborony> (дата звернення: 04.12.2022)
101. У Брюсселі міністри країн-членів НАТО обговорять загрози РФ. Слово і Діло. 2020. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/02/12/novyna/svit/bryusseli-ministry-krayin-chleniv-nato-obhovoryat-zahrozy-rf>. (дата звернення: 04.12.2022)
102. Україна – Канада: сучасні наукові студії. Колективна монографія у 3-х книгах. Книга 1. Ukraine – Canada: Modern Scientific Studies: Collective Monograph in three books. Book 1. Луцьк . Вежа-Друк. 2018. с.32-33 (дата звернення: 25.11.2022)

103. Україна – Канада: сучасні наукові студії. Колективна монографія у 3-х книгах. Книга 1. Ukraine – Canada: Modern Scientific Studies: Collective Monograph in three books. Book 1. Луцьк . Вежа-Друк. 2018. с.8-9 (дата звернення: 25.11.2022)
104. Україна та Канада обговорили пріоритети співпраці у сфері оборони. Посольство України в Канаді. 2021. URL: <https://canada.mfa.gov.ua/news/ukrayina-ta-kanada-obgovorili-prioriteti-spivpraci-u-sferi-oboroni>. (дата звернення: 04.12.2022)
105. Україна та Канада переглянуть угоду про ЗВТ. Financial club. 2022. URL: <https://finclub.net/ua/news/ukraina-rozshyryt-uhodu-pro-zvt-z-kanadoiu.html>. (дата звернення 01.12.2022)
106. Україна та Канада підписали Дорожню карту українсько-канадських відносин. Інтерфакс-Україна. 2009. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/20900.html>. (дата звернення: 25.11.2022)
107. Україна та Канада повернулися до роботи над розширеною угодою про вільну торгівлю, – Свириденко. LB.ua. 2022. URL: https://lb.ua/economics/2022/05/09/516173_ukraina_kanada_povernulisy_a.html. (дата звернення 01.12.2022)
108. Україна та Канада розширяють зону вільної торгівлі. Інтерфакс-Україна. 2022. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/794609.html>. (дата звернення 01.12.2022)
109. Україна та Канада: міжнародні стосунки. Osvita.ua. 2011. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/international-relations/19265/>. (дата звернення: 22.11.2022)
110. Україна-Канада: Наскільки ми зблизилися за 30 років? Максим Наливайко. Укрінформ. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric->

[world/3390605-ukrainakanada-naskilki-mi-zblizilisa-za-30-rokiv.html](https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3390605-ukrainakanada-naskilki-mi-zblizilisa-za-30-rokiv.html).

(дата звернення: 24.11.2022)

111. Україна-Канада: Наскільки ми зблизилися за 30 років? Максим Наливайко. Укрінформ. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3390605-ukrainakanada-naskilki-mi-zblizilisa-za-30-rokiv.html>.

(дата звернення: 22.11.2022)

112. Українські підприємства запрошуються для участі у Програмі підтримки експорту до Канади. Житомирська обласна державна адміністрація. 2017. URL: <https://oda.zht.gov.ua/news/ukrayinski-pidpryyemstva-zaproshuyuts/>. (дата звернення 02.12.2022)

113. УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКИЙ ПРОЕКТ СУДОВОЇ РЕФОРМИ. Державна судова адміністрація України. URL: <https://adm.ki.court.gov.ua/dsa/pokazniki-diyalnosti/234/130164>. (дата звернення: 04.12.2022)

114. Участь ЗС України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки : Відомості Міністерства оборони України. URL: <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/mirotvorchist/> (дата звернення: 03.12.2022)

115. Черник П. П. Україна-Канада: стан та перспективи сучасних міждержавних. Гілея. 2014. Вип. 82. с. 453- 458. (дата звернення: 06.12.2022)

116. Щодо українсько-канадських політичних консультацій від 01.06.2010 р. Посольство України в Канаді. 2010. URL: <https://mfa.gov.ua/news/948-shhodo-ukrajinskyko-kanadsykih-politichnih-konsulytacij> (дата звернення: 03.12.2022)

117. About the Ukrainian World Congress. Ukrainian World Congress. URL: <https://www.ukrainianworldcongress.org/about/>. (дата звернення: 04.12.2022)

118. Bretton Woods Agreement and the Institutions It Created Explained. Investopedia. 2022. URL: <https://www.investopedia.com/terms/b/brettonwoodsagreement.asp>. (дата звернення: 04.12.2022)
119. Canada and Ukraine further strengthen cooperation. Prime Minister of Canada Justin Trudeau. 2019. URL: <https://pm.gc.ca/en/news/news-releases/2019/07/02/canada-and-ukraine-further-strengthen-cooperation>. (дата звернення: 04.12.2022)
120. Canada's engagement in Ukraine : National Defence of Canada. URL: <https://www.international.gc.ca/worldmonde/country-pays/ukraine/relations.aspx?lang=eng> (дата звернення: 04.12.2022)
121. Canada's engagement in Ukraine/ Government of Canada. URL: <https://www.international.gc.ca/country-pays/ukraine/relations.aspx?lang=eng>. (дата звернення: 04.12.2022)
122. Canada's merchandise trade with Ukraine. Parliament of Canada. 2017. URL: <https://lop.parl.ca/Content/LOP/ResearchPublications/2017597-e.html#show/hide>. (дата звернення 30.11.2022)
123. Canada-Ukraine relationship: Minister tells Ukrainian Canadian Congress Canada's support is unwavering. Department of National Defence. 21 June 2017. URL: https://www.canada.ca/en/department-nationaldefence/news/2017/06/canada-ukraine_relationshipministertellsukrainiancanadiancongres.html (дата звернення: 04.12.2022)
124. CANADA-UKRAINE TRADE AND INVESTMENT SUPPORT. Торгово-Промислова Палата України 1991-2022. URL: <https://orcci.odessa.ua/international-projects/cutis>. (дата звернення 02.12.2022)

125. Canadian military support to Ukraine. Government of Canada. 2022. URL: <https://www.canada.ca/en/department-national-defence/campaigns/canadian-military-support-to-ukraine.html>. (дата звернення: 04.12.2022)
126. Canadian Sanctions Related to Russia. Government of Canada. 2022. URL: https://www.international.gc.ca/world-monde/international_relations-relations_internationales/sanctions/russia-russie.aspx?lang=eng#a5. (дата звернення: 04.12.2022)
127. Center for Preventive Action. Conflict in Ukraine. Center for Preventive Action. Global Conflict Tracker. 2022. URL: <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/conflict-ukraine>. (дата звернення: 04.12.2022)
128. Chicken Kyiv speech: повний текст промови Джорджа Буша-старшого у Верховній Раді України 1 серпня 1991 року. Нестор Дим. Новинарня. 2018. URL: <https://novynarnia.com/2018/12/01/chicken-kyiv-speech-ua/>. (дата звернення: 24.11.2022)
129. Chronology of Ukraine-Canada Relations. Embassy of Ukraine in Canada. 2003. URL: <http://www.infoukes.com/ukremb/chrono.shtml>. (дата звернення: 22.11.2022)
130. CUTIS (Canada-Ukraine Trade and Investment Support Project). 2018. URL: http://ukrlegprom.org.ua/news/cutis-_canada_ukraine-trade-and-investmentsupport-project/ (дата звернення 02.12.2022)
131. CUTIS will help Ukrainian businesses to enter Canadian market. Vergeles, Olga. 2018. URL: <https://cutisproject.org/en/publications/vergeles-cutis-help/> (дата звернення 02.12.2022)
132. Defence Minister Anita Anand announces deployment of Canadian Armed Forces to train Ukrainian soldiers in the United Kingdom. Government of Canada. 2022. URL:

- <https://www.canada.ca/en/department-national-defence/news/2022/08/defence-minister-anita-anand-announces-deployment-of-canadian-armed-forces-to-train-ukrainian-soldiers-in-the-united-kingdom.html>. (дата звернення: 04.12.2022)
133. Defence Minister Anita Anand visits Poland to strengthen defence cooperation and announces new training for Ukrainian personnel. Government of Canada. 2022. URL: <https://www.canada.ca/en/department-national-defence/news/2022/10/defence-minister-anita-anand-visits-poland-to-strengthen-defence-cooperation-and-announces-new-training-for-ukrainian-personnel.html>. (дата звернення: 04.12.2022)
134. Economic, humanitarian, development assistance and peace and stabilization support– Russia’s invasion of Ukraine. Government of Canada. 2022. URL: https://www.international.gc.ca/world-monde/issues_development-enjeux_developpement/response_conflict-reponse_conflits/crisis-crisis/ukraine-dev.aspx?lang=eng. (дата звернення: 04.12.2022)
135. European Principles for Public Administration. OECD iLibrary. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/governance/european-principles-for-public-administration_5kml60zwd7h-en. (дата звернення: 04.12.2022)
136. How Canada became first in West to recognize Ukraine’s independence. Olena Goncharova. Kyiv Post. 2021. URL: <https://www.kyivpost.com/ukraine-politics/how-canada-became-first-in-west-to-recognize-ukraines-independence.html>. (дата звернення: 24.11.2022)
137. International Trade Center. URL: <https://www.intracen.org/> (дата звернення 01.12.2022)
138. Military Training Cooperation Program. Government of Canada. URL: <https://www.canada.ca/en/department-national->

- [defence/programs/military-training-cooperation-program.html](https://www.defence.gc.ca/defence/programs/military-training-cooperation-program.html). (дата звернення: 03.12.2022)
139. Operation UNIFIER. Department of National Defence. URL: <https://www.canada.ca/en/department-nationaldefence/services/operations/military-operations/current-operations/operation-unifier.html> (дата звернення: 04.12.2022)
140. Operation UNIFIER. Government of Canada. 2022. URL: <https://www.canada.ca/en/department-national-defence/services/operations/military-operations/current-operations/operation-unifier.html>. (дата звернення: 04.12.2022)
141. Prime Minister announces additional military assistance for Ukraine and additional sanctions against Russia. Prime Minister of Canada Justin Trudeau. 2022. URL: <https://pm.gc.ca/en/news/news-releases/2022/11/14/prime-minister-announces-additional-military-assistance-ukraine-and#:~:text=%27s%20commitment%20to%20providing%20Ukraine,Ukrainian%20counterparts%20under%20Op%20UNIFIER>. (дата звернення: 04.12.2022)
142. The Government of Canada's response to the situation in Ukraine. Government of Canada. 2014. URL: <https://www.canada.ca/en/news/archive/2014/09/government-canada-response-situation-ukraine-884319.html>. (дата звернення: 04.12.2022)
143. Trade with Russia and Belarus - Russian invasion of Ukraine. Government of Canada. 2022. URL: https://www.international.gc.ca/world-monde/issues_developpement-enjeux_developpement/response_conflict-reponse_conflits/crisis-crises/ukraine-trade-commerce-rus-bel.aspx?lang=eng. (дата звернення: 04.12.2022)

144. Ukraine – Canada: the Materials of the First International Scholarly and Practical Congress on Canadian Studies (Lutsk, Ukraine). Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. 2018. URL: https://umanitoba.ca/faculties/arts/departments/ukrainian_canadian_studies/media/MaterialsCongress.pdf. (дата звернення 30.11.2022)
145. Ukrainian Canadian Students' Union (SUSK). URL: <https://www.susk.ca>. (дата звернення: 04.12.2022)

ДОДАТКИ

Додаток 1

Пріоритетні сектори господарства в українсько-канадських відносинах

енергетика, трубопроводи, безпека атомних електростанцій	гірничі справа, геологічні дослідження, металургія	лісова промисловість, управління лісовим господарством
будівельні технології та будівельні матеріали	інфраструктура, особливо великомасштабні проекти	виробництво обладнання (транспортного та сільськогосподарського)
охорона навколишнього середовища	аерокосмічні дослідження	підготовка кадрів в сфері бізнесу, зокрема з питань фінансів та приватизації
сільське господарство та переробка продукції	охорона здоров'я та виробництво споживчих товарів	інші галузі, які можуть бути взаємоузгоджені між відповідними економічними структурами і урядами
телекомунікації та інформаційні технології	промисловість пов'язана з морем	нафтопереробна промисловість

Джерело: складено автором на основі ¹⁸¹.

¹⁸¹ Декларація про економічне співробітництво між Україною та Канадою: від 7 липня 1992 року. Відомості Верховної Ради України. № 124_006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_006#Text

Додаток 2

Основні сектори співробітництва українсько-канадських економічних
відносин

енергетика, зокрема розвиток нафтогазодобува ння	сільське господарство, виробництво продуктів харчування	конверсія української оборонної промисловості на цивільні цілі	гірничя промисловість, включаючи геологічні розробки, розвиток гірництва і металургії
безпека виробництва атомної енергії	рибне господарство	тваринництво	аерокосмічна промисловість
телекомунікації та комп'ютерні технології	будівництво (житлових приміщень) та будівельні матеріали	нафтопереробна промисловість	природні ресурси (управління ресурсами лісового господарства)
охорона навколишнього середовища	професійні ділові послуги (з питань фінансів та приватизації)	охорона здоров'я та виробництво споживчих товарів в цій галузі	розвиток інфраструктури транспорту, виробництва транспортних засобів та відповідного обладнання

Джерело: складено автором на основі¹⁸².

¹⁸² Угода між Урядом України та Урядом Канади про економічне співробітництво: від 24 жовтня 1994 року. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_009#Text

Додаток 3

Заборонені до експорту, продажу та постачання товари, які можуть бути використані для виробництва зброї

Пункт	Товари
1	Вольфрамові руди і концентрати;
2	Бор; телур;
3	Вата, марля, бинти та подібні вироби (наприклад, пов'язки, лейкопластирі, припарки), просочені або вкриті фармацевтичними речовинами або розфасовані у форми чи упаковки для роздрібної торгівлі для медичних, хірургічних, стоматологічних або ветеринарних цілей;
4	Змащувальні препарати (включаючи мастила для різання, препарати для звільнення болтів і гайок, препарати для захисту від іржі або корозії та препарати для зняття форм на основі мастильних матеріалів) і препарати, що використовуються для обробки маслом або жиром текстильних матеріалів, шкіри, хутро або інші матеріали, але за винятком готових виробів, що містять як основні складові 70% або більше маси нафти або олії, отриманої з бітумінозних мінералів.
5	Алюміній та вироби з нього.
6	Вольфрам (вольфрам) та вироби з нього, включаючи відходи та брухт.
7	Тантал і вироби з нього, включаючи відходи та брухт.
8	Вісмут та вироби з нього, включаючи відходи та брухт.
9	Титан і вироби з нього, включаючи відходи та брухт.
10	Реній: необроблений; відходи та брухт; порошки.

11	Реній: інше.
12	Ніобій (колумбій) - відходи та брухт.
13	Ніобій (колумбій) - порошок.
14	Ніобій (колумбій) - необроблений; відходи та брухт.
15	Поршневі двигуни внутрішнього згорання із запалюванням від стиснення (дизелі або напівдизелі).
16	Частини, придатні виключно або головним чином для двигунів товарної позиції 8407 (поршневі двигуни внутрішнього згорання із запалюванням від стиснення (дизельні або напівдизельні двигуни)) або 8408.
17	Інші двигуни та двигуни, які вже охоплюють інші сфери, такі як 84.07 (поршневі двигуни внутрішнього згорання з іскровим запалюванням, поршневі або роторні) або 84.08 (поршневі двигуни внутрішнього згорання із запалюванням від стиснення (дизельні або напівдизельні двигуни)).
18	Насоси, призначені для рідин або оснащені вимірювальним пристроєм.
19	Насоси паливного або мастильного для поршневих двигунів внутрішнього згорання.
20	Бетононасос.
21	Машини для кондиціонування повітря, що містять вентилятор з приводом від двигуна та елементи для зміни температури та вологості, включаючи машини, у яких вологість не може регулюватися окремо.
22	Баштовий кран.
23	Автовантажувачі; інші робочі візки, обладнані підйомним або вантажно-розвантажувальним обладнанням.

24	Промисловий робот.
25	Бульдозери.
26	Фронтальні одноковшові навантажувачі.
27	Обладнання з надбудовою, що обертається на 360°.
28	Палейбійні та палевиймачі.
29	Вугільні або гірські фрези та тунелебудівне обладнання.
30	Машини для різання вугілля чи породи та тунелебудування.
31	Інше бурильне або тонуче обладнання.
32	Устаткування для буріння або поглинання інше.
33	Машини для трамбування або ущільнення.
34	Бетоно- або розчиномішалка.
35	Кулькові або роликові підшипники.
36	Електричні машини, обладнання та їх частини.
37	Тягачі (крім тягачів товарної позиції 8709 (робочі вантажівки, самохідні, не обладнані підйомним або вантажно-розвантажувальним обладнанням, що використовується на фабриках, складах, доках або в аеропортах для перевезення вантажів на короткі відстані; тягачі, що використовуються на станційних платформах; частини вищезазначених транспортних засобів)).
38	Автотранспортні засоби для перевезення вантажів.
39	Автокрани.

40	Мобільні бурові вишки.
41	Автобетонозмішувачі.
42	Автомобілі спеціального призначення, крім тих, що призначені в основному для перевезення людей або вантажів, крім вантажівок з кранами, пересувних бурових вишок, пожежних автомобілів, вантажівок-міксерів.
43	Частини та приладдя до автотранспортних засобів товарних позицій 87.01 (Трактори), 87.02 (Автомобілі для перевезення десяти або більше осіб, включаючи водія), 87.03 (Автомобілі та інші моторні транспортні засоби, призначені головним чином для перевезення людей, включаючи вокзали вагони та гоночні автомобілі), 87.04 (Автомобілі для перевезення вантажів) та 87.05 (Автомобілі спеціального призначення, крім тих, що призначені в основному для перевезення людей або вантажів).
44	Танки та інші бойові броньовані машини, моторизовані, з озброєнням чи без нього, та частини таких транспортних засобів.
45	Частини та аксесуари до мотоциклів (включаючи мопеди).
46	Безпілотний літальний апарат.
47	Частини товарів товарної позиції 88.01 (Повітряні кулі та дирижаблі; планери, дельтаплани та інші безмоторні літальні апарати), 88.02 (Інші літальні апарати (наприклад, вертольоти, літаки), космічні апарати (включаючи супутники) та суборбітальні та космічні ракетно-носії) або 88.06 (Безпілотний літальний апарат).
48	Кораблі, човни та плавучі споруди.
49	Фотоапарати (крім кінематографічних); фотографічні ліхтарики та спалахи, крім газорозрядних ламп.
50	Кінематографічні камери та проектори з апаратурою для запису чи відтворення звуку або без неї.

51	Інструменти та прилади, що використовуються в медицині, хірургії, стоматології чи ветеринарії, включаючи сцинтиграфічні апарати, інші електромедичні апарати та інструменти для перевірки зору.
52	Озонотерапія, киснева терапія, аерозольтерапія, штучне дихання або інші терапевтичні дихальні апарати.
53	Устаткування, що використовує рентгенівське випромінювання або альфа-, бета-, гамма- чи інше іонізуюче випромінювання, для медичних, хірургічних, стоматологічних чи ветеринарних цілей, включаючи апарати для радіографії чи радіотерапії, рентгенівські трубки та інші генератори рентгенівського випромінювання, генератори високої напруги, панелі та столи керування, екрани, столи для огляду або лікування, стільці тощо.
54	Прилади та апарати для вимірювання або перевірки витрати, рівня, тиску або інших змінних рідин або газів
55	Вимірювальні або контрольні інструменти, прилади та машини; профільні проектори.
56	Термостат.
57	Медичні, хірургічні, стоматологічні або ветеринарні меблі (наприклад, операційні столи, оглядові столи, лікарняні ліжка з механічним оснащенням, стоматологічні крісла); крісла перукаря та подібні крісла, що мають механізми обертання, а також відкидання та підйому.

Джерело: складено автором на основі¹⁸³.

¹⁸³ Goods, manufacture of weapons. Justice Laws Website. 2014. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/regulations/SOR-2014-58/page-12.html#h-1348917>.

Додаток 4

Заборонені до експорту, продажу та постачання товари, які можуть бути використані для видобутку нафти та в морській розвідці

Пункт	Товари
1	Безшовна труба з нержавіючої сталі, що використовується для нафто- або газопроводів.
2	Безшовні чавунні або сталеві магістральні труби, що використовуються для нафто- чи газопроводів, крім труб із нержавіючої сталі чи чавуну.
3	Безшовні чавунні або сталеві бурильні труби, які використовуються для буріння нафти чи газу, крім бурильних труб із чавуну.
4	Безшовні чавунні або сталеві труби, що використовуються для буріння нафти чи газу, крім труб із чавуну.
5	Чавунні або сталеві магістральні труби, що використовуються для нафто- або газопроводів, мають круглий поперечний переріз і зовнішній діаметр понад 406,4 мм.
6	Чавунна або сталева обсадна труба, що використовується для буріння нафти чи газу, має круглий поперечний переріз і зовнішній діаметр понад 406,4 мм.
7	Зварні чавунні або сталеві магістральні труби, які використовуються для нафто- чи газопроводів, зовнішній діаметр яких не перевищує 406,4 мм, крім труб, виготовлених із чавуну..
8	Зварні обсадні та трубні труби, які використовуються при бурінні на нафту чи газ, мають зовнішній діаметр, що не перевищує 406,4 мм, і виготовлені з плоского прокату зі сталі або заліза, крім обсадних та трубних труб, виготовлених із чавуну.
9	Взаємозамінні інструменти для буріння порід або землі, які мають робочі частини зі спечених карбідів металу, металокераміки, алмазу чи агломерованого алмазу.

10	Поршневі об'ємні насоси для рідин з механічним приводом, крім насосів із вимірювальними пристроями, бетононасосів і насосів палива, мастила або охолоджувального середовища для поршневих двигунів внутрішнього згоряння.
11	Роторні об'ємні насоси для рідин з механічним приводом, крім насосів із вимірювальними пристроями та насосів палива, мастила або охолоджувальної рідини для поршневих двигунів внутрішнього згоряння.
12	Елеватори та їх частини, крім насосів.
13	Негідравлічне або несамохідне бурове, поглинальне обладнання та їх частини для буріння землі або видобутку корисних копалин чи руд, крім тунелебудівного обладнання та ручних інструментів.
14	Частини для підйому, транспортування, завантаження або розвантаження машин.
15	Запчастини для такого обладнання: (а) вишки, крани, пересувні підйомні рами та інше підйомне обладнання; (б) самохідні бульдозери, скрепери, грейдери, вирівнювачі, одноковшові навантажувачі та трамбовки; (с) інше обладнання для переміщення, сортування, скребка, вирівнювання, розкопування та вилучення.
16	Частини для гідравлічних або самохідних бурових або поглинальних машин.
17	Мобільні бурові вишки.
18	Плавучі, занурювальні бурові або видобувні платформи.
19	Пожежні плавучі засоби, ліхтарі та плавучі доки або крани.

Джерело: складено автором на основі¹⁸⁴.

¹⁸⁴ Goods. Justice Laws Website. 2014. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/regulations/SOR-2014-58/page-8.html#h-811165>.

Додаток 5

Заборонені до експорту, продажу та постачання конкретні нафтопродукти

Пункт	Товари
1	Нафтові продукти отримані з бітумінозних мінералів, сира нафта.
2	Нафтопродукти та масла, одержані з бітумінозних мінералів, крім сирих; продукти, що містять 70% або більше нафтових масел або масел одержаних з бітумінозних мінералів.
3	Нафтові газы.

Джерело: складено автором на основі¹⁸⁵.

¹⁸⁵ Goods. Justice Laws Website. 2014. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/regulations/SOR-2014-58/page-9.html#h-1341806>